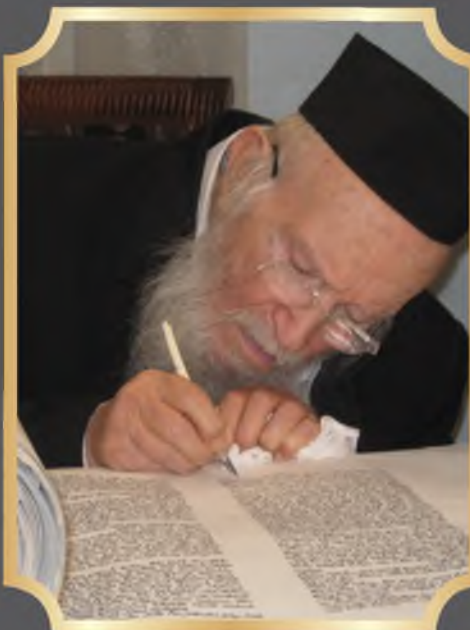


קובץ גליונות

פרשת קרח

ממרנץ ורבנץ גדולי ומאורי הדור



מרן ראש הישיבה הגאון רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד ליפקוביץ זללה"ה
נלב"ע כ"ו סיון תשע"א, תנצב"ה

שחשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לדידינו חיקרים
המסייעים רבות בהוצאת ובחפצת קובץ גליונות
לא לפי חלומדים ברחבי הארץ

חר"ר מאיר ברוינר – חצור – לארוסי הבת

יחי רצון שחשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

לכל הלומדים החשובים שליט"א

ב"ה זוכים אנחנו להגיש בפניכם מדי שבוע מזה מעל שש שנים

את ה"קובץ גליונות" להגדיל תורה ולהאדירה

בקשות רבות להכנסות עלונים נוספים מקבלים אנחנו מדי שבוע,

ובנוסף עליות רבות יש בהכנת החומרים ועריכתם ובהפצת הקבצים כדי שיגיעו לכל עיר ועיר,

אך אם אין קמח אין תורה,

נותני עדיין מס' שבתות עד לסיומה של השנה בהם ניתן להקדיש את יקיריכם

לזכות ולהצלחה ולע"נ

מהיר הקדשה מיוחד לשבתות הקיץ בלבד בסך 300 ₪ וכל הקודם זוכה

בואו ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה מערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה
רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד
ליפקוביץ זללה"ה

גלב"ע כ"ו סיון תשע"א
נודב ע"י תלמידו
חר"ר י. קראוס שליט"א

לעילוי נשמת

הגאון רבי מאיר ב"ר אליהו מונק זצ"ל

לרגל יום היארצייט השמיני להסתלקותו של
מרן ראש הישיבה הגרמי"ל ליפקוביץ
זצוק"ל

ניתן להשיג את הספר "עצה ותושיה"
ובו ליקוט ענינים בנושאים שונים
מספריו של מרן זצוק"ל 380 עמ'
במחיר מיוחד בסך 10 ₪ בלבד
במוקדים הבאים:

בני ברק רח' עוזיאל 67 050-4114601

בני ברק רח' יהודה הנשיא 52 053-3145900

בני ברק חנות גל פז רח' ר' עקיבא

ירושלים רמות א' רח' הרואה 20 054-8408719

ג' תמוז	חוקת	כ"ג אב	עקב
י' תמוז	בלק	ל' אב	ראה
י"ז תמוז	פינחס	ז' אלול	שופטים
כ"ד תמוז	מטות	י"ד אלול	כי תצא
ב' אב	מסעי	כ"א אלול	כי תבוא
ט' אב	דברים	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
ט"ז אב	ואתחנן	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - יו"כ
		י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות

להקדשות ע"ג קובץ
או המעונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני קובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו

להחדרת ערכי

היחדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"גדרים פלוס" בבתי
הכנסת,
יש לחוץ על לחצן
'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
גדרים פלוס:

03-7630585 שלוחה- 486

קחילות:

073-2757000 שלוחה- 4311

או בהעברה לבנק: מרכנתיל-

17

סניף: 745

מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

גיליון מס' 337 פרשת קרח
תשע"ט שנה שביעית

גיליון זה יוצא לזכות בני אהרן לייב נ"י
הנולד לי במזל"ט
שנוכח לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

עובדות והנהגות בעניין - תפילות הצדיקים

וישב אהרן אל משה וגו' והמגפה נעצרה משה רבנו עמד בתפילה הגר"ר שמעון זיבלד היה בחור צעיר כאשר הגיע מירושלים ללמוד בישיבת סלבודקה, ובא להתברך אצל מרן ה"חזון איש", שאלו החזו"א: "מה שלום אביך?" השיב: "ברוך ה'", שאלו ה"חזון איש" שוב: "מה שלום אביך?" ושוב "ברוך ה'..." הבחור ר' שמעון נחרד, אם ה"חזון איש" שואל יש בזה משהו, כנראה דבר נורא ארע... מיד רץ להתקשר לירושלים - 'מה שלום אבא?' לא קרה כלום! השיבוהו. חזר על שאלתו ושוב הרגיעוהו, 'לא ארע דבר'. 'לא יתכן, ה"חזון איש" שאל מה שלומך, אתם מסתירים ממני!' התברר מה הסיפור. מספר שנים קודם, האב עמד לעבור ניתוח מסובך, נכנסו ל"חזון איש", שאלו בעצתו וביקשו את ברכתו. וכיצד התברר לו, כי ה"חזון איש" אמר לו למחרת: "אביך עדיין ברשימה שלי..." (וכיון שלא נכנסו להודיעו אם הניתוח הצליח המשיך מרן להזכירו בתפילותיו). ר' שמעון זיבלד נדבק בחזו"א באופן מיוחד, מחמת כך שנוכח לגלות כי במשך שנים התפלל על יהודי שלא הכירו כלל.

רבנו הזיל דמעה לשמע הסיפור, ואמר: **היה לי פעם דבר כזה. הרופאים אמרו לפלוני שבתו א"א לה שתלך, וחיתן אותה וביקש ממני שאתפלל, והכנסתי אותה ברשימה. ואחר שנים הרבה שמעתי שנולד לו, ואמרתי לו: מדוע לא סיפרת שנולדה לך. העולם אומר על זה את הפסוק חכמים הם להרע ולהטיב לא ידעו. ולפני שנים ראיתי בתו' הרא"ש על התורה על הפסוק בקרח י"ז ט"ו וישב אהרן אל משה וגו' והמגפה נעצרה ולא כתוב מדוע שב אליו, וכתב תוס' הרא"ש הרי שלחו משה על המגפה ומשה התפלל, וכשהמגפה נעצרה היה צריך להודיעו ושם כתב - דלא כמו שנהגו העולם שלא מודיעים (עי' מושב זקנים מבעלי התוס').** לפני סוכות אמרו לרבנו, כי השנה היו מעט אתרוגים בעץ של הגרמ"ל. הפטיר ואמר: **בפעם הראשונה אחרי ערלה שניטעו העצים של רמ"י מהאתרוג של החזו"א היה שפע רב, אולי אלף אתרוגים. שנה אחר"כ התייבש, כנראה כי היה יותר מדי עומס בשנה קודמת. הוא הלך לחזו"א ונתן לו ברכה שתמיד יהיה לו אתרוגים, ועד היום יש אתרוגים.**

עש"ק שמיני כ"ה ניסן תש"ע. אמרתי קמיה רבנו. סיפר ר' ישעיה אפשטיין במנחה אחרונה של ימי חייו של ר' ישראל אליהו ווינטרוב זצ"ל אמר רבנו לר' ישעיה רציתי להיזכר מאד בשמו כדי להתפלל עליו ולא יכולתי להיזכר. ובסביבות השעה 7:00 נפטר, ושמו"ע של מעריב היה כבר אח"כ. זה נכון, **התפללתי עליו כל הזמן, וגם עכשיו אני זוכר את שמו, ובמנחה לא יכולתי להיזכר שמו בשום אופן.** והסכים רבנו לדברי, שאמרתי כי יש דבר כזה שמן השמים הגיע הזמן למות "עת למות" אבל כח תפילה מעב מליטלו, ואז ה' מעלים את התפילה כדי שיקווחו בזמנו.

ש: שמעתי שהחזו"א אמר: ה' העלים ממני את השואה ואילו ידעתי ואלט איך נישט צו גילאזט.
ת: שמעתי מזה.

(כל משאלותיך)

עלי שי"ח

"מדוע רבינו שליט"א לא יצא לפעילות קירוב (מאמר ג')

במהלך השבועות האחרונות קיבלנו מקוראינו היקרים שיחיו הרבה הוראות רבות ומגוונות שהורה מרן שליט"א במשך השנים לשאלות שונות בעניני פעילי קירוב, בעלי תשובה ומתחזקים בדרגות שונות (ברכת יש"כ לכל המסייעים, אנו שמחים בכל תוספת דברים). כפי שכבר כתבנו, לא נוכל להאריך יותר במסגרת זו, רק נביא את השאלה המתבקשת: האם נכון וראוי לבני תורה, לצאת לעם שבשדות, לקבוע עיתים לתורה עם אנשים הרחוקים ממנה, ולעודד את אחינו בני ישראל לקיים את מצוות השם.

התשובה לכך נחלקת לשניים. מצד אחד, רבינו שליט"א מאוד עודד את אלו שמקרבם ליבות אחינו היקרים, וקובעים עיתים לימוד ומחזקים אותם, וכמה פעמים כשהזכירו בפני רבינו אודות פעילות של מחזירים בתשובה, הראה את דברי המכילתא (פרשת יתרו עה"פ פוקד עון אבות על שלשים ועל רבעים) כיון ששמע משה את הדבר הזה ויקד ארצה וישתחוו, אמר חס ושלום, אין בישראל רשע בן רשע בן רשע (כלומר, שהודה לקב"ה שאין ארבע דורות של רשעים ברציפות. זית רענן) וזהו כנ"ל שהצדיקים שמחים ומצפים שיחזרו הרשעים בתשובה.

והדברים ידועים, כי כמעט כל יום באים קבוצת מתחזקים למעונו של רבינו, והוא מברך בחמימות, והרבה מהם מסיימים מסכת במעונו, ומקדיש מזמנו כדי לחזקם. אבל, רבינו שליט"א חזר ואמר כמה פעמים, כי הלימוד של האדם עצמו, הוא גם גורם לקירוב, כי כל תורה שמרבים בעולם מוסיף קדושה ודוחק את הטומאה, ולכן רבינו שליט"א עצמו שהם על כל שניה לא יצא לשום פעילות מעין זו, וברר מכל דבר שאפשר לוותר עליו. ובצערותו, היה כמה פעמים שצעירים ביקשו ממנו שיקבע איתם שעת לימוד, ורבינו הסכים משום חסד ללמוד איתם, אף שזה היה רחוק מלימוד של חברותא, ואכן אותם אלו התעלו מאוד ברוחניות.

לסיים, נביא עובדא חדשה, מעשה שהיה: נכנס אל רבינו יהודי בעל תשובה, ואמר שהוא משתדל להקפיד על קלה שבחמורה, אבל הלכות שבת שהם המון פרטים, קשה לו מאוד ולא מצליח להרגיל עצמו לדקדק בכל צעד ושעל. והוא מדוכא מזה מאוד. חייך רבינו, ולחש לו באוזן, "וכי אתה יותר גרוע מבמה? בודאי שלא. אל תדאג אתה תתרגל!" האיש היה נבון מהשוואה... ורבינו פתח לו את העובדה (מובא בתוספות ישנים יומא דף ט') ביהודי שמכר פרתו לגוי ולא רצתה לעבוד בשבת, עד שהגוי חזר ליהודי וכעס עליו שמכר לו בהמה שאינה עובדת, היהודי לחש לה באוזן שעד היום היית אצלי אבל עכשיו מכרתי אותך לגוי והוא עובד בשבת. הפרה שמעה את הדברים וקמה לעבוד. נרגה האיש מהמדרש והודה לרבינו שליט"א.

בברכת שבת שלום יצחק 8167816

להצטרפות לרשימת מקבלי הגיליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגיליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

על הדף בענין שירה בבכורים

ערכין "א א"ר מתנה מנין לבכורים שטעונין שירה אתיא טוב טוב משירה שעל הקרבן ופריך והאמר רשב"נ אר"י מנין שאין אומרים שירה אלא על היין כו' ומשני משכח"ל כגון שהביא ענבים ודרכן שראויין לבכורים. ופרש"י שטעונין שירה כדתנן בבכורים דברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דלתני והק' התו' דהא במתני' סתמא תנן דכל הבכורים היו הלויים אומרים בשיר והכא מסקי' דרך בבכורי יין אומרים שירה ות' דאגב שתקנו בבכורי יין תקנו כבר בכל הבכורים ובשם רבי כתבו דשירה דהכא לאו ארוממך היא דשירה היא לשמחה בעלמא ושירה דהכא חיובא הוא ודוקא בזמן שמביא בכורים של יין וכ"ה בשטמ"ק בשם הרא"ש והשירה היא מסתמא שירה דיומא, ויל"ע לד' התו' והרא"ש מתי היו אומרים אותו דאי בשעת הבאה והנחה הרי אז היו אומרים ארוממך כדתנן במתני' דבכורים ובכל הקרבנות מצות שירה כשמנסכין את היין ע"ג המזבח ולכא' גם כאן המצוה כשמניחין סמוך למזבח ולמה ביטלו אז השירה של החיוב ותקנו שירה אחרת שהוא לשמחה בעלמא וצ"ל דשירה דארוממך אמרו בשעה שהגיעו לעזרה אבל אח"כ בשעת הנחה אמרו שירה של חיוב אם הי' בכורי יין.

(דרך אמונה פ"ג מבכורים ה"ג בה"ל ד"ה ואימתי ועי"ש עוד)

בגנות ועונש המחלוקת

בוא וראה כמה קשה מחלוקת שכל העוזר במחלוקת הקדוש ברוך הוא מאבד את זכרו שכך כתיב ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש אמר ר' ברכיה כמה קשה המחלוקת שב"ד של מעלה אין קונסים אלא מבין עשרים שנה ומעלה וב"ד של מטה מבין י"ג במחלוקתו של קרח תינוקות בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתית (מדרש רבה) שאלה מאשה (שהתאלמנה) בעלי היה בעל מחלוקת גדול, מה אני אעשה שלא ייענשו הבנים שלי (כמו שמצינו במחלוקת קורח שאבדו אף יונקי שדים), אמר לה רבנו שתתפלל על כך. ואולי רק במחלוקת קורח נענשו הכל, כי גם הטף היו בתוך חבורה זו, כדכתיב בקרא

ויצאו נצבים בקומה זקופה לחרף ולגדף.

כיון שיונקי שדים אינם שייכים למחלוקת, ממילא לא אכפת לן מה שהיו בתוך החבורה הזו, ומה שנכללו בעונש אביהם היה משום שהם - בניהם של בעלי מחלוקת.

בעלי מחלוקת שמציתים אש ואחר כך בורחים...

סיפר לי ר"ח ברגמן כי בשעתו היתה איזו מחלוקת באגו"י. ופלוני מהעסקנים אמר למרן הרב שך "אני בורח ממחלוקת כמו מאש" הגיב לו הרב שך בבדיחותא: אתה מדליק ואח"כ אתה בורח = איר צינט עס אן און איר אנטליפט.

רבנו שהכיר את האיש, צחק, והגיב: הוא אמר לו את האמת.

אמר רבנו. הנה בקרח אמרו בירושלמי פ"י סנהדרין סה"ד "כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליה". בהיותי בפתח תקוה בישיבה, רבי אליהו דושניצר זצ"ל אמר לנו דברי מוסר פעם בשבוע. ואמר בשם ר' איצל מפטרבורג כי מהירושלמי הנ"ל רואים כמה עומק הגיהינום, עד ימי חנה הן כחמש מאות שנה ואילו חנה לא הייתה מתפללת היה שוקע עוד. הנה עומק הגיהינום!

הוסיף רבנו: רבי אליהו דושניצר היה אומר את עיקר דבריו בשם אחרים, ואמרו שהרבה הם דברים שלו, רק אומרים בשם אחרים.

(כל משאלותיך)

יפה מראה

יום הזכרון לרבנית מרת תמר שטינמן ע"ה

נלב"ע כ"ה סיון תשס"ב

הפעם היחידה בחייו בה ישב מרן הגרא"ל שטינמן 'שבעה' של אבילות, היה עם פטירת רעייתו הרבנית הצדקנית ע"ה. באותה תקופה היה להבחל"ח מרן שליט"א חלש, והתאמץ לבוא לנחם אבלים.

מרן זצוק"ל שאל אז את מרן שליט"א כמה שאלות. אחת מהם היתה אודות ברכת 'שעשה לי כל צרכי' הנאמרת בברכות השחר בכל בוקר. ברכה זו נתקנה על ידי חז"ל כנגד המנעלים אותם לובש האדם, והשאלה איפה, בימי האבילות שאסור בנעילת הסנדל, האם יש לברך ברכה זו או לא, והפוסקים כבר דנו בזה בארוכה. ומרן שליט"א ענה לו כי מנהג מרן החזון איש בתשעה באב היה שלא לברך, ומרן זצוק"ל קיבל את דבריו.

ונדון נוסף היה לגבי אמירת תהלים בימי השבעה. כי האבל אסור בתלמוד תורה ורק תפילות התירו, ולגבי אמירת 'תהילים' יש לדון אם נחשב תפילה ומותר או שנחשב כתלמוד תורה ואסור, ומרן שליט"א הגיב לו, שעובדא היה אצל מרן החזון איש, ששאלה אותו אשה האם מותר לה בתשעה באב לומר תהילים, וענה שמותר לה (ולמד מזה מרן שליט"א שההיתר הוא רק לנשים ולא לגברים, כנראה כי אצלם הוא רק דרך תפילה).



כל הזכויות שמורות ©

בתמונה הנדירה: (מלפני 17 שנה)

מרן שליט"א בניחום אבלים אצל להבחל"ח רשכבה"ג מרן הגרא"ל שטינמן זצוקלה"ה, אפשר להבחין על הכסא הסמוך שולחן ערוך יורה דעה חלק ג', בו דנו על השאלות בהלכה, וכשהגיע מרן שליט"א הוא פשט את הספיקות (יש"כ להגאון רבי גדליה הוניגסברג).

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה - 4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

על ידי זה הוא נעשה יותר רחמן, וכן בגמילות חסדים ככל שעושה יותר חסד מתחזק בו הטבע של אהבת החסד, שהטבע קיים, ורק צריכים לחזקו, ועל ידי הרגל – מתחזק הטבע.

זהו הטבע של יהודי, אבל גויים יש להם טבע אחר, ושאלתי פעם אדם שנוסע הרבה לחוץ לארץ ונפגש הרבה עם יהודים וגויים, האם הוא רואה הבדל בין יהודי לגוי, ואמר כי בודאי יש הבדל ניכר, שהיהודי יש לו אופי אחר ומידות טובות יותר מאשר לגוי.

וידוע שכך המציאות, שיהודי כואב לו בצער זולתו, וכששומע על יהודי אחר הנמצא במקום מרוחק שיש לו איזה קשיים, הוא מרחם עליו ומרגיש בכאבו למרות שאינו מכירו כלל, ואילו בגויים אין דבר כזה, שהגוי לא מרחם על חברו, אלא אם כן הוא בן משפחה קרוב שלו, אבל בסתם אינו מרחם, כי זה אופי אחר ואינו יהודי.

וזהו שמוא בגמרא (שבת לא, א) מעשה בגוי שבא לפני שמאי והלל ואמר להם גיירוני על מנת שתלמדוני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, ובתחילה בא לפני שמאי, אך שמאי לא רצה לדבר איתו, ובא אחר כך להלל, והלל אמר לו "דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור".

ויש לפרש כי אותו הגוי רצה לדעת בקיצור ובתמצית דברים, על רגל אחת, מה ירוויח אם יתגייר, הרי עכשיו הוא גוי ומחויב רק בשבע מצוות בני נח, ואם יקיים מצוות אלו המוטלות עליו יהיה מחסידי אומות העולם ויזכה לעולם הבא, ולמה לו להתחייב בתרי"ג מצוות שעכשיו בהיותו גוי הוא פטור מהם, מה ירוויח מזה.

ועל כך השיבו הלל כי הרווח הוא "דעלך סני לחברך לא תעביד", כלומר שעל ידי הגירות ישתנה טבעך שלא תוכל לצער אדם אחר, ולא תעשה לחברך את מה שאינך רוצה שיעשו לך, זהו רווח שתרוויח מן הגירות, שתקבל טבע של מידות טובות! כי כשגוי מתגייר ונעשה יהודי הוא מקבל את הקדושה, קדושת ישראל, ועל ידי זה משתנה טבעו שאינו יכול לצער את זולתו.

ובמהרש"א כתב כי מה שאמר הלל דעלך סני לחברך לא תעביד הוא מה שנאמר בתורה "ואהבת לרעך כמוך" [ועיין שם שביאר למה לא אמר הלל בלשון הפסוק אלא בלשון שלילה דעלך סני וכו'] ואמר הלל לגוי את הדבר היותר קל, שהוא לא יוכל לצער את השני, וזה בשב ואל תעשה, אבל האמת היא שגם יקבל אהבת הבריות בקום ועשה, ויהיה בו הטבע של רחמנים ביישנים וגומלי חסדים.

חיזוק המידות הטובות על כל צעד ושעל

וכאמור כל אחד ואחד יכול לחזק את המידות הטובות, את אהבת הבריות ואת מידת החסד, על ידי פעולות, וזה שייך על כל צעד ושעל, בכל פעולה ופעולה! כל חיך וסבר פנים יפות למישהו, ולהקשיב לדבריו, כמו שאמר לי מרן הגר"מ שך זצ"ל כי בא אליו אחד שיש לו קשיים וצרות, ולא היה יכול לעזור לו, אבל שמע אותו והקשיב לדבריו, ועצם הדבר ששומעים אותו ומקשיבים למה שהוא אומר זה גם כן מרגיע אותו, שמשתתפים בצערו ויש און קשבת אליו, וגם זה חסד.

וכנה יש הרבה אפשרויות למעשים טובים בלי שום מאמץ, והיו מקרים שהייתה תועלת עצומה מזה, כפי שידוע מעשה שהיה באחד שלמד בישיבה ולא הרגיש טוב בישיבה, וכבר החליט וגמר בלבו לעזוב את הישיבה, אך בליל שבת כשעומדים בשורה לומר גוט שבת לראשי הישיבה פנה אליו בחור ושאל אותו מה שלומך, ובוה השתנתה כל הרגשתו, שראה שיש מישהו שמתעניין בו ושואל לשלמו, ובזכות זה נשאר בישיבה! ואם לא היה אותו בחור שואל לשלמו הוא היה עוזב

כל אדם יכול להתעלות בכל המעלות

המסילות ישירים כותב בסוף הספר שכל הדרגות שהוא מבאר מזהירות עד רוח הקודש שייכות לכל אדם ואדם, וגם האדם הכי פשוט, יכול להיות אדם שעוסק במלאכה פחותה ויש לו רוח הקודש.

וידוע שבתל אביב היה סנדלר שהיה נותן ברכות, וגם רבנים גדולי תורה היו באים אליו לבקש ברכות, וברכותיו היו מתקיימות, גם סנדלר יכול לזכות למדרגות כאלה, ובאמת כבר בזמן חז"ל היה רבי יוחנן הסנדלר, אבל אין אנו מדברים על מדרגת התנאים, אלא גם בזמננו, בדורנו זה, היה סנדלר שברכותיו התקיימו, מפני שהוא היה בעל מדרגה, בעל אמונה ומידות טובות.

כל אחד יכול להתקדם במעלות, וישנם שלושה חלקים במעלות האדם, כמו שאמרו (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים, תורה זה כפשוטו עסק התורה, ועבודה זה אמונה, וגמילות חסדים זה מידות טובות.

התעלות במידות על ידי ההרגל

וכבר הזכרנו מדברי הרמב"ם על המשנה בפרקי אבות (טו) "הכל לפי רוב המעשה", שהאדם מושפע מהמעשים הטובים שהוא עושה, וכל מעשה טוב נוסף משפיע עליו חיזוק המידות הטובות.

וכן בשב ואל תעשה, כל התגברות על מידה רעה, משפיעה ונותנת כוח לתיקון המידה, כמו שהיה מעשה באחד שהיה כועס הרבה בביתו ביום ששי, בערב שבת אחרי הצהריים, שאז יש לחץ בבית להכין את צרכי השבת, הוא היה כועס, והיה אכפת לו מאד מזה, כי כעס זה מידה רעה מאד, ורצה להיגמל מזה. ושמע עצה שבשעת התגברות הכעס ישתוק ולא ידבר, כי בדרך הטבע כשאדם כועס הוא צועק, והעצה היא שיתגבר ויעצור את עצמו שלא לצעוק, וישתוק!

ועשה כן פעם אחת ביום ששי והיה קשה לו מאד, ובא ואמר למי שיעץ לו כי זה ייסורים איומים וכיצד יוכל להחזיק מעמד, ונענה שבכל זאת ינסה להמשיך להתגבר ובמשך הזמן יוכל לו, ובאמת ביום ששי השני היה לו יותר קל, וביום ששי שאחריו היה עוד יותר קל, עד שכבר אין לו שום קושי בזה, והוא כבר רגוע ואינו כועס.

והיינו כיון שיש לו שאיפה טובה לתיקון המידה והוא משתדל בזה, ההרגל נעשה לו לטבע, וזה גם בסייעתא דשמיא, מצד הזכויות שבוה, בזכות המידה הטובה שהוא מתנהג, ההרגל נעשה טבע.

והרמב"ם כתב על המשנה "הכל לפי רוב המעשה" כי למשל אם אדם נותן צדקה אלף זוז בפעם אחת זה משפיע עליו אהבת חסד, אבל אם ייתן אלף זוז באלף פעמים, זה ישפיע עליו הרבה יותר! כי הוא עושה אלף פעולות של חסד, ויש בזה אלף השפעות, ואמנם זה אותו הסכום, אבל לפי "רוב המעשה" – ריבוי המעשים משפיע.

וכאמור זהו בקום ועשה, וכך גם בשב ואל תעשה, כל התגברות בשב ואל תעשה משפיעה ומביאה לתיקון המידה.

המידות הטובות קיימות בטבע ישראל

וכל אחד יכול להתקדם במידות טובות ולהיות בעל מידות טובות מאד, שכן המידות הטובות קיימות בטבע כלל ישראל.

וכבר אמרו חז"ל (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, ו"סימנים" היינו שזה הטבע, רק שלפעמים יש קשיים, אבל אם אדם מתגבר על הקשיים ומתנהג כפי הטבע של ביישנים, אזי במשך הזמן הבושה מתחזקת בו וזוכה ליותר בושה, וכן במידת הרחמים ככל שהוא מרחם יותר ומתנהג ברחמים,

את הישיבה מיד לאחר שבת. זהו הענין של סבר פנים יפות, אהבת הבריות, שהוא דבר גדול ועצום.

ומספרים שבקלם כשמישהו היה בא לתלמוד תורה שבקלם, היו כולם פונים אליו ושואלים לשלמו ומתעניינים בו, עד שכבר היה סבור שמכירים אותו ולא הבין מהיכן כולם מכירים אותו... והיה מקבל הרגשה מאד נעימה מזה. וכן בישיבה, אם בא לישיבה בחור חדש ושואלים אותו מה שלמו ומתעניינים בו, זה נותן לו הרגשה מאד נעימה, וכך אפשר על כל צעד ושעל לעשות מעשים טובים מתוך אהבת חסד בלי שום טרחה ובלו שום קשיים.

התעלות בתורה – בצורת לימוד המושכת

זהו במעשים טובים וחסד. וגם בתורה, כל אחד ואחד יכול ללמוד ולהתעלות בתורה, שהרי דברי תורה מתוקים מדבש, ורק צריך ללמוד בצורה המתאימה לפי טבעו, ואפילו מי שאינו יכול ללמוד כל היום ועסוק גם בפרנסה וכדומה, אם ילמד כמה שהוא יכול וינצל כל זמן פנוי שיש לו לתורה הוא גם כן נקרא "רבנן" ו"תורתו אומנותו" [כמו שכתב הרא"ש ב"ב פ"א סימן כו].

וההצלחה בתורה תלויה אם לומדים בצורה שמעניינת ומרתקת, כל אחד לפי טבעו, רוב הציבור נהנים מפשטות, כמו להבדיל במילי דעלמא שיש בעיתון חדשות דברים פשוטים, ויש מאמרים, ועל פי רוב מאמרים זה משעמם, ורוב בני אדם מתעניינים יותר בחדשות פשוטות, אף שאין זה נוגע למעשה ומאי נפקא מינה מה שנעשה באמריקה ובאוסטרליה... כך הטבע שדברים פשוטים מעניינים.

והרי דברי תורה מתוקים מדבש ומאד מעניינים, כמו שפירש רש"י בשני מקומות, בפרשת קריאת שמע על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום פירש רש"י: "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה", ובפרשת והיה אם שמוע (שם, יא, יג) על הפסוק אשר אנכי מצווה אתכם היום כתב: "שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום", היינו שזה מעניין ומושך כדברים חדשים שבני אדם מתעניינים בהם.

זהו כששומעים דברי תורה, וגם כשלומדים, אפילו גמרא עם רש"י, זה מאד מעניין, כחדשים, והכרתי אנשים לא בעלי מדרגה שהיו יושבים שעות רבות ולומדים בהתמדה גמרא עם רש"י, והיה אחד שהיה סוחר בביאליסטוק, ולעת זקנתו שכבר היה לו פרנסה כדי חייו, עזב את המסחר ועלה לארץ הקודש, ובא לגור ברמת השרון, והיה יושב כל היום בבית הכנסת ולומד, לימוד בפשטות, שזה מאד מעניין.

ובאופן זה כל אחד יכול ללמוד בהתמדה, וזו עצה להתמדה, אם לומדים בפשטות, שזה מעניין ומושך, ואמנם יש מיעוט שנהנים מן העמקות, אבל גם בזה יש סדר וכמו שאמרנו (שבת סג, א) ליגמר והדר ליסבר, ועל ידי שיש הרבה ידיעות וחוזרים עליהם כל חזרה מוסיפה הבנה, ובדרך זו אפשר להיות דבקים בתורה, וככל שיותר לומדים בצורה המושכת, יותר מתרגלים בזה, וההרגל נעשה טבע.

התעלות במדרגות התפילה

והדבר היותר קשה הוא עבודה, עבודה שבלב זו תפילה, שזה שייך לאמונה, וזה יותר קשה מתורה ומחסד, אבל זה גם כן שייך לכל אחד ואחד, וראיתי גם אנשים פשוטים בעלי מדרגה בזה, כפי שזכורני שהתפללתי פעם בבית כנסת בתל אביב וראיתי שם בעל תפילה שהיה ניכר שמתפלל בכוונה, ושמעו בחזרת הש"ץ אך שהוא אומר כל מילה ומרגיש מה שהוא אומר, וזה תלוי במדרגת האמונה.

ואמנם גם יש דרגות גבוהות יותר בתפילה, כפי שכבר סיפרנו על תפילתם של החזן איש והגר"י שהייתה בהתפשטות הגשמיות כמו שכתוב בשולחן ערוך, שכל החושים בטלים, עד שלא הרגישו במה שנעשה סביבם, וזוהי דרגה אחרת, דרגה מיוחדת.

יש הרבה דרגות שאפשר להתקדם בהם, בכל השטחים, בתורה בעבודה ובגמילות חסדים, אפשר להתקדם על ידי הרגל, והכל אם זה בצורה טבעית, בצורה רגועה בלי מתח, כי אי אפשר להצליח במתח, וכשאדם לומד לפי טבעו זה מרגיע, וגם מעניין ומרתק אותו, ועל ידי זה הוא לומד בהתמדה ונעשה דבוק בתורה, כפי שכבר סיפרנו העובדא באחד שלמד שב שמעתא (ראה דרכי החיזוק גיליון 408).

ברוך השם יש לנו הרבה אפשרויות להתקדם ולהוסיף מעלות בכל העניינים, אבל בעיקר ה"תורה תבלין" הוא על ידי לימוד המוסר כמו שכתב המשנה ברורה בסימן א', קביעות בספרי מוסר, כמה שלומדים, אפילו מחשבה של מוסר בכל יום, פעם ביום איזה קביעות, ובישיבה יש סדר מוסר קבוע חצי שעה בכל יום, אבל גם מי שלא לומד בישיבה אם בכל יום יענין קצת במוסר שמעניין, זה מאד משנה את כל החיים! וכבר סיפרנו עובדות מה שהמוסר משפיע ונותן חיים מאושרים, אדם שיש לו קשר עם ספרי מוסר חי חיים מאושרים.

בעזרת השם נזכה כולנו לסייעתא דשמיא בכל מה שצריך.

המשכת החיזוק מחג השבועות לכל השנה

בדרך כלל לפני שבועות כולם מחזקים בתורה ובתפילה ובמידות טובות, אבל לאחר שבועות כבר היצר הרע קיים וקשה יותר ללמוד בהתמדה ולהתפלל בכוונה וגם על מידות טובות יש יצר הרע, וצריכים לחשוב כיצד ממשיכים את החיזוק אחרי שבועות, ואפילו אחרי שבועות, בסוף הקיץ שיש הפסקה, מתשעה באב עד ראש חודש אלול, זהו גם כן זמן שאין בו פטור מתורה, וצריכים לחשוב איך ממשיכים את החיזוק לכל השנה.

והעצה היא כמו שאמר רבי ישראל סלנטר "להגדיל היראה ולהקטין הניסיון", מצד אחד יש להגדיל היראה בתוספת יראת שמים, ויחד עם זה יש להקטין הניסיון, שהניסיון יהיה יותר קל, והוא על ידי שלומדים בצורה המושכת ומעניינת כל אחד לפי טבעו, שבאופן זה ההתמדה בתורה לא קשה וכבר אין ניסיון של ביטול תורה, ויחד עם זה יש להוסיף יראת שמים בסדר המוסר שבישיבה, ויראת שמים אינה עצבות, אלא נותנת שמחה וחיים מאושרים.

משיחה שנאמרה ערב שבועות בהיכל ישיבת אור ישראל

אנחנו עומדים כבר לאחר שבועות, ובשבועות הייתה השפעה של תורה, ותורה כוללת הכל, גם אמונה, וגם מידות טובות, וברוך השם זכינו להתעלות, וכאשר נמצאים כבר בהתעלות אפשר יותר להתעלות! להוסיף עוד התעלות ועוד התעלות, והדרך לזה היא על ידי העסק בספרי המוסר. ויש ללמוד בספרי מוסר שמעניינים, כי לימוד שמשעמם אינו משפיע, אבל יש הרבה ספרי מוסר שמעניינים, וכל אחד יכול למצוא את ספר המוסר שמתאים לו ומשפיע עליו, ומה שמעניין משפיע, אמנם לא מרגישים את ההשפעה מיד, אבל זה משפיע.

משיחה שנאמרה השבוע בהיכל ישיבת בית מדרש עליון

לזכות החתן **נתנאל בן רוחמה פסיה**
והכלה **שולמית בת פנינה**
שיעלה הזיווג יפה
ויראו דורות ישרים מבורכים

לעילוי נשמת הגאון
רבי **טוביה אברמוביץ** זצ"ל
בהג"ר **שמואל נתן** זצ"ל
נלב"ע ח"י סיון תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת
רבי **יצחק נתן לוי** ז"ל
ב"ר **שמואל זאב** ז"ל
נלב"ע י"ז סיון תשע"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **אסתר שפרה גוטרמן** ע"ה
בת הר"ר **יצחק שטרנבוך** זצ"ל
נלב"ע כ' סיון תשע"ד - תנצב"ה

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

קרח תשע"ט

קרח במשנתו של מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל

נמשכו אחריו כולם.

א. שנמצאים במחלוקת לא יוצאים מזה מרוח הטומאה שיש בה

ו. קרח ניצל את מוחותיו למידות רעות שנותנים לאדם יותר כחות צריך לנצלם לעבוד את ה', קרח הי' גדול וניצל מוחותיו לצד המידות הרעות.

הזהירו אותם שלא יקטירו, אמנם כך רואים במציאות, שהנכנסים למחלוקת לא יוצאים מזה, אף אם גורמים לעצמם מיתה, וההסבר כהגר"א לענין דברים בטלים שמשרה עליו רוח טומאה, ה"ה מחלוקת.

ז. חרה לקרח שלא מינהו לנשיא

ב. במחלוקת אדם מאבד עצמו לדעת

אם הי' ממנהו לנשיא את קרח, היתה נחה דעתו, אבל לאחר שלא מינהו לנשיא חרה אפו על הכל.

שנמצאים במחלוקת מאבדים עצמם לדעת למות, וזהו כח של מחלוקת שהולכים אע"פ שיודעים שיכולים לא להצליח.

ח. שיש נגיעה א"א לשכנע

ג. עושי המחלוקת לא אכפת להם שאנשים ימותו

שיש נגיעה עצמית אז לא יכולים לשכנע אפי' בדברים שיוצאים מלב טהור כמו של משה, ומי שהגיעה העבירותו על דעתו א"א לשכנע בשום אופן.

קרח ידע שרק אחד ישאר, ואעפ"כ לא אמר לכל המאתיים חמישים איש שיפסיקו עם המחלוקת, דכך הוא דרך עושי המחלוקת.

ד. בנוגע למידות צריך בדיקה יותר

שמתרחקים מאמיתות התורה באים לעקמומיות ושטויות, ולומר שטלית שכולה תכלת צריכה להיות פטורה מציצית, מפני שהתרחקו מהמעין האמיתי של התורה והלכו אחרי סברות עצמיות.

שנוגע למידות אדם צריך יותר לבדוק אחרי עצמו וטעות שבאה משום מידות רעות זה אחרת, וטעות לא הוי שוגג.

ט. נתעקם שכלם

ה. הטעם שקרח נקרא נחלק

קרח נענש ע"י בריאה חדשה, לאחר שנתפסו למחלוקת של קרח נתעקם שכלם, ונעשה לפניהם העקום למישור, והישר לעקום, ומה שמשה רבינו ענה להם נראה להם צחוק, ונענשו מדה נגד מדה,

קרח נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה (רש"י) הטעם שנקרא נחלק כיון דבאופן רגיל הוא הי' צריך להיות עם כולם, והוציא את עצמו להיות נחלק, והוא התחיל להחלק מן העדה ואח"כ

וירד מאד במעלות כי לפני כן ה' גדול וצדיק וכשנכנס במחלוקת ירד מעלה אחת ועברה גוררת עברה הקהיל ראשי סנהדראות ודבר עמם ליצנות כל הלילה בנוכחות עם ועדה ולפני פתח אהל מועד וירד מדחי אל דחי. וכל זה מקצת הנאת כבוד נדע עד כמה ליזהר מזה.

מעשה דקרח באיזה שנה הי'

ויקח קרח בן יצהר וגו' (ט"ז א')

כתב הגאון רבי דוב לנדו שליט"א דמעשה דקורח הי' בשנה השני' [וי"א דהי' קודם מעשה מרגלים], ולפי זה דברי המצודות ביחזקאל כ' כ"א (על הפסוק וימרו בי הבנים וגו' ופי' המצודות דהם הנצמדים לבעל פעור וקרח ועדתו) ליתא, דקורח מהאבות הי' ולא מהבנים [ועי' רשב"ם ותוס' ב"ב ק"ט א'].
ויקח קרח. (פר' קרח, במדבר פז, א)

הקנאה ... מוציאה את האדם מן העולם שלו

ויקח קרח. (פר' קרח, במדבר פז, א)

מפרש רש"י, לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק על הכהונה ... להחזיק במחלוקת. וכן, מה יקח לבך.

הנה, הם ביקשו עבודת-ה' קשה מאד ואף תובעת הרבה מאד, עבודת הכהונה. אבל, אומר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל קרח ועדתו הגיעו אל אלו השאיפות והרצונות לעבודת הכהונה והמלכות, - עם דרך של קנאה, ולא על ידי בירור והכרת חלקם בעולםם. כי אם, על ידי שהם "יצאו" מתוככי "העולם" של עצמם, באשר 'הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם (אבות ה, כא). מאיזה עולם? מהעולם שלהם בעצמם. והם תרו בקנאתם, אחר עולמות זרים מהם, ולהשתמש עם כוחות שונים מטבעם, אשר בהם ניחנו, זולתם. על כן הם איבדו במו-ידיהם, את "עולםם". ויצאו ממילא מכלל מציאות חיים אמיתית, ובאו לכלל בדיחה וליצנות ... כפי המתואר בחז"ל הם היו ממש כמו אדם המחופש בתחפושות ובכיסויים שונים, שהוא איננו ניכר לאחרים... ולפעמים, אף לא אליו עצמו - מי 'הינהו' הוא באמת...

כך היו נראין קרח ועדתו, ו - 052 ראשי הסנהדראות רובן משבט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו (רש"י פסוק א').

[רש"י כותב את מה שהתורה העלימה, ומובא במדבר רבה (קרח פרשה יח) ... ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים. מי הם? אליצור בן שדיאור וחבריו, האנשים אשר נקבו בשמות. אף על פי שלא פרסמן הכתוב, נתן סימניהן, ומתוך המקראות את מבין אותם.

משל למה הדבר דומה, לבן טובים שנמצא גונב כלים מבית המרחץ, ולא היה רוצה בעל הגניבה לפרסמו. התחיל נותן

שהשתמשו בציצית שע"י זוכים לשכר עד אין קץ, והוציאו מזה ליצנות נגד משה ותורתו, גם ענשם יהי' כך.

י. היצה"ר מצליח להשכיל את מולם

דוקא קרח משבט לוי שלא נכשל בחטא דור המדבר, בחטא זה נכשלו, נכשלו עכשיו בגאווה, היצה"ר מוצא דרך איך להכשיל כל אחד.

יא דברי שטות

קרח דיבר דברי שטות, דלא שייך שכולם יקבלו גדולה, ועכ"ז הצליח למשוך אחריו חשוכי העדה.

יב. לא יהיה מזה

אומרים בשם האלשיך עה"כ ולא יהיה כקרח וכעדתו, שלא יהיה עוד מחלוקת כזו כמו קרח ועדתו שקרח כלל לא צדק, ומשה רבינו רק הוא צדק לגמרי.

ובשיחה בישיבת כפר סבא ש"ק פ' קרח ג' תמוז תש"ז אמר: אדם פשוט יודע שצריך להאמין בה' ושלא לחלל שבת ואף אם תהי' לו איזו תאווה כבוד, כלשהי ודאי בגלל זה לא יכפר בה' וזהו בסתם אדם, וכ"ש צדיק ודאי שבשביל הנאת כבוד יאמין בה' ולא יכפר בו, ואיך אפשר שקרח שהי' צדיק גדול בגלל קצת כבוד לא יאמין במשה שאמר שמפי הגבורה מנה את אהרן לכ"ג? הן זהו א' מי"ג עיקרים שנבואת מרע"ה היתה אמיתית וכל העם ענו ואמרו ויאמינו בה' ובמשה עבדו? מצינו שכשמה משה את בצלאל לעשות את כלי המשכן אמר: ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ומדוע אמר זאת, העם לא יאמינו שהי' קרא את בצלאל? ומובא במדרש שהיו ישראל חושדים את משה שהוא ממנה את קרוביו ובצלאל הי' בן מרים אחות משה, לכן אמר ראו קרא ה' אף כי רק חשדו ולא הביאו לידי מחלוקת וגם קרח לא עשה אז מחלוקת, ומדוע כאן גרם לכך? הן אדם גדול הי' שהרי התורה אינה מזכירה שחטא לפני כן? אלא, שלקרח היתה נגיעה של כבוד בדבר וזהו שגרם למחלוקת, כי הוא חשב שזה לש"ש, וראה בנבואה שממנו יצאו שמואל ומשמרות לוי' וחשב שהוא הצדיק, ולא כל אדם קטן זוכה לנבואה, ובא אל משה בחכמה כאילו כונתו שלא לגזול מאלמנה את שְׁדָה וכבשתה. רש"י מתרץ למה נכנסו ראשי הסנהדראות במחלוקת כי היו חטאים בנפשותם אבל קרח שפקח הי' מה ראה לשטות זו? אלא שהכל מפני נגיעה של כבוד, וראה ששלשלת יוחסין יוצאת ממנו ודאי זו מחלוקת לש"ש והוא הצדיק, אנו רואים מכאן שרק מפני שמץ של כבוד כפר בה', בתורה ובמשה

שורשים למידות

... רב לכם בני לוי. (פר' קרח, במדבר מז, ז)

פרש"י, וקרח שפקח היה, מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו. ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל - ששקול כנגד משה ואהרן. אמר, בשבילו אני נמלט (-ניצול מסכנת שריפה בהקטרת קטורת זרה). [ועוד ראה] וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש שנאמר דברי הימים א, כה, ד-ה): כל אלה בנים להימן. אמר, אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני, ואני אדום (אשתוק), לכך נשתתף ... ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה.

ובהמשך הדורות, נולד שמואל לאחר תפילות ונסיונות רבים של חנה אמו, וממנה ומתפילתה נלמדו הרבה אופנים ודינים.

ובהיות שמואל בן שלש שנים בלבד, כבר הורה הלכה בפני עלי הכהן הגדול (הכל בגמ' ברכות ל: לא:). וכאשר עלי הכהן מבקש לדעת מפי חנה אמו, מה בדיוק דיבר ה'נער' בן שלש שנים, השיבה אמו לעלי: אל הנער הזה התפללתי. ולא מובן תשובתה, הלא הוא מבקש לברר מה ייעשה לנער. האם הלה עבר עבירה של מורה הלכה מפי רבו, ומה היתה תשובתה: אל הנער הזה התפללתי. וכי חשבה שתוכל להטות את דינו ח"ו?

אומר **הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל** חנה אמו הבינה היטיב עד כמה רעה היא המידה בו אדם מורה הלכה בפני רבו, אבל היא סברה שאם מבקש עלי לתהות על ה'מידות' של אותו נער, מה טיבן, מסתמא הוא סבור שיש בו 'משהו' המשייך אותו את ה'מידות' של קרח, סבו. ועל זה ענתה לו: אל הנער הזה התפללתי. ה'תפילות' הביאו לי את הנער ואת גדולתו, ולא ה'יחוס' אל סבו קרח. ובכך השיבה מענה נכון לתמיהת עלי על דברי הנער שמואל.

ספק פיקוח נפש

הביא מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשיעוריו: כתב העמק דבר גבי הא דכתיב בפרשת קורח שהיה נגף בעם ונתן השטן מתנה למשה בזמן מתן תורה דהקטורת עוצרת המגפה ואמר משה לאהרן שיקח גחלים מע"ג המזבח וישים עליהם קטורת והולך מהרה משמע שישים הקטורת בפנים ויוציא המחטה לחוץ לעצור המגיפה ובעשיה של אהרן כתיב מפורש שלקח גחלים והלך בין העם ואח"כ שם קטורת בחוץ. ומפרש ההעמק דבר דמשה ידע שהחל הנגף ולכן אמר לו להקטיר מיד הקטורת אף באיסור משום פיקו"נ אבל אהרן היה לו ספק אם החל הנגף ולכן לא רצה לעשות איסור קטן בהקטרה בפנים אלא אחר שנתברר לו שהחל הנגף לכך הקטיר בחוץ ועבר על איסור כרת של הקטרה בחוץ משום פיקו"נ עיי"ש וקשה דהלכה מפורשת היא שאין חיוב כרת אלא א"כ מקטיר ע"ג מזבח או על אבן בחוץ אבל

סימניו, אמרו לו: מי גנב כליך? אמר להם: אותו בן טובים בעל קומה ושיניו נאות ושערו שחור וחוטמו נאה. משנתן סימניו, ידעו מי הוא. אף כאן אף על פי שסתמן הכתוב, בא ונתן סימניהן, ואתה יודע מי הם.

נאמר להלן (במדבר א, טז): אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם. ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות. ונאמר כאן: נשיאי עדה קרואי מועד אנשי שם.

והם איבדו לגמרי את עצמם, מאז אותם דברי שפת חלקות ודברים רכים שנמשכו גדולי-ישראל וראשי-סנהדראות הללו אחרי דברי קרח. ומהר מאד, לא מצאו בכוחם-הפנימי, דרך סלולה ובטוחה, המובילתם מתוך חיוב טיבעם בעולמם, לחלקם בעולם הבא. כי לאחר שכבר - איבדו את-עצמם, איבדו בכך את הכל.

ה'מוסר' וה'קדושה' מרוממים מהשתייכות

למחלוקות

ויקח קרח ... ואון בן פלת בני ראובן. (פר' קרח, במדבר מז, א)

חז"ל הביאו על און בן פלת, שאשתו הצילה את חייו. ואכן, יותר ממה שהוא נזכר בתחילה, שלקחו קרח ודתן ואבירים ואון בן פלת, יותר לא נזכר שמו. כי כבר בהתחלה, אשתו הצילתו, והוא לא היה איתם בכלל. לעומת אשת קרח, שהיא פתחה בטענות על משה, ואף הוסיפה ליצנות על ליצנותו. (כמובא עליה בגמ' סנהדרין קי. ובילקוט שמעוני פרק טז).

ובמה הצילה אשת און בן פלת את חייו?

כאשר היא הוכיחה אותו, - לא על שנכשל באיסורים חמורים, ועבר יחד עם חבריו עבירות רבות. אלא היא פשוט הראתה לפניו 'התבוננות-מוסרית', נפלאה לאיש משכיל, עד אשר הביאה אותו להתבונן היטיב, בשורש ענינו, עד שלא ימצא כל טעם... להשתייך אל קרח ועדתו החולקים על משה רבנו.

המתבונן תמיד במוסרים, אזי כל סביבתו מלאה לימודי מוסר-השכל, לכן חייו חיים מאושרים שמחים ומתוקנים.

סיפר לנו כבוד **מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, שבזמנו היה ידוע, שכל מחלוקת וריב שהיה באיזשהו מקום, והיו הצדדים מגיעים לרדין לפני **מרן החפץ-חיים זצוק"ל**. אזי תיכף ומיד כשהללו קרבו לפניו, החל הריב להתנדף מאליו. ורבי דוד זצוק"ל הסביר זאת, כי כאשר אדם לימד על ענין זה כה רבות, בודאי התעלה והתקדש בדבר זה והעפיל למעלות רמות, לכן יחד עמו, אף כל סביבתו נעשתה קדושה, ביחוד בפרט זה, עליו הוא התעצם בקדושתו.

לא במחתה.

לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך וגו' (י"ח י"א)

חלוקת הקרבנות לאכילת הכהנים, כתב החדושים ובאורים דנראה שהיתה שווה בשווה, ובגמרא פסחים דאיתא חד אמר הגיעני כפול וחד אמר וכו' נראה דלמעשה קיבלו שלשתן בשווה, וכן ראוי לנהוג לחלק איש כאחיו, ועוד דאם לא קיבלו בשווה, א"כ מה מקום להזכיר אלו שאמרו כזית וכפול, הרי לא חזינו מינייהו מיד, דכל חד אמר מה שבאמת קיבל, ורק זה שאמר כזבב הלטאה היה ראוי לו לומר משל אחר בלשון נקי, ולא היה צריך להזכיר בגמרא אלא אותו, אלא ודאי קיבלו כולן בשווה, וזה דימהו לכפול וזה דימהו לכזית קטן, והיינו דמייתי להו שנוהרו בלשונם אף שקיבלו כחברים השלישי.

ובתוספות ישנים יומא ל"ט א' כתבו דלא היו יכולים לחלק בשווה, ונראה כונתם שלא היו מחלקים במדה ובמשקל אלא באומד, ולא היו יכולים לחלק בשווה ממש, ואירע לאחד משהו יותר, ולכך דימהו זה לכזית וזה לפול, ואף שלא היו ממש שוין, מ"מ היו יכולים כולם לומר כפול או משל אחר, דלכולם היה פחות מכזית, ולכך הזכירם יחד והקפידו על השלישי, ומיהו בלשון רש"י יומא שם משמע דגם בימי שמעון הצדיק היה שהגיע להם רק כפול, ומשמע שלא חילקו בשווה, ועי' ריטב"א שם וצ"ע.

ולבניך ולבנותיך אתך כל מהור ביתך יאכל אותו (י"ח י"א)

למדנו מכאן אכילת קדשים גם לקטנים, וכדדרשין קדושין נ"ג א' איש חולק ואין קטן חולק, הא לאכול אוכל, וכתב החדושים ובאורים דאף שאין יודעים לכון לשם מצוה, מ"מ אכילתן מצוה, ולכך ניתנו, והרי המאכיל מקיים המצוה [ועי' חדושים ובאורים שביעית ס"ח סק"א דאפשר דאשכחן שריותא בתרומה לאכילת בהמה של כהן מדאוריתא], ואפשר דאף לכתחלה אין לבכר כהן גדול על פני כהן קטן באכילת קדשים, [אע"ג דלענין כפול מסתברא דיש להדר שיהא כזית], כיון דמצותן לכתחלה אף בקטנים, ואשכחן נמי בפסח למ"ד שה לבית אבות דאוריתא דאיכא מצוה באכילת הקטנים, וגם למ"ד שה לבית אבות לאו דאוריתא מ"מ אוכלין אף הקטנים כמבואר פ"ח א'. ועי' מש"כ בזה עוד מהחדושים ובאורים והגאון רבי דוב לנדו בגליון תורת רבותינו פרשת תצוה.

ובעיקר מה שלמד מזה ההעמק דבר דביו"ט הסמוך לשבת ויש כאן חולה שהיום ביו"ט אין בו סכנה ולמחר בשבת וודאי יהיה בו סכנה בכה"ג יחלל עליו יו"ט ושאין בו אלא לאו כדי שלא יצטרך לחלל עליו שבת שיש בו סכילה עיי"ש וקשה דהא עכשיו ביו"ט אין בו סכנה ואין ידחה איסור יו"ט משום שאח"כ יהא מסוכן בשבת ונראה דאה"נ דלא יחלל עליו יו"ט. (הערות עמ"ס יומא)

לך נתתם למשחה (י"ח ח')

פירש רש"י למשחה לגדולה כדאיתא בסיפרי והיינו כדרך שהמלכים אוכלים.

והנה מבואר בגמרא פסחים דחילקו לכל אחד מלחם הפנים מעט כשיעור כזית, וכתב החדושים ובאורים דמדחלקו לכל חד פחות מכזית הוכיחו בתוספות ישנים ביומא ל"ט דאף בפחות מכזית מיקיימא מצות אכילה, אלא דכזית עדיף, ולכך כשהיה כזית לכאו"א לא משכי הצנועים את ידיהם, רק כשהיה כפול, ונראה כונתם דאכילה פחות מכזית לא חשיבא שלא כדרך אכילה, דהא זהו סדר אכילה, והלכך קרינא בהו אכילה, אלא דכל חד וחד דאכל פחות מכזית לא חשיב שהוא קיים מצות אכילה, דאין אכילה פחות מכזית, ואינו אלא כגורם וכשותף, ואינו מברך על אכילתו, אבל הזבח הגיע לתכלית מצותו, ולכך היו הצנועים מושכים ידיהם כיון דאין אכילתן חשובה כמצוה בפ"ע. אח"כ הראוני בבית הלוי ח"א ס"ב שכבר דן בזה. - [ומה שהוצרכו בתו"י שם להזכיר דבפסחים מבואר דסגי בפחות מכזית ולא הוכיחו כן מסוגיא דיומא גופא דאיתא התם נמי שהיה מגיע לכל אחד כפול, אפשר משום דאי מהתם יש מקום לומר דלאחר שהצנועין משכו את ידם כבר נשאר לכל גרגרן כזית, אבל בסוגיין מבואר שלא הגיע לחלקו אלא פחות מכזית].

ולו"ד ז"ל היה מקום לומר דאכילה כפול לא שמה אכילה, אבל שפיר מצטרפת עם אכילה דחולין או דקדשים אחרים למיחשב אכילה, והיו הגרגרנים מצרפים הפול עם אכילה אחרת, ואפ"ה היו הצנועים מושכים את ידיהם משום דגם עם צירוף אין כאן מצוה גמורה של אכילת קדשים, כיון דאינו אלא כפול, ומ"מ מסתברא דגם כשאין לו לצרף נמי יש מצוה באכילת הכפול, מלבד דמקיים בזה הלא תותירו, דסו"ס זה התכלית הנרצה.

מסרן הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

פרשת קורח

מחלוקת לשם שמים היינו להכיר באמת שבצד האחר

שהעולם יתקיים עם הדין לחוד או ברחמים לחוד, ורק על ידי שיש שיתוף של הדין והרחמים יחד מתאפשר קיום העולם. ומפני זה אפילו לבית הלל ששיטתם שצריך לנהוג במידת הרחמים עדיין יש מקומות שאם ננהג בהם במידת הרחמים לא יוכל העולם להתקיים, ובמקומות אלו יש לנהוג במידת הדין, וכמו"כ לבית שמאי אף שסבורים כי צריך לנהוג במידת הדין, עם כל זאת ישנם מקומות אשר בהם צריך לנהוג במידת הרחמים, ורק כך אפשר שהעולם יתקיים, כי אין הנהגה של דין לחוד או רחמים לחוד, וגם מש"כ שלעת"ל תפסק הלכה כבית שמאי ודאי שגם אז עדיין תהיה הנהגה של רחמים, כיון שדבר זה הוא מיסוד הבריאה שלא יתאפשר דין בלי רחמים ולהיפך ולעולם צריך לדעת למזג בין שני מידות אלו.

וזה מה שכתוב במשנה שמחלוקת של בית שמאי ובית הלל היא מחלוקת לשם שמים וסופה להתקיים, כיון שבאמת כל אחד מהצדדים גם אם הוא נכון לעצמו, מכל מקום עדיין צריך לשתף את הצד השני של הדין או של הרחמים, וכיון שאצל בית שמאי ובית הלל כשצריך היו מורים אלו כדברי אלו ואלו כדברי אלו היה את השיתוף של שני המידות יחד ולכן דוקא מחלוקת זו סופה להתקיים.

ומ"מ יש להתבונן בכך שהמשנה תולה את קיומה של מחלוקת בית שמאי ובית הלל לעומת מחלוקת קורח ועדתו שלא הייתה סופה להתקיים דווקא בזה שמחלוקתם הייתה לשם שמים, והפשט בזה שבכל פעם שישנו ויכוח בין שני צדדים, לכאורה כל צד שולל את קיומו של הצד האחר, אבל מ"מ מוטל על כל אחד מהצדדים להבין ולהכיר בכך שישנו צד נוסף, ואפילו שסבורים שלא אמורים ללכת על פי צד זה, אבל לכל הפחות להבין שהצד השני הוא צד אמיתי ורק אין הלכה כאותו הצד, וכפי שהתבאר זו הייתה הנהגתם של בית הלל ובית שמאי, שהגם שכל אחד הייתה לו את שיטתו שלו, אפילו הכי כל אחד הכיר בצד השני כצד אמיתי עד כדי כך שפעמים הסכימו זה לשיטתו של זה.

אך הנהגה זו הינה בלתי אפשרית לחלוטין אם לא שתהא המחלוקת לגמרי לשם שמים, כי בשביל להצליח להבין שיש צד שני ולהכיר בקיומו צריך לבטל את כל הנגיעות האישיות ושהויכוח יהיה אך ורק מתוך רצון ומטרה להשיג את האמת לאמיתה ולפעול על פיה ועל כן במידה והמחלוקת אינה לשם שמים אומרת המשנה שאין סופה להתקיים כי לא יתכן שכל

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו' ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם וגו'"

במס' אבות (פ"ה מ"ז) תנן **'כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים איזוהי מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת בית הלל ובית שמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח ועדתו'.**

בפשטות אפשר היה להבין את דברי המשנה שמחלוקת בית שמאי ובית הלל זו מחלוקת שכל אחד מהצדדים הוא צד אמיתי אלא שההלכה כבית הלל, משא"כ מחלוקת קורח ועדתו ששם לא היה שני צדדים שקולים זה כנגד זה דהיינו משה מצד אחד וקרח מצד שני, אלא היה זה קורח לבדו שעמד מול משה ואהרן, בעוד שמשה ואהרן מציגים לא ראו את הטענה שלו כטענה שראויה להיחשב לצד נוסף.

אמנם השפת אמת (תרנ"א) מדייק בהבנת המשנה לא כך, שהרי במשנה לא כתוב שמחלוקת קורח ועדתו אינה נחשבת למחלוקת כלל, אלא כתוב שהינה מחלוקת שלא לשם שמים, מבואר א"כ שבאמת היתה כאן מחלוקת, ושהיה איזה צד אמת בטענתו של קורח והצד שלו כן היה צד, רק שהמחלוקת לא היתה לשם שמים, וצ"ב מה היתה הטענה של קורח ועדתו?

והנה ידוע מש"כ שיסוד המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל שלעולם ב"ש דרכם לנהוג ע"פ מידת הדין ואילו ב"ה במידת הרחמים, וכמו שרואים בסיפור המובא בגמרא בשבת (ל"א ע"א) לגבי שלושת הגרים שבאו לפני שמאי ודחה אותם כי נהג עמם במידת הדין ואילו כשבאו לפני הלל קבל אותם כי נהג עמם במידת הרחמים, וכדברי הגמרא שם 'לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה', ואמנם למרות שנחלקו ביניהם בכל זאת פעמים רבות אנו מוצאים שהחמירו בית הלל כשיטת בית שמאי וכן שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי כמובא במסכת עדויות פרק א', ומאידך מצינו גם מקרים שבהם הקלו בית שמאי והודו לדברי בית הלל.

ונראה הטעם בזה ע"פ המבואר במדרש עה"פ בראשית ברא וגו' **"ברא אלהים - ולא נאמר ברא ה' שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים"** המבואר בדברי המדרש שלא שייכת מציאות כזו

צד יסכים לבטל את דעתו ולקבל את קיומו של הצד האחר, אבל מחלוקת בית שמאי ובית הלל הם חלקו לשם שמים וכל אחד מהם רצה להגיע לאמת, ולכן מתי שהיה נראה כדברי הבר פלוגתא לא הייתה להם שום מניעה מלהסכים עימהם ולנהוג כמותם, כי מה שהנחה אותם היה בקשת האמת (עי' שפ"א שם תרנ"א).

ולעומת זאת מלמדים אותנו חז"ל שזו בדיוק הנקודה שהייתה חסרה אצל קורח, שהייתה כאן נגיעות כל שהיא מצידו והמחלוקת לא הייתה לגמרי לשם שמים, ובשעה שאין המחלוקת לשם שמים ומעורבים בה גם נטיות אישיות, אז אין שום אפשרות בעולם להתנער מן הדעת האישית ולהכיר במציאות שיש גם צד שני ושגם טענתו היא טענה, כי ויכוח עם נגיעות אינו מתנהל סביב השאלה **'מה היא האמת'**, אלא האם **'אני צודק'** או שמא **'אני לא צודק'** ולכן מחלוקתו של קורח ועדתו שלא הייתה לגמרי לשם שמים לא קיבלו את קיומו של הצד האחר אין סופה להתקיים.

ומבואר שם בדברי השפת אמת (תרל"ו) העומק במה שהמשנה מעמידה את מחלוקת בית שמאי ובית הלל ואת מחלוקת קורח ועדתו זה לעומת זה, שכפי שהתבאר כבר ישנם שני הנהגות בעולם לעבודת הבורא, יש את הנהגת הדין שמי שמיישר את כל מעשיו על פי הדין הוא זוכה בדין, ויש מי שנוהג בחסד והוא זוכה בחסד הבורא, וכנגד שני הנהגות אלו יש את שבט לוי שהם במידת הדין ואילו אהרן הכהן הוא במידת החסד, וכתב שם שבאמת מידת החסד היא בניין העולם כמו שכתוב בתהילים (פ"ט) **"עולם חסד יבנה"**, ולכן אי אפשר לקיים עולם רק בדין כיון שרק על ידי החסד מגיע בנינו של העולם, ולכן הלל שהיה וותרן וענוותן והיינו מידת הרחמים היה אומר 'הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום', כיון שמידת החסד היא מידתו של אהרן הכהן והיא מידתו של הלל.

וכנגד הלל הזקן שנהג במידתו של אהרן הכהן ושל שבט הכהונה, שמאי הזקן נהג במידת הדין כהנהגת שבט לוי, אבל שמאי הגם שנהג בדין שיתף עמו מידת הרחמים וכדאיתא במשנה ביבמות (סוף פרק א') 'בית שמאי מתירין הצרות לאחין ובית הלל אוסרין, חלצו - בית שמאי פוסלין מן הכהונה ובית הלל מכשירים. נתייבמו - בית שמאי מכשירים ובית הלל פוסלין. **אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי'**, כלומר שהם הכירו זה בדעתו של זה עד כדי כך שבית שמאי נשאו נשים מבית הלל אפילו שלשיתם היו אסורות, כי ראו שיש מקום לשתף חסד בתוך הדין ואי אפשר להתקיים בלעדי זה.

קרח לעומת זאת ירד לעומק מידת הדין, ולא הסכים להכיר כלל בקיום של מידת החסד בעולם, וזה הכוונה במה שאומרים

חז"ל שקרח רצה לערער על הכהונה, שהכהונה היא במידת החסד, והוא לא הסכים להכיר שיש מידת החסד בעולם ורצה להעמיד את העולם רק על הדין ולכן לא יכול היה להתקיים כי כשלא מכירים באמת שבצד השני ולא מקבלים בכלל אפשרות של קיום אין העולם יכול להתקיים.

זהו יסוד גדול שצריכים ללמוד מכאן למעשה, שגם כששנים מתווכחים בפשט בסוגיא הגם שאף אחד אינו חייב להסכים עם השני ומותר לו לאחוז ולהדבק בהבנתו, אבל עדיין אסור לבא בגישה כזו שהצד של השני הוא לא אפשרי בכלל ולטעון שרק הצד שלי זה האמת, אלא לגשת בתפיסה כזו שאמנם לי נראה ככה אך יש צד להבין גם אחרת.

ובשביל זה צריך להתרגל שכשמתווכחים בלימוד שהויכוח לא יהיה האם **'אני צודק'** או האם **'אני לא צודק'**, אלא באמת לנסות להבין מה התורה אומרת וללמוד לשם כך ואז זה בבחינת ויכוח שהוא לשם שמים כלומר ויכוח שעמלים להבין מהי האמת, וכך גם אם בצורה כללית הצד השני לא צודק עדיין יתכן שתהיה נקודה מסוימת בדבריו שהיא כן אמיתית ונכונה, ועם זה צריך אני להסכים, ועלינו לעמוד להתנער מכל הנגיעות ולבא מתוך רצון פנימי להבין את דברי התורה הקדושה ורק כך זה יכול להיות ויכוח לשם שמים שבסוף זוכים לכוון לאמת.

ואמנם כמו שידוע לנו מבעלי המוסר שבשביל להתרגל ולדעת ללמוד וכדי להתחבר ללימוד התורה כראוי, צריך בתחילה ללמוד תורה שלא לשמה ומתוך שלא לשמה יבא לשמה, אבל עדיין על הנקודה הזו חייבים להקפיד, להכיר ששייך עוד צד אחר ממה שאני מבין וגם צד זה הוא אמת, ובלי זה א"ל לגדול, שהרי כאשר משהו מתווכח בלימוד וכל מה שהוא מחפש זה להראות שהצדק עמו, איך שייך שיגיע להבנה אמיתית כי במקרה כזה גם אם השני יביא ראיה ויתברר שההבנה האמיתית היא כדבריו, עדיין הוא לא יהיה מסוגל להודות בזה, כי כלל לא מעניין אותו מה האמת, וכל רצונו זה רק להיות צודק ובצורה שכזו הוא לעולם לא יגיע לשום הבנה נכונה.

אבל כשיש איזו נקודה אחת פנימית של רצון אמיתי להשיג את האמת, אז באמת ההתנגדות לשיטה השנייה לא באה מתוך נגיעות אישיות, אלא מתוך שאיפה להבין מה התורה אומרת, ואז ברגע שאכן יתברר שהשני צודק לא יהיה שום בעיה להסכים עמו, כי עד כמה שתמיד היה צד כדבריו אפילו כשלא הסכמתי אתו, מאחר וכעת מתברר שהאמת כהצד ההוא אין שום קושי להודות ולומר כמוהו.

ואם נידבק בדרך זו שנקפיד שתהיה לפחות נקודה קטנה של לימוד מתוך רצון שאיפה להגיע לאמת, בצורה כזו נוכל ג"כ להכיר בזה שיתכן שהצדק הוא עם הצד האחר ועי"ז נצליח בעז"ה להגיע בסופו של דבר אל האמת.

(נכתב עפ"י הבנת השומע)

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת קרח תשע"ט

ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני וגו', וירדו חיים שאולה וגו', וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה וגו'. (ט"ז, כ"ח - ל"ג).

נראה לבאר דמה שאמר משה רבנו דוקא את הבחינה הזאת שאם בריאה יברא ה' וגו' וירדו חיים שאולה, ובזאת תדעון כי ה' שלחני, לא היה זה בתורת הוכחה וסימן בעלמא, שמוזה שדבריו מתקיימים בעשיית אותות ומופתים, מוכחת אמיתות נבואתו, וכדוגמת מה שמצינו אצל גדעון, שביקש מהקב"ה אות, שיראהו טל על גיזת צמר, ועל הארץ יהיה חורב, ולמחרת יהיה להיפך שעל הארץ יהיה טל והגיזה תהיה חורב, והעונש שנענשו בבליעתם ובירידתם חיים שאולה, לא היה זה עונש בעלמא, אלא העונש היה בתורת קיום דינם הראוי להם, וההוכחה הייתה מזה שנתקיים בהם העונש והדין הראוי להם.

דהנה קורח היה אפיקורס, כמבואר בירושלמי (סנהדרין פרק י' הל' א'), דבאותו שעה, אמר קרח, אין תורה מן השמים, ולא משה נביא, ולא אהרן כהן גדול.

ואא"ז מרן הגר"ז זצ"ל חוסף שכפירתו הייתה בשתי עיקרים, דבמה שאמר אין תורה מן השמים, כפר בעיקר דתורה מן השמים, ובמה שאמר דאין משה נביא, כפר בעיקר שנבואת משה כולה מפי הגבורה, והכפירה בתורה מן השמים, הוא במה שאמר טלית שכולה תכלת פטורה מן הציצית, וכן בית מלא ספרים פטור ממזוזה, שבוזה הייתה טענתו שאין התורה מן השמים, ובמה שאמר 'כי כל העדה כולם קדושים וגו', בזה כפר בנבואת משה, שלא ה' שלח את משה.

והנה בגמ' בב"ב דף ע"ד ע"א איתא, דכלועי קורח אומרים משה ותורתו אמת והן בדאין, וביאר אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל שלכן אומרים את שתי הדברים, דמשה אמת ותורתו אמת, דזה כנגד כפירתם, שהם כפרו בשתי היסודות דנבואת משה ותורה מן השמים, וכנגד שתי הכפירות הם אומרים, שמשה אמת ותורתו אמת.

והנה דין הכופרין בתורה ובנבואת משה, מבואר בגמ' בר"ה דף י"ז ע"א, שהמינין והאפיקורסין שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים וכו', יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות שנאמר 'ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו', ועוד שגיהנם כלה והן אינן כלין, שנאמר 'יצורם לבלות שאול'. ולפי זה נמצא דינים של קורח ודתן ואבירם וכל הנועדים על ה' שהיו בכלל האפיקורסין, הוא להיות יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות וגיהנם כלה והן אינן כלין.

מעתה נראה לומר דמה שנבלעו באדמה וירדו חיים שאולה, לא היה זה עונש בעלמא, אלא היה זה קיום דינם הראוי להם כדין האפיקורסין, דירידה לשאול היינו דינם של האפיקורסין שיורדין לגיהנם, כמבואר בגמ' בר"ה שם דיליף דגיהנם כלה והן אינן כלין

בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. (ט"ז, ה').

וברש"י פירש דשתי עניינים נאמרו בזה, ד'את אשר לו', לעבודת לוי, ו'את הקדוש', לכהונה. והנה מלבד זאת מונה הכתוב עוד שתי עניינים שיוודעו, אחד שיוודע את אשר לו ואת הקדוש, ומלבד זאת יודע גם את אשר יבחר בו, וצריך ביאור מהם שתי העניינים.

ונראה לבאר בזה, דהנה בכהונה מלבד קדושת הכהונה שיש בכהנים, יש גם בחירה בכהונה, ויסוד הדין של בחירה, הוא דין בפני עצמו שרק הם כהנים, ואחרים מופקעים ונפסלו ואינם יכולים להיות כהנים, ודבר זה שיש בחירה בכהנים, ושבוזה נפסלו והופקעו שאר ישראל מכהונה, מבואר בדברי המכילתא פרשת בא, דאיתא שם, עד שלא נבחר אהרן היו כל ישראל כשרים לכהונה, משנבחר אהרן, יצאו כל ישראל, הרי דהיה בחירה באהרן שרק לו תהיה הכהונה, וכל ישראל הופקע ונפסלו ואינם ראויים לכהונה, וכמבואר יסוד ענין בחירה בדברי אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל לגבי בחירת ירושלים ומלכות בית דוד.

מעתה יש לבאר דזהו שתי העניינים שמזכיר הכתוב, דדבר אחד הוא עצם הקדושה, וזהו שאמר 'את הקדוש', ועוד יודע גם הבחירה, במי הייתה הבחירה לכהונה, וזהו שאמר הכתוב 'את אשר יבחר בו', שיוודע גם במי הייתה הבחירה.

והנה יש לדייק בלשון הכתוב, דלגבי הקדושה אמר 'את הקדוש', דזהו לשון עבר שמכבר הוא קדוש, ואילו לגבי הבחירה אמר 'את אשר יבחר בו', שזהו לשון עתיד, דמשמע דרק עכשיו הוא יבחר.

ונראה לבאר בזה, דלגבי הקדושה, אם יש עוררין על זה, אין צריך אלא לברר את אמיתות הדבר שיש בו קדושה, אבל בבחירה אם יש עליו עוררין, שייך שתהיה בו בחירה מחודשת, בשביל סילוק הערעור, ועל ידי הבחירה המחודשת יסתלקו הערעורים והטענות.

אשר לפי זה יש לומר, דאחר שקורח טען וערער כנגד כהונתו של אהרן, אז באמת הייתה בחירה מחודשת באהרן, ואם כן נמצא, דלגבי הקדושה לא היה זה אלא בירור על הקדושה שהייתה בו מקודם, ולכן אמר הכתוב 'את הקדוש' שזהו לשון שיש בו קדושה מכבר, וזהו ביאור דברי רש"י בפסוק ו', שכתב בפירושו הפסוק 'והיה האיש אשר יבחר בו הוא הקדוש', דכבר הוא בקדושתו, דר"ל דבוזה תתברר קדושתו דמעיקרא, ולא שרק עכשיו תחול בו הקדושה, אבל לגבי הבחירה, בזה אמר הכתוב 'את אשר יבחר', דעכשיו יהא בו בחירה מחודשת, בשביל לסלק העוררין והטענות.

ובאמת דהדבר מפורש בקרא להלן (י"ז, כ) דכתיב 'והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל', הרי מבואר דכפריחת המטה תהא בחירה, שכבחירה זו יכולקו כל הטענות והעוררין על בחירת אהרן לכהונה.

מהכתוב 'יצורם לבלות שאול', הרי דעונש האפיקורסין הוא לירד לשאול, וזהו שנענשו כאן בירידה לשאול, שזהו קיום דינם והעונש הראוי להם, כמבואר בפסוק בתהלים.

מעתה יש לומר, דמה שאמר משה רבנו דבואת תדעון, דע"י שתפתח הארץ את פיה וירדו לתוכה חיים שאולה, לא היה זה בתורת הוכחה וסימן בעלמא, שמוזה שדבריו מתקיימים בעשיית אותו ומופתים, מוכחת אמיתות נבואתו, אלא היה זה בתורת קיום העונש והדין הראוי להם, ובזה שיחיו נידונין כדין האפיקורסין, בזה גופא יווכח ויוודע שאכן היו אפיקורסים, ומה שמענו כנגד התורה

וכנגד נבואת משה, היה הכל אפיקורסות וכפירה, והאמת היא כי ה' שלחני ולא מליכי, ובקשת משה רבנו הייתה, דיבלעו באדמה וירדו 'חיים שאולה', דהגם דבדאי עתיד להתקיים בהם עונש ודין האפיקורסין כראוי להם, אבל זה עתיד להתקיים רק לאחר מיתה, שנשמתם תהא יורדת לגיהנם ונידונת בו לדורי דורות, וע"ז באה בקשתו של משה רבנו שירדו 'חיים שאולה', שבעדת קורח יתקיים הדבר כבר בעודם חיים, ויראה הדבר לעין כל, כדי שעל ידי זה שיראו שמתקיים בהם דין אפיקורסין, יהא נודע ומתברר אפיקורסות שלהן.

כתבם על לוח לבן

נאמר במעמד הכנסת ספר תורה להיכל ישיבת 'באר התלמוד' - אלעד

כבוד ראשי ורבני הישיבה הגאונים שליט"א, כבוד עמלי התורה שיחיו, כבוד כל הנאספים לשמחה זו. השמחה של הכנסת ספר תורה, זהו גם שמחת התורה, וגם כבוד התורה, ובאמת, וכי מה יש לשמוח בענייני העולם הזה, ורק בתורה יש מה לשמוח.

ברמב"ם בתחילת ההקדמה לספר משנה תורה כתוב, שכל התורה שניתנה למשה בסיני, ניתנה בפירושה, שנאמר, ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה, זו תורה שבכתב, ומצוה, זו פירושה, שהיא הנקראת תורה שבעל פה. והיינו שנתנית התורה הייתה נתנית תורה שבכתב יחד עם תורה שבעל פה, ואין תורה שבכתב לבד, אלא תורה שבכתב, יחד עם תורה שבעל פה, ותורה שבכתב ותורה שבעל פה אינם שתי דברים, אלא דבר אחד, התורה ופירושה.

וכל התורה שבעל פה, נכלל בתורה שבכתב, כמבואר בגמרא (מנחות דף כ"ט ע"ב), שרבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, ומבואר מזה, שבתורה שבכתב נכלל גם התורה שבעל פה, נמצא שבהכנסת ספר תורה שבכתב, מכניסים בזה גם תורה שבעל פה.

והנה עלינו לדון, אם במצות כתיבת ספר תורה, שהיא כתיבת התורה שבכתב, יש שייכות גם לכתיבת תורה שבעל פה.

ואפשר לפשוט את זה מדברי הרא"ש (והובא בשולחן ערוך יו"ד סי' ע"ר סעי' ב') שאומר, שבזמנינו שניתן לכתוב תורה שבעל פה, שוב המצוה של כתיבת ספר התורה, כוללת גם כתיבת חומשים ומשניות וגמרות ופירושיהן, הרי מבואר מדבריו, שלא רק תורה שבכתב היא במצות כתיבת ספר תורה, אלא גם תורה שבעל פה, אם רק ניתנה ליכתב מאיזה טעם, שוב הרי היא בכלל מצות כתיבת ספר תורה, של ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, שכל תורה שניתנה ליכתב, הרי היא בכלל מצות כתיבת ספר תורה, וחל על זה המצוה של כתיבת ספר תורה.

והנה מלבד כתיבת התורה כתב על גבי ספר, יש עוד ענין של כתיבת דברי תורה, שצריך לכתוב את התורה על גבי לוח הלב, וכמו שכתוב (משלי ג') 'כתבם על לוח לבך', שזהו ענין מחודש של כתיבה, שדברי התורה יהיו על לבו בגדר של כתיבה.

רבי חיים מוואלוז'ין אמר על גודל ועוצם ידיעת התורה ובקיאותו של הגר"א, ששיעור ידיעת התורה ובקיאותו הייתה כל כך גדולה, שהנה הרי כל יהודי קטן כגדול יודע לומר את 'אשרי יושבי ביתך' בעל פה, ומכל מקום לומר זאת הפוך מהסוף להתחלה, הוא אינו יודע, ואמר הגר"ח מוואלוז'ין, כי ידיעת הגר"א הייתה ידיעה כזו, שגם ידע את כל התורה באופן זה של מהסוף להתחלה.

ואא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל ביאר ואמר, מה מעלה יש בזה שיוודע לומר גם מהסוף להתחלה, וביאר שהענין בזה משום שנאמר כתבם על לוח לבך, היינו שהשיעור בידיעת התורה הוא שיהיה כתוב על הלב, כמו שכתוב על גבי לוח, וכשכתוב על גבי לוח אפשר לקרוא מכל הצדדים. הרי למדנו שהענין לכתוב על לוח הלב, הוא כמו כתיבה ממש.

מעתה שנתבאר שיש ענין של כתיבת דברי תורה על לוח הלב, והוא כמו כתיבה ממש, יש לומר שגם לכתיבה זו יש שייכות ודררא למצות כתיבת ספר תורה, וכמו שכתוב תורה שבעל פה, כשניתנה ליכתב, היא מכלל מצות כתיבת ספר תורה, כמו כן יש לומר שגם לכתיבה זו על לוח הלב, גם היא יש לה שייכות ודררא למצות כתיבת ספר תורה. לכן כל עמלי התורה היושבים כאן לפני ה', ולומדים כאן בישיבה, מקיימים את ההשלמה של מצות כתיבת ספר תורה.

הכנסת ספר תורה, לאהל של תורה שבעל פה, זהו המקום המתאים לשלמות ענין כתיבת ספר תורה, זהו שלימות התורה, וזהו כבוד התורה.

ותיתי ליה להרב שטרנפלד שיחי', שזכה למצות כתיבת ספר תורה, וגם חננו מדעו להכניסו לאהל של הישיבה, אהל של תורה שבעל פה, ותלמידי הישיבה העמלים וכותבים דברי תורה על לוח לבם, ונמצא הכנסה בשלימות הענין של כתיבת התורה.

יתן ה' שהמקום יגדל ויפרח, ויתרבו ספסלי בי מדרשא, ויהיה המקום למבצר גדול להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרחיב גבולות הקדושה.

הארה מוסרית

משיחתיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

המחלוקת מתפשטת מטבעה

ובזה יתפרש לן מהות המחלוקת, שכאשר קיימת סיבה מעוטה למחלוקת, הריהו מעצם בריאתה היא מיד תופסת מקום ומתפשטת, שכוח הפירוד והמחלוקת הוא מעצם הבריאה של העולם הזה והוא מאמרם ז"ל (סנהדרין ז). 'א"ר פנחס, האי תיגרא דמיא לצנורא דבידקא דמיא, דכיון ורווח רוח' פרש"י, אם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ושוב אין יכול לסותמו. ממשיכה הגמ' יאב"י קשישא אמר: 'דמי לגודא דגמל כיון דקם קס', פרש"י, 'דפין של גשרא בתחילה שדורסין אותן מנענעות לסוף נקבעות במקומן'. מצינו כי ישנו כוח 'מתגבר והולך' כמים שנפרץ לפניו החומה העוצרת את המים, וכדריסת הרגל את לוחות הגשר, עד שאי אפשר להזיזם, כן הפילוג והמחלוקת, מאחר שנפרץ הריהו מוכן ומזומן להתפשט ולהתחזק.

וכאן הודעתנו תורה שכוח המחלוקת הוא שיש לו השפעה על כל המשתייך שיושפע עליו פילוג ופירוד, והוא מש"נ 'סורו נא מאהלי האנשים הרעים וגו' פן תספו בחטאת אותם' (שם כו), וברמב"ן 'שאם באו להציל ממונם ירדו עמהם, כטעם אשת לוט, כי הראות באוויר הדבר ובכל חוללי סביבותיו ידביקום, ולכן הייתה אשתו של לוט נציב מלח, כי באותה שעה כאשר ראתה גפרית ומלח דבקה בה', ועדי היכן הדברים מגיעים כי בעת 'ובערת הרע מקרבך', הרי מתחייב לבער כל מקום שנשתרש בו כוח ומציאות המחלוקת, ואף על תינוקות שלא חטאו, כיון דבבקה בהם כוח הרע מצד עצמו, בוא וראה מידתה של מחלוקתה'.

כוח המחלוקת אפילו באיבוד החיים

הנה איתא במדרש (מד"ר י"ח, ח). על הפסוק 'את מחתות האנשים החטאים האלה בנפשותם' וזה לשון המדרש: 'ולא טיפשים היו שכך התורה להם וקבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו בנפשותם, שנאמר 'האנשים החוטאים האלו בנפשותם'. והאמת שצריך להבין איך לא פסקו ממחלוקתם, ובפרט כשבאו להקטיר קטורת וידעו שלא ייתכן שכולם יהיו כוהנים גדולים מקטירי קטורת

הנה זה כבר רבו רושמי רשומות עד לאין ספור בדרשות פרשה זו ש"יפה נדרשת' ועלי גבה נשתברו קולמוסים עד לאין ערוך בלקחיה, וכולם לא עסקין אלא בכוחה של אותה מידה, מידת המחלוקת, שהרי נקודת עורפה התגלה בגזרת שמים 'אכלה אותם כרגעי' (טז, כא) בעבורה, אלא שעמדה להם תפילת משה. ועד היכן הדברים מגיעים כאשר איתא בתנחומא (ג) כי 'במחלקתו של קרח תינוקות בני יומם נשרפו ונבלעו בשאול תחתית'. ואין אנו באנו אלא לכוון דרך מחשבה בנראותה וחומרתה של זוהי המידה, בכדי ליישב הדברים על לב שומען, מדוע ומפני מה עד כך הדברים מגיעים, כפי אשר הדברים מתבארים משולחנם של רבנן קדמונאי זיע"א, ואין אנו אלא כמראי דרך בלבד, וכדלהלן בס"ד.

העולם הזה מהותו פירוד

הנה מצינו מאמרם ז"ל (בראשית"ר ח, ה) 'א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לברוא את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתות כיתות מהם אמרו אל יבראו, מהם אמרו יברא, חסד אומר יברא שכולו גמ"ח, אמת אומר אל יברא שכולו שקר, וכו', שלום אומר אל יברא שכולו קטטה', עיי"ש. כלומר שמצד חסרון מידת שלום 'אל יברא' כי אינו בר זכות קיום, וההבנה היא, כי האדם ועוה"ז מצד עצם בריאתו הוא מוכן ומסוגל יותר לפירוד משאר עניינים, וזאת משום שבריאת עוה"ז הוא בריאת עולם שמהותו הוא פירוד וחילוק, כי הרי נברא במידה ובמהלך של הסתר מאחדותו ית', ואף הנבראים נבראו באופן שמרגישים עצמם נפרדים זה מזה, וזהו 'שכולו קטטה' כי הוא עצם טבעו ומציאותו של העולם והאדם. ואדרבה כדי לבוא לידי שלום נצרכת מהות מחודשת לסלק הפירוד. ובכן אז"ל (שבת י:): 'שמו של הקב"ה שלום', כלומר שכל מקום שיש התגלות שמו יתברך שזוכים להכיר אמיתות עצמותו ית', הרי זה גילוי בחינה של עלמא דקשוט וזה מסלק המחיצות והפירוד לידי אחדות, בזה מתגלה ששמו של הקדוש ברוך הוא 'שלום', ומאידך מקום ששולט כוחות האדם וטבע העולם הרגשת מציאות עצמאית, הרי זה מרחיקו מהכרתו יתברך שהוא מקור כולם, ומבטל תכלית הבריאה שהיא גילוי ית', וזהו 'אל יברא'.

וחכם היה מה ראה לשטות זו, על זה עונה המדרש שהוא ראה שמואל עתיד לצאת וכו'.

רודף נגד הטבע

והנה אמרו ז"ל (אבות א, יב) 'הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום', ועניין 'אוהב' מובן, והוא מאמרם ז"ל בפרד"א (יז) ששם שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו, עיי"ש. אך מהו המובן 'רודף'? מה המיוחד שב'רדיפה'?

אמנם העניין הוא שבהבאת שלום, זקוקים לכך שיהיה מה שפחות נמשך בזמן, וזקוקים ל'רודף שלום' רדיפה למעלה מהזמן בלא להתמהמה ולשהות.

וזהו קרא בפרשה 'ויקם משה וילך אל דתן ואבירם' (טז, כה), פרש"י, 'שמחל על כבודו והלך כלפיהם', כי רק בפעולה הפוכה בלא התמהמהות אפשר לעצור את שטף המחלוקת.

וחטאם נקבע בחז"ל שהוא 'מחלוקת' וכן דרשו לאווין על מחלוקת לדורות ממקרא 'שלא יהא כקורח ועדתו' היות שכוח זה – כאמור – מושרש באדם מעצם בריאתו כדברי המלאכים 'אל יברא שכולו קטטה' כי כך היא עצם מציאותו שנברא במצב של פילוג ומחלוקת ממנו יתברך, והוא עניין פרשת 'דור הפלגה' שנפרדו מבוראם יוצרם המהווה אותם תמיד. וכמו שכתוב בקרא 'למה נקרא שמו פלג שבימיו נפלגה הארץ'. וזהו שורש עניין החטא ש'לתאוה יבקש נפרד'.

והאדם זקוק לכוח גדול מאד לסלק עצמו מזה להיות 'רודף' אחר השלום בזריזות והתאמצות למעלה מהזמן, בזה זוכה לסילוק המחיצה מהבורא יתברך והשכנת שמו ששמו 'שלום', שהוא נקרא 'יחידו של עולם' היפך הפירוד והמחלוקת. ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום.

ומי שלא יבא כהן גדול הרי ימות ואיך בכל זאת ניסו להקטיר קטורת?

ועל זה אמרו חז"ל שהם 'חטאו בנפשותם' שהם ידעו שבכך נותנים את נפשם. ולכאורה זה נגד הטבע, הניחא גאווה, כעס, ותאוה טבע הגוף והגשמיות דוחפים את האדם להימשך אחר היצר הרע, אבל לעשות נגד טבע הגוף נגד רצון החיים איזה כוח גורם זאת?

על כורחנו שטבע המחלוקת והפירוד הוא כוח לעשות רע מצד עצמו הטבע בעצם הבריאה 'כולו קטטה' ללא שום קשר למילוי רצונות הגוף ותאוותו.

מה הנאה לבעל הלשון

והאמת שחז"ל גילו לנו זאת ברוח קדשם שאמרו בתענית (ח:) לעתיד לבוא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרות לו: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך? אומר להם: 'אין יתרון לבעל הלשון' וצריך להבין מה השיב להם הנחש, המבואר בזה שהם טענו לו מילא כל מה שהארי והזאב טורפים הוא מצד כוח הרצון והתאוות של הגוף, אבל איזה רצון אתה ממלא בזה שאתה מטיל ארס? השיב להם הנחש שיש בעולם כוח ודחף לעשות רע מצד עצמו בלא שום השפעה של רצון ותאוות הגוף, וזו היא המידה של בעל הלשון הרע לעשות פירוד ומחלוקת ללא שום הנאה וסיבה.

והנה בהמשך דברי המדרש נאמר 'וקרח שפיקח היה מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו שראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו וכו' ולכאורה צריך להבין אחרי שעל מאתיים וחמישים ראשי המטות אמרו שחטאו בנפשותם, מה מקום לשאול במיוחד על קורח שפיקח היה הרי כבר הוסבר שהוא כוח של רע בעצמותו בלא הסבר אם כן גם קורח בכלל זה?

אלא הביאור הוא כאמור שהכוח של המחלוקת היא שלאחר שהוצתה שוב יש לה כוח להתפשט ולהשפיע על שבט ראובן שהיו שכנים לשבט לוי. וכוח הזה של התפשטות המחלוקת היא בעצם הבריאה של העולם הזה שמהותו פירוד והתפרדות בלא שום סיבה ורצון פנימי, עד כדי שיחטאו בנפשותם. אבל על קורח עדיין יש להבין מה הייתה הנקודה שהביאה אותו להתחיל את המחלוקת, שהרי לא היה מישהו אחר שפתח במחלוקת והשפיע עליו, ומאחר שפיקח

שיחת מרן המשגיח הגה"צ ר' דן סגל שליט"א

האמונה והבטחון בקב"ה מביא לשמחה, וזה האבן פינה לבין אדם לחבירו

בפרשת קורח אחר שציוה ה' להביא מטות והיה האיש אשר יבחר בו ה' מטהו יפרח, והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים. אחרי שראו הכל שמטה אהרן פרח כתוב ויוצא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל בני ישראל ויראו ויקחו איש מטהו. צריך ביאור מה בא ללמדנו שלקחו איש מטהו, וכי ישאירו המטות במשכן, פשיטא שכל אחד לקח מטהו, ועוד יש להבין הרי עיקר פרשת המטה היא מטה אהרן שפרח, מה בא ללמדנו זה שאחר שפרח מטה אהרן כל אחד ואחד לקח המטה שלו.

מבארים, הרי מה שנקלה על משה ועל אהרן, הוא משום שלא היו שלמים בדעתם ושמחים במה שיש להם, והקב"ה הראה להם ע"י המטות שכולם אותו הדבר, כולם שווים, כמו המקלות שכל המטות היו שוות, וכל אחד הוא רק מקל (ער איז א שטעקן) ורק מה שהקב"ה רוצה שיפרח פורח.

הביאור בזה, שהקב"ה הוא הנותן, וכיון שהוא נותן, א"כ הוא נותן לכל אחד לפי מה שראוי לו, לפי מה שטוב לו. זה ג"כ הביאור בברכות השחר "שעשה לי כל צרכי" (או "העושה לי כל צרכי") שהקב"ה עושה ונותן לכל אחד בדיוק את מה שהוא צריך.

כל ההתמרמרות שיש לאדם, הן מה שהיה בעבר, הן מה שהיום, הן בכלל הן בפרט, זה בגלל שרוצה כל מיני דברים, ונראה לו- נדמה לו שזה שאין לו את מה שהוא רוצה, לכן לא טוב לו ולכן הוא לא מצליח. התורה מלמדת אותנו שאין מציאות כזו ההוא מצליח וההוא לא מצליח, כי האמת שכולם מקלות (שטעקנס) בול עץ פשוט, ותו לא. רק הקב"ה הוא זה שמפריח הוא זה שנותן, ונותן לכל אחד את מה שצריך.

בתחילת הפרשה כתוב שמשה רבינו עונה לקורח ואומר לו בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. פרש"י ומדרשו בוקר א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בוקר לערב, כן תוכלו לבטל את זו שנא' ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל, כך ויבדל אהרן להקדישו וגו'.

משה רבינו אומר לקורח כמו שיום ולילה שניהם נצרכים ואדם לא יכול לומר אני רוצה יום ואחר יאמר שרוצה לילה, צריך יום וצריך לילה, זהו גבולין שם הקב"ה בעולמו, הקב"ה נותן לכל אחד בדיוק את מה שצריך, וא"א לשנות ממה שיעד הקב"ה לכל אחד.

כלל ישראל שראו את מטה אהרן שפרח, השכילו להבין שכל הקנאה וכל המרמור היה בגלל שחשבו שאין להם את מה שהם צריכים, שאין להם את הטוב להם. "ויראו ויקחו איש מטהו" כשהם ראו את ההבנה הזו הם לקחו את המטה שלהם לקחו את המצב שלהם, כל אחד לקח איתו את מה שיש לו שזה מה שמגיע לו.

כיון שהגיעו למסקנה הזו ירדו כל התלונות, שהתלונות הם בגלל שאדם חושב שרע לו, שאין לו את מה שצריך, אבל ברגע שידעו שזה "עשה לי כל צרכי" אזי "ויקחו איש את מטהו" הגם שהמטה שלו לא פרח, אבל הם האמינו שזה הטוב בשבילו המטה הזה שלא פרח, ממילא ירדו התלונות. וכל אחד שיש לו ח"ו מצבים של קשיים, כל אחד במצב שלו זה "איש מטהו", זה המצב הנצרך לו.

באמת כל מה שאנחנו לא שמחים, לא שבעי רצון, נובע מזה שאנחנו חושבים שאין לנו את מה שצריך להיות. לכן בא חבקוק והעמידן על אחת "צדיק באמונתו יחיה" (מכות כ"ד), מה זה יחיה, יחיה איז דער טייטש הפשט הוא "וחי בהם", להיות בחיות, מיט א לעבדיקייט, עם שמחת חיים, בא חבקוק והעמידן על אחת, צדיק באמונתו- יחיה!.

[כתוב בספרים עמש"כ "לא תעשו כן לה' אלוהיכם" אל תגידו לקב"ה כן, כך צריך להיות, כך אני מבין שטוב לי. זה טעות לחשוב כך, כי מה שהקב"ה עושה איתנו עושה בשבילנו זה הטוב לנו, הן בכלל והן בפרט].

אדם שחי בצורה אמיתית הוא יודע שהכל זה מעשה השי"ת, והקב"ה מנהיג את הכל לטובה, ולכל אחד מה שטוב לו. ניקח דוגמא אחד הולך ברחוב ומחליק על קליפת בננה, מענין לא ידעתי שזה ה"שעשה לי כל צרכי" היום... אבל אזוי ווייזט אויס, כך זה האמת שהצורך שלי הוא להחליק כעת על קליפת בננה.

מי שחי כך, עם האמונה הזו, עם בטחון כזה בהשי"ת, שכל מה שנעשה איתי-כל מה שיש לי, זה "כל צרכי", נמצא כל ימיו בשמחה, בסיפוק, מיט א צופרידנקייט.

מכאן אבן פינה לכל הבין אדם לחבירו, כי הבין אדם לחבירו תלוי הרבה בשביעות רצון של האדם עצמו ובמצב רוח שלו.

אפשר לראות את ההשפעה של השמחה על הבין אדם לחבירו, בחתונה למשל, הקמצן הכי גדול כשבבית שלו נשבר איזה כלי אי אפשר לעמוד בד' אמותיו מרוב הקפידא שיש לו, אבל כאן בחתונה כשנשבר כלי הוא צועק "מזל טוב". כמו"כ יש כאלו שהם לא בעלי חסד כ"כ, ואעפ"כ בחתונה של ילדיהם הם מקדמים במאור פנים את אורחיהם ומזמינים אותם בנדיבות "בא שבתאכל" וכדומה. מה קרה, וכי נשתנו מעשה בראשית, וכי פתאום נהיה מכניס אורחים.

רואים בדוגמאות אלו שאם אדם חי במצב רוח טוב, נמצא במצב קצת יותר מרום מעל היום יום, הכל נראה אחרת. הבין אדם לחבירו אחרת, הכל טוב יותר.

וזהו הטעם שקבעו שבע ימי משתה בשמחת חתן וכלה, כדי שהשמחה הזו תשפיע על כל החיים, שבעה ימים זה כל החיים, שבע ועוד שבע ועוד שבע, שהמבט הזה השמחה הזו תהיה כל החיים.

סיפר לי משהו ששאל פעם את הרב'ה שלנו המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל האם מוסר ולימוד המוסר מביא לידי עצבות. אמר לו המשגיח זצ"ל "תאמין לי [ובאמת צריך להאמין לדבר כזה] שאני לא יודע מה זה עצבות".

אנחנו יודעים שהמשגיח זצ"ל עבר הרבה בחייו הפרטיים, הוא היה חולה ריאות, בלילה יכל לצאת ממנו דם, הוא היה עני, לא היתה לו פרנסה, ובישיבת מיר היה לווה כסף מבחורים אמריקאים, ועוד צרות מהבת שלו, סבל בשנחאי, מה שעבר שם בזמן השואה, ומה שהיה עם כלל ישראל, ועם כל זה הוא לא יודע עצבות מהי. מה זאת אומרת וכי היה לו לב אבן, הוה היה לו לב, א"כ מה זאת אומרת לא יודע מהי עצבות.

ההבנה בזה, כי המשגיח זצ"ל חי את זה שהקב"ה יודע מה טוב לו, דער אייבישטער טוט מיר די בעסטע. אדם חושב שידוע מה טוב לעצמו, והאמת שרק הקב"ה יודע מהו הטוב, לכן אמר, תאמין לי, גלייבט מיר אז איך ווייס ניט ואס איז עצבות, אני לא יודע עצבות מהי.

צריך לדעת שלכן היצר הרע משתדל הרבה מאד בכל כוחותיו, לדכא את האדם, להביא לו כל מיני דברים, לגרום לו לכל מיני מצבים בכדי להפיל את רוחו, כי הוא יודע שעי"ז יכבוש את האדם. לא בכדי העמידה התורה הקדושה את עבודת ה' על השמחה, "עבדו את ה' בשמחה", "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה". ומעניין שעל "עבדת" כולם מדייקים אבל על "בשמחה" לא מדקדקים.

באמת זה נורא נוראות, מלבד מה שזה הבחינה על האמונה שלך כי אם היית באמת מאמין היית שמח. מלבד זה הרי שמחה זה המעמיד של כל החיים! כולנו יודעים שהעולם הזה מלא בקשיים פרטיים וכלליים, כלל ישראל בפרט. אבער אז מלעבט מיט איהם, כשחיים איתו יתברך, הכל נראה אחרת.

אספר מעשה שנוגע לנו לחיי היום יום, היה בבני ברק תלמיד חכם הגאון ר' אלעזר צדוק טורצין זצ"ל, (הוא כתב את הספר שונה הלכות), ר' אלעזר התייחס בצעירותו והחזו"א זצ"ל ליוה אותו ער האט איהם אזי מגדל גיווען, פעם אמר לו החזו"א כך: אתה צריך לדעת שאם לא מחזקים את האמונה יום יום אז זה נחלש, נחלש, נחלש עד שח"ו... כשיצא מהחזו"א פתאום תפס את עצמו וחשב אולי החזו"א ראה בי איזה ניצנים של קלקול, ואס זאגט ער מיר עפעס אזא וורט, מדוע אמר לי מילים קשות אלו.

ממחשבה למעשה חזר ר' אלעזר לחזו"א ושאל מה פשעי מה חטאתי, ענה לו החזו"א, ח"ו, רק רציתי שתדע שאם לא מחזקים את האמונה כל יום האמונה נחלשת. הוסיף החזו"א ואמר לו תשתדל כמה שיותר לבקש מה' ולהודות לו, כי בזה נקבעת האמונה בהשגחה פרטית, ואז העיניים רואות באמת את הכל אחרת.

אכן ר' אלעזר צדוק היה מופלג בדבר זה של לבקש ולהודות. (כמדומה לי שבלויה שלו ציינו את זה שהיה מופלג בדבר גדול זה של לבקש ולהודות).

ה"יסוד ושורש העבודה" מאריך בענין זה, לבקש ולהודות לו יתברך, כי בזה נקבע בלב האדם ההשגחה פרטית. כשאדם רגיל להודות לקב"ה ממילא רגיל הוא לראות תמיד את הטוב, עד כדי שמבין שכל הקשיים הם לטובתו.

כתוב בתהילים "חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה" (תהילים ק"א) דרשו חז"ל (ברכות ס') אם חסד אשירה אם משפט אשירה. לכאורה בפשוטו היה נראה שהפשוט בפסוק שאם יש את שתיהם חסד ומשפט אז אשירה, שסוף סוף עכשיו אני רואה גם את החסד לכן כשיש חסד ומשפט - אשירה. אבל חז"ל אומרים לנו שלא זה הביאור, אלא גם אם אדם נמצא במצב של רק משפט - אשירה.

ההבנה בזה הוא שאם אדם מסתכל גם על החסדים שיש לו, א"כ גם אם הוא במצב של רק משפט, יבין שגם המשפט זה טובתו. זה "כל צרכי". ולכן "לך ה' אזמרה". זהו הפשוט ג"כ בפסוק "שבטך ומשענתך המה ינחמוני" (תהילים כ"ג) היתכן ש"שבטך ינחמוני", אלא השבטך ינחמוני הוא כי אני רואה גם את המשענת.

בדרך כלל בני אדם מתעוררים לחשוב על הקב"ה כשח"ו לא טוב להם, אז הם נזכרים בו, וכשהולך טוב כביכול שוכחים אותו יתברך.

האמת אדרבה סי פונקט פארקערט, ההיפך הוא הנכון, שהרי קרבן תודה יותר גדול מכל הקרבנות, כי כשאדם מתפלל לקב"ה בעת צרה זה עדיין לא ראה גדולה שהוא מאמין, כמו שהעולם אומר שבעת צרה נתפסים אפילו בקש אחד, לכן הוא גם אומר תהילים גם מתפלל אבל אין ראיה שמייחס את הכל רק לו יתברך.

כשאדם מודה לקב"ה, חי בהודאה אליו יתברך, זה ראיה שהוא מבין שהכל מהקב"ה. הוא רץ להודות, אני מודה לך אבי שבשמים, איך דיין דיר לויב דיר טאטאלע.

הדרך להגיע למדרגה הזו, כמו שהחזו"א אמר אם תתבונן וכל דבר תייחס לו יתברך, לבקש ולהודות, בכל דבר אתה יודע "שעשה לי כל צרכי" בדרך הזו תראה תמיד את המיטיב, ואת הטוב.

דער אייבישטער זאל העלפן ברוב רחמיו וחסדיו, כלל ישראל צריך הרבה ישועות, גשמי רוחני, דער מצב נישט פשוט, דער אייבישטער וועט העלפן, הקב"ה יעזור, שנזכה כולנו כל כלל ישראל בעז"ה ראשית לראות אותו יתברך, לראות את האמונה בה' יתברך את ההשגחה של ה', ממילא יקויים בנו "והבוטח בה' חסד יסובבנו" און מוועט זוכה זיין אלע, ונזכה כולנו, לכל טוב סלה.

המקור בפרשה: ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה (יח טו)

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחו גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי העניין

פדיון פטר חמור

א מקור העניין. (יח טו) כל פטר רחם לכל פטר אשר יקריבו ליקח באדם ובבהמה יהיה. והנה הציון נאמר בפרשת בא, (ב) קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: ושם (יג) וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו.

ב צורת המצוה. כ' הרמב"ם הלכות ביכורים פרק יב הלכה א, מצות עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה, ואם לא רצה לפדותו מצות עשה לעורפו שנאמר ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו, ושתי מצות אלו נוהגות בכל מקום ובכל זמן, ומצות פדייה קודמת למצות עריפה.

ג טעם המצוה. כ' בספר החינוך פרשת בא מצוה כב, משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנס שעשה להם האל ביציאת מצרים. שהרג כל בכוריהם שנמשלו לחמורים (יחזקאל כ"ג, כ'), כמו שכתוב [שמות י"ג, י"ד - ט"ו].

ד הטעם שדוקא בחמור יש מצוה. בגמ' בכורות דף ה ע"ב, אמר ר' חנינא, שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא: מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? א"ל: גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין להם כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

ה הדין של החמור קודם הפדייה. כ' הרמב"ם הלכות ביכורים פרק יב הלכה ד, פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה, ואם מכרו קודם פדיון דמיו אסורים, ואם מת קודם פדיון או שערפו יקבר, מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפה הואיל ולא נפדה, לפיכך אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לכהן, אסור לכהן להשתמש בו עד שיפדהו בשה, ויקח השה לעצמו או יערפנו ויקבר, והכהנים חשודים על דבר זה לפיכך אסור לישראל ליתן פטר חמור לכהן אלא אם כן פדהו הכהן בפניו.

ו הבעלים לא יכול לעכב הפדייה ע"י אחר והטעם בזה. כ' הרמב"ם שם פרק יב הלכה יג, והפודה פטר חמור של חבירו ה"ז פדיו והחמור לבעליו. וביאר בספר רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'ק, בבא קמא דף סח עמוד ב, ונראה ששונה דין הבעלים בפטר חמור מדין הבעלים במעשר שני. מצות הבאת מע"ש חלה על הבעלים בדיני ממונות. מאידך בפטר חמור, מכיון שאסור בהנאה, ליכא בעלים בדיני ממונות. מצוות פדיון ועריפת פטר חמור חלין על מי שהפטר חמור ברשותו ושבידו לקיימן. ולפיכך רק במעשר שני שמצוות ההבאה תלויות בבעלות דמיון יש זכות לבעלים לעכב ולמנוע פדיון דאדם אחר. מאידך בפטר חמור המצוות

על בעל הממון, ולפיכך אין זכות לבעלים לעכב פדיית אדם אחר.

ז פדיון פטר חמור דווקא בשויו ולא מהני בפרוטה. ביאר בהערות הגר"ש אלישיב לתמורה דף כז עמוד ב, דיש לתרץ [מה שהקשה בספר טורי אבן (מגילה כ"ג ב)] דאע"ג דהגמ' בבכורות י"א, אומרת דילפינן פדיון פטר חמור מהקדש ("לא יהא חמור מן ההקדש") מ"מ בפדיון פט"ח צריך לפדותו דוקא בשווי, משא"כ בהקדש קיי"ל כשמואל דשווה מנה שחיללו על שווה פרוטה מחולל, [ועיי"ש מה שתרץ הטורי אבן]. וע"פ סברת הגר"א י"ל דדוקא בפדיון מרשות הקדש שייך לומר דאין אונאה להקדש ובדיעבד מהני פדיון בשווה פרוטה, משא"כ פדיון פטר חמור אין עניינו הוצאה מרשות הקדש, ובכח"ג צריך לפדותו דוקא בשווי.

ח האם יש לרדוף בזמן הזה אחר מצוה זו. בספר דרך פקודיך (מהרה"ק בעל בני יששכר) מצות עשה כג תמה על שלא ראה בגולה שמקיימים מצות פדיון פטר חמור. וכתב דיתכן שהיו שאין לנו כהן ידוע בייחוסו, ופדיון הבן שאני דאי אפשר בענין אחר, וגם לא נפקא לן ריעותא בזה. מה שאין כן בכור בהמה טהורה נוהגין כל ישראל בזמן הזה למכרו לגוי, כדי שלא יבא לידי מכשול כיון דצריך לרעות עד שיסתאב. וכן הוא הטעם בפטר חמור דאפשר יתן הפדיון לכהן שאינו כהן באמת, וישתמש בפטר חמור, ובאמת הוא אסור בהנאה כיון שלא נפדה בנתינה לכהן, ושאינו תרומות ומעשרות דכיון שהפרישם מן התבואה נפטרה התבואה, מה שאין כן בפטר חמור דאינו נפטר עד שיבא הפדיון ליד כהן עכ"ד. **אמנם הגר"מ שטרנבוך שליט"א** (בתשובות והנהגות כרך א סימן תרסו) שאין צריך ובזה מיישב המנהג שלא מצאנו רק יחידים שרדפו לקיים מצוה זו. **טעם א'**: ונלע"ד כלל מחודש בגדר ההידור, להביא עצמו לקיים מ"ע, שאם ע"י קיום המצוה יותר לו ליהנות דבר שהיה אסור בהנאה קודם קיום המצוה, אין צריכים לרדוף אחרי המצוה, כיון שאין המצוה אלא בגדר מתיר, והוא מסוג המצוות כמו גירושין או מקח וממכר וכדומה וכו', ולפי זה בפטר חמור שקודם פדיון אסור בהנאה ובגידה ועבודה, וע"י מצות פדיון הותר, אף שמקיימין בזה מ"ע, אין זה מסוג המצוות שצריכים לרדוף

אחריהם להשתדל לקיימם שזהו כפדיון מעשר שני ורבעי, וא"ש מנהג המהדרין שבזה לא נהגו להדר כלל רק יחידים ממש. **טעם ב'**: ויש לצדד עוד, שמתני מצוה להדר להכניס עצמו למצוה שאין מחויב בה, רק כשאין שום חשש שיבוא מזה למכשול, אבל כאן שהחמור קודש ואסור בגידה ועבודה, ועלול להתערב ולא יהא ניכר בין שאר החמורים, ונמצא שכולם אסורים בגללו, וכעין

מדין שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

פדיון פט"ח בשה פחות משו"פ המנ"ח נסתפק אם אפשר לפדות בשה פחות משו"פ, ואף על גב דבהקדש בעי ש"פ, שם בעי דין ממון, אבל כאן שכתבה תורה דין שה אפשר דאפי' כל דהו.

ולענ"ד נראה דא"צ שישוה פרוטה, דהרי מבואר בכריתות י' א' דעשרית האפה ראוי שיהא כשר גם בפחות מש"פ, רק משום דלא אורח ארעא לאתויי פחות מש"פ למקום, וזה שייך דוקא בקרבנות, אבל במתנ"כ אין קפידא בזה, שהרי חטה א' פוטר את הכרי אף אם אין בה ש"פ, וכן כל מתנ"כ אין בהן קפידא שיהו ש"פ, (ומ"ש בגמ' כאן בת דנקא כתבו האחרונים דל"ד ועי' ל' התו' במנחות ק"ז ב').

ואי משום דכאן הוא פדיון, הרי מצינו פדיון בפחות מש"פ, גבי מע"ש, בב"מ נ"ב ב' מע"ש שאין בו ש"פ אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות, מיהו י"א דשם הוא רק מדרבנן, דמדאורייתא מע"ש שאין בו ש"פ א"צ חילול, אבל זה דוקא אם מתחלה ה' פחות מש"פ, אבל אם מתחלה ה' ש"פ ונשאר פחות מש"פ, או שרוצה לחלל קצת מזה, יכול לחלל אפי' פחות מש"פ מדאורייתא, וכמו שביארנו בדרך אמונה בפ"ה ממע"ש ה"ד, אלמא דשייך פדיון בפחות מש"פ.

ובפרט פה דהתורה החשיבה את השה, וכדאשכחן בשבועת הדיינים שאין משיבין בפחות מב' מעין, אבל כלים אפי' שוין כל דהו חשיבי ומשיבין עליהן, עי' שבועות מ' ב', ואפי' פחות מפרוטה עי' חו"מ סי' פ"ח ס"ג [מיהו י"א שם, דפרוטה בעינן, עי' ש"ך שם. אולם זה דוקא לענין תביעת ממון דס"ל דל"ש תביעה בפחות מפרוטה ע"ש]. ומצינו בב"מ מ"ז א' דחליפין מועיל אפי' בכלי פחות מש"פ, ובלבד שיהא כלי חשוב ולא מרוקא ע"ש, ועי' ריטב"א עירובין מ"ט א' ד"ה מאי בינייהו.

(דרך אמונה ביכורים פי"ב ה"ו)

כשאשתו כהנת בס' ג"צ הביא בשם מרחשת, שישראל שאשתו כהנת אין שותפותו בפט"ח פוטרת {ואי"ז כמו שותף לא בר חיובא ששותפותו פוטרת מפדיון}. שהרי גם הוא חייב, אלא דהוי כאילו נתנו לה.

וצ"ע דביו"ד סי' ס"א ס"ח א' שאשה כהנת בעלה ישראל פטור מן המתנות, וביארנו בבה"ל פ"ט ה"כ בשם הר"ן דהטעם דאשתו כגופו, והוי כאילו יש לו יד כהן ואינה יכולה למחות, ולפ"ז י"ל שהוא פוטר ג"כ מפדיון פט"ח דהוי כשותף כהן. אך ביו"ד סי' שכ"א סי"ט מבואר בשם הרשב"א שמי שיש לו אשה כהנת אין פטור מפדיון פט"ח, וי"ל דשאני פדיון פט"ח דצריך לאפקועי איסורא ולפדותו, אבל מנתינה יתכן דפטור, דמיד שפדהו הו"ל כזכה בו דהוי כיד אשתו. וא"כ בראשית הגז שאין בו אלא נתינה י"ל דפטור, אך להסוברים שיש הפרשה בראשית הגז, אפשר דצריך להפריש ולא ליתן וכמו שצידדנו לעיל ה"ח גבי ספיקות וצ"ע. (דרך אמונה ביכורים פי"ה ה"ד)

הגאון הגדול רבי משולם דוד סולוביצקי שליט"א
ראש ישיבת בריסק

בדין נתינה בפדיון פטר חמור

יל"ע מהו המצוה דפדיון פט"ח מן התורה, האם הנתינה לכהן הוי ג"כ חלק מהמצוה, או דילמא רק מעשה הפדיון עצמו, וביטול הנתינה זה רק גזל, אבל הדין פדיון פט"ח קיים גם בלי נתינה. ועי' רמב"ם ריש הל' ביכורים במנין המצוות "לפדות פטר חמור וליתן פדיונו לכהן", וגם בפדיון הבן כתב כן הרמב"ם שם "לפדות בכור הבן וליתן פדיונו לכהן", ומבואר דגם הנתינה הוי חל ממצות הפדיון.

אבל ברמב"ם בהלכות לא כתב כן, עי' בדבריו פ"א מהל' ביכורים בפדיון הבן, שלא הזכיר את הנתינה לכהן אלא בה"ה דשם איירי במעשה הפדיון עצמו כתב "ואח"כ נותן את הפדיון לכהן", אבל כשמפרש את עצם המצוה לא הזכיר את הנתינה לכהן, וכן בפדיון פט"ח בפ"ב מהל' ביכורים כתב הרמב"ם בה"ב "השה שפדיון בו נותנו לכהן", ומשמע דאין זה חלק מעיקר המצוה. ועי' במנין המצוות להרמב"ם (בריש הספר אחר ההקדמה) מ"ע פ' "לפדות בכור אדם שנאמר וכו'", מ"ע פ"א "לפדות פטר חמור שנאמר וכו'", וגם כאן לא הזכיר הנתינה לכהן.

ועי' בשה"מ להרמב"ם מ"ע פ' "היא שצונו לפדות בכור אדם שיתן הדמים לכהן", משמע דהנתינה היא המצוה, ובמ"ע פ"א "היא שצונו שנפדה פט"ח בשה לבד ולא יפדה בזולתו וינתן אותו השה לכהן", ובלשון זה אין הכרעה ברורה, אם הנתינה היא חלק מהמצוה.

והנה עי' בסוגיא בבכורות דף ט' ע"א שמבואר דבספק אינו חייב ליתן את הפדיון לכהן, ולכא' אי נימא דהנתינה היא חלק מהמצוה, א"כ למה בספק לא יהא חייב ליתנו לכהן, וגם אם זה לא חלק מהמצוה למה לא יהא חייב לקיים מצות נתינה מספק, וצ"ב. אבל זה מבואר כאן, דכיון דהמוציא מחבירו עליו הראיה ליכא חיוב נתינה.

אלא שיל"ע האם כשיתן לכהן מספק יקיים מצות נתינה, או דלמא כיון שהמוציא מחבירו עליו הרעיה, ממילא בטלה לה כל מצות הנתינה, ואפי' אם יתן לא מקיים מצוה. ולכאורה ספק הוא רק פטור אבל אם נתן קיים המצוה. ולפ"ז לכאורה כשיש לו ודאי פט"ח וספק פט"ח מחויב לפדות דוקא בשה אחד (לשיטת תוס' בבכורות שם שיכול לחזור ולפדות באותו השה), כדי שיהא לו מצות נתינה על הספק ג"כ, ואולי דבשה אחד לא שייך שתי מצוות נתינה, אבל בפשטות י"ל שיש לו שתי מצוות בכה"ג.

והנה שיטת רש"י בבכורות שם, שאם פדה ספק א"א לפדות עוד פעם באותו שה, ולפ"ז נראה במה שהסתפקנו בספק דליכא ביה חיוב נתינה משום הממע"ה, אם נתן האם יש בזה קיום מצות נתינה או לא, דאי נימא דבספק אין בו דין נתינה כלל, ואפילו אם נתן לא הוי נתינה, א"כ נמצא דלשיטת רש"י אם פדה ספק אינו יכול לעשות כלום באותו השה כדי שיהא יכול לפדות בו עוד פט"ח, דגם אם יתנו לכהן ויחזור ויקנה ממנו, לא יוכל לחזור ולפדות בו, וא"כ נמצא דספק חמור מודאי. ובע"כ מוכח מזה, דאף בספק, אם נתן הוי נתינה, ואם החזירו כהן יכול לפדות בו עוד פעם כמו בודאי.

ולפ"ז דיש קיום מצות נתינה בספק, א"כ לשיטת תוס' בבכורות שם דאם פדה ספק פט"ח יכול אח"כ לפדות בו ודאי, אם אח"כ נתנו לכהן הוי קיום מצות נתינה גם על הספק, לפ"ז יש לפרש הא דתני במשנה בבכורות שם דכשב' חמוריו ילדו, ומונח לפניו ב' זכרים ונקבה, ואינו יודע אם אחת ילדה ב' זכרים ואחת נקבה, או אחת ילדה זכר ונקבה ואחת ילדה זכר, נותן טלה אחד לכהן כיון שטלה אחד ודאי חייב ליתן, ולא תנא שמפריש גם טלה אחד מספק (שמא אחת ילדה זכר ונקבה ואחת זכר), ואינו נותנו לכהן מספק, דבאמת סגי בטלה אחד דפודה בו את הספק, ואח"כ פודה בו את הודאי ונותנו לכהן, ויש לו קיום נתינה גם על הספק. (שיעורי רבנו משולם דוד בכורות ט ע"א)

ספק ספיקא יש להתבונן כאשר יש ספק על החמור אם חייב בפדיון, והכהן לא יכול להוציא מהמוחזק שהרי קיימא לן המוציא מחבירו עליו הראיה, מה הדין כאשר ישנם שני ספיקות, האם אפשר להוציא ממון מהמוחזק בס"ס, ונראה כי שיטת הרמב"ם שאפשר להוציא ממון בספק ספיקא ממש"כ הגר"א בחו"מ סי' שמ"ו סעי' יא', דאם יש שני ספיקות כגון שאל משני זותפים ונשאל לו אחד מהם, ופשע כיון שיכול להיות שהוא שואל וחייב, כמו"כ אפשר שפשיעה בבעלים חייב מוציאין ממון ממונו ראה גר"א סקט"ו, אף בנידו"ד אפשר יהיה להוציא ממון.

פרה שילדה כמין חמור במשנה בבכורות מביא ר' כי פרה שילדה כמין חמור, הרי הוא כשר מן התורה משום שהוצא מהטהור טהור, ויש להתבונן לענין זה שנוגד כמין חמור, האם אפשר לפדות בו חמור שהרי זה הוא או שמה לענין פדיון חמור צריך שיראה שה, ואף שז' הרמב"ם שאם פדה בשה הדומה למין אחר פדוי, בנידו"ד שהוא כחמור ממש אפשר גרע טפי.

בן פקועה ידוע כי נחלקו רבותינו אם אפשר לפדות בן פקועה, דעת הרמב"ם שפודים אבל דעת הטור והרמב"ן שאין פודים, דכשחוט דמיו, ואין פודין בשה שחוט, ואפשר דפליגי בהגדרת בן פקועה, אם מעשה השחיטה שנעשה באמו נחשב שנעה בו ממש או שנעשה השחיטה נעשה באמו והוא נותר ממיילא, וכך סובר הרמב"ם, ולכן לא חשיב שחוט. [והנה במנח"ח מוצא כ"כ הסתפק לענין בן פקועה שנתנכלה אמו אם פודין בו, ואפשר כי ספקו תלוי בחקירה הנ"ל בהגדרת בן פקועה].

עיר הנדחת יש להסתפק לענין פטר חמור החייב מיתה כגון שהרג את הנפש או של עיר הנדחת, האם אפשר לפדותו ואח"כ להורגו כפי הדין, או שמה אין מושג פדיון בדבר האסור בהנאה או בפטר חמור החייב מיתה וא"כ דין פטר חמור יש לו וחייב לעורפו בקופיץ כפי צריך בפטר חמור ולא כס"י כפי צריך בעיר הנדחת.

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

'פדיון פטר חמור'

אף שנאמר 'ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה' רק פטר חמור נצטוונו לפדות בשה. זו גזרת הכתוב, מביא רש"י: לפי שנמשלו בכורי מצריים לחמורים. ועוד שסייע את ישראל ביציאתן ממצרים שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים'.

החמורים שהתאמצו לסחוב את המשא הכבד של בני ישראל היוצאים ממצרים זכו לגמול. הם הפכו להיות חפץ המשמש למצווה. חל עליהם איסור הנאה עד שיפדו אותם. הם מקבלים שכר. גם הכלבים קבלו שכר. כאשר בני ישראל מצטווים להיות 'אנשי קודש' ולא לאכול 'בשר בשדה טרפה'. נאמר להם 'לכלב תשליכון אותו' את בשר הטרפה תשליכו לכלבים, מפני 'שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר 'וכלל בני ישראל לא יחרץ ככל לשונו' 'אמר הקב"ה תנו לו שכרו'.

גם החמור וגם הכלב מקבלים שכר על עזרתם לבני ישראל ביציאת מצריים. הפלא ופלא שהרי לכאורה מה שייך שכר ועונש לבעלי חיים. כל זאת כדי להשריש בנו את המציאות שעל כל מעשה טוב שאדם עושה לזולתו הוא מקבל גמול, יש לו שכר. להתאמץ עבור השני, לעזור ולסייע לו, זה דבר שמוליד גמול, זה דבר שצריכים להוקיר תודה עבורו. גם אם עושה את זה בעל חי.

לא רק בעל חי, גם היאור שהגן על משה רבנו כאשר נשלך לתוכו בתיבה. גם אותו לא יכול היה משה רבנו להכות כדי שייחפך לדם וכדי שיוציא צפרדעים. מפני שהוא הגן על משה רבנו. יש לו זכות שלא ילקה על ידי משה רבנו. הכל כדי לחנך אותו למידת הכרת הטוב. לדעת להעריך כל מעשה טוב שמי שהוא עושה בשבילי. כלמור עד כמה זה חשוב, נכון וראוי להיטיב עם הזולת. לראות בחוש איזה גמול ושכר יש כמי שעושה טובה לשני.

מרא דארעא דישאל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל שאל פעם: מדוע יש הבדל בין השכר שקבלו החמורים לשכר שקבלו הכלבים. והשיב במתק לשונו: מעשה החמורים דרש מאמץ, לשאת משא כבד למרחק. לעומתם מעשה הכלבים לא דרש עשייה ומאמץ הוא היה בשב ואל תעשה. לכן החמורים זכו לגמול בהתאם. ואילו הכלבים שהיו ב'שב ואל תעשה' היו 'ניטרליים' זכו שזירקו להם עצם. דברים אלו אמר מרן זצוק"ל בעת אחת מהמערכות הגדולות על קדושת ירושלים וארץ

בדין הוספת חומש לענין פדיוה"ב ופטר חמור והקדשות

בקוב"ש בכורות [ע' ע"ג] הביא דברי הבה"ג [הל' פדיון הבן] שכתב שהפודה את בנו צריך ליתן חמשה סלעים עם חומשם, לפי שהפודה את בנו כפודה את ההקדש שצריך להוסיף את החומש, ותמה עליו שהרי בתמורה [דף י.] דרשו מהך קרא דהכא דמי שהפריש קרבן והומם וחיללו על אחר צריך המקדיש להוסיף חומש, ולא המתכפר, דכתיב ואם המקדיש וגו' ויסף חמישית, וקשה דהלא האב אינו המקדיש של בנו, והניח בתימה.

המהר"ט אלגזי [פ"ח אות ע"ט הב'] תמה בהא דאיתא בבכורות [דף יא.] דפטר חמור נפדה בשווייו בכל דבר משום דלא יאה חמור מן ההקדש, ולא הזכר בדברי הראשונים ולא בדברי הבה"ג שצריך להוסיף חומש, ובזה צ"ע למה באמת אינו מוסיף חומש, והלא עיקר דין פדיון פטר חמור נלמד מהקדשות, יעו"ש, והקוב"ש שם כוון לקושיא זו וכתב ליישב עפ"י דבריו, דהיינו לפי שהוא לא הקדיש את הפטר חמור, וצ"ע בזה.

וכזאת מבואר גם בטורי אבן מגילה [דף כג:] בביאור מה שאמרו בבכורות שם שחמור נפדה בשווייו, וקשה דהלא הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, וא"כ ה"נ יאה הדין כן לענין פטר חמור, ותירץ עפ"י דתוס' תמורה [דף כז: ד"ה לא] שכתבו דמה שהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, זהו רק בבעלים שפודה את הקדשו ולא באחר, וכתב דלפי"ז פטר חמור שלא הוא הקדישו אינו נפדה אלא בשווייו.

ודבריהם מחוורים לפי מש"כ הר"מ [פ"ד תמורה הי"ג] וז"ל, יראה לי, שזה שאמר הכתוב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, כענין שאמר ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו, ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממון, ואע"פ שגדר והקדיש, אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משווייו, אמרה תורה אם פדה לעצמו ויסוף חומש, עכ"ל.

ומעתה שוב צ"ע טובא קושית הקוב"ש למה צריך האב להוסיף חומש בפדיון הבן, והרי הוא לא הקדיש את בנו, וקו"ל דרק המקדיש הוא שמוסיף חומש, וצ"ע.

אשר נראה בעיקר הדברים, דיסוד הך דינא דהמקדיש מוסיף חומש אינו מחמת לתא דמקדיש, אלא יסודו מחמת לתא דבעלות, כי כך הוא הדין דמי שפודה את הקדשו שלו מוסיף חומש, וחלות דין הקדשו שלו חלה בכמה פנים, או ע"י שהוא הקדיש את בהמתו, או ע"י שהוא הבעלים על ההקדש, אשר ממילא מאחר דבן בכור הוא הקדשו שלו [לדעת הבה"ג דס"ל שיש בזה מעשה פדיון, וכנ"ל], לכן שפיר צריך להוסיף חומש.

ובכתבי הגרי"ז תמורה [דף י:] כתב לחלק בין תוספת חומש של הקדשות שאין זה מדין בעלות כלל, שהרי אמרו שם שהמקדיש מוסיף חומש, והיינו אף במקדיש לבדק הבית ופדאו, והרי מאחר שהקדיש לבדק הבית שוב אין לו שום דין בעלות, ועכ"ז מוסיף חומש, ע"כ דהדבר תלוי במקדיש, ואילו בפדיון מעשר שני ורבעי העיקר תלוי בבעלות,

וראה לזה הביא הגרי"ז דחיובא דחומש בפדיון הקדשות לא תלי בבעלות, שבב"מ [דף נד:] אמרו דעל הקדש שני [חילל קדושת חפץ א' על חבירו ושוב חיללו] אינו מוסיף חומש, דכתיב 'המקדיש' ולא המתפיס, ומעתה אם נימא דחיובא דחומש בבעלות תלי, א"כ בודאי שהוא בעלים על ההקדש במתפיס כמו במקדיש, וע"כ דדינא הוא דהמקדיש מוסיף חומש משום שם מקדיש, ובזה הוא דילוף דהמתפיס אינו בכלל חיובא דמקדיש.

משא"כ חיובא דחומש דמעשר שני דלא תלי בשם מקדיש, אלא תלי בבעלות דמעשר שני, והוא מוכרח מפדיון כרם רבעי שעל פדיונו מוסיף חומש דומיא דמעשר שני [ב"ק סט:], והתם ליכא מקדיש, וע"כ דמי שהוא בעלים על הרבעי הוא המוסיף חומש, וכן מוכרח בקידושין [דף כד.] דמי שיש לו מעשר שני ומכרו לחבירו [למ"ד מע"ש ממון הדיוט] הלוקח מוסיף חומש, אף שהלוקח אינו מקדיש אלא בעלים הוא, ויעוין בספר משא יד אריכות נפלאה בזה,

ומעתה נראה דה"נ בפדיון בנו מוסיף חומש משום דחשיב הקדישו שלו, שהאב הוא הבעלים על הבן לענין דין הפדיון, וכפי שיבואר, ומאחר שהבן הוא הקדשו של האב, ומצות הפדיון אינה חוב בעלמא אלא מעשה פדיון, לכן מוסיף חומש.

ובפרשת קרח [פ"ח פט"ו] הארכתי בביאור דעת הבה"ג, עפ"י מש"כ בשערי יושר [ש"ה פכ"ה] וז"ל, מוכרח שמלבד פריעת הכסף ה' סלעים [שענינה כפריעת חוב], צותה תורה לפדות הבכור מה שיש בו איזה ענין קדושת בכורה, אף שלא גלתה לנו תורה שום דין בבכור אדם שהיה איזה הבדל בהנהגה מקודם שנפדה עד לאחריה, אבל כיון דכתיב בתורה בלשון פדיון מוכרח שמחדש בו איזה ענין של הסתלקות קדושה, עכ"ד.

הלא מעתה דיש כאן חלות קדושה מסוימת ומעשה פדיון, הרי נראה דהאב הוא הבעלים על הקדש זה, וזהו יסוד חיובו של האב לפדות את בנו, ולכן שפיר שייך הוספת חומש, כדין כל הפודה הקדשו שלו.

ברם עדיין לא נתיישב לפי"ז למה אין הוספת חומש בפטר חמור, שכן לעיל נתבאר מדברי הקוב"ש ביישוב קושיית המהר"ט אלגזי שהוא משום שלא הוא הקדישו, ולמשי"נ מן הדין שיוסיף חומש בפטר חמור כיון שהוא הבעלים על זה, וצ"ע.

ונראה ליישב, דהנה בטורי אבן מגילה [דף כג:] הקשה במה דמצינו בבכורות [דף יא.] דאין פטר חמור נפדה אלא בשווייו, וקשה דהלא עיקר דין פדיון פטר חמור נלמד מהקדש, שלא יאה חמור מן ההקדש, ועכ"ז בהקדש אמרו בב"מ [דף נז.] ששוה מנה מתחלל על שוה פרוטה, ולמה בפטר חמור לא יאה נפדה בפחות משווייו, והארכתי לעיל (פכ"ז פ"א.) [ובעונג יו"ט [ס' ק"ו בסופו] כתב ליישב דהקדש קדושה היא, וכל שנפדה קצת מהקדושה נפדה הכל, אך פט"ח איסורי הנאה הוא, ויסוד דין הפדיון הוא משום שאם נפדה נמצא שאינו נהנה, ואם יפדה בפחות משווייו נמצא שנהנה, [זה מה שנוגע לענינינו, אף שיש לעיין בעיקר דבריו].

מעתה נראה בישוב קושית הקוב"ש, שכן חלוקים ביסודם דין ההקדש מדין פטר חמור, דהקדש יסודו דין קדושה, ובפדיון ההקדש הרי הוא גואל את ההקדש מקדושתו לתוך רשותו, ודכוותה בפדיון הבן שהרי הוא מקודש, ועל ידי הפדיון הרי נעשה מעשה פדיון להוציאו מזיקת קדושתו ויחודו לגבוה לרשותו, משא"כ פטר חמור דעיקרו דין איסור הנאה, ובפדיונו אין כאן גאולה אלא הפקעת איסור, ולכן אין בו דין חומש.

ישראל שניהל בשעתו. כאשר היו מן הציבור כאלו שיצאו לרחובה של עיר למחות ולהתירע והיו כאלו שהתחמקו בטענות שונות כמו 'גדול השלום' ועוד. הם החליטו להיות 'ניטרליים'.

להיות ניטרלי זה יפה מאד. זה נעים ונוח. אבל יש בזה גם משהו, זה מראה שאתה לא מזדהה עם הצד שכנגד. על זה מגיע לך אמנם שכר אבל רק כזה שזורקים לך עצם. לעומת זה, מי שהתגבר כארי לקנא קנאת ד' ולצאת למערכה. לנטות שכמו לסבול. הוא זוכה לדברים שבקדושה.

אדם מישראל לא יכול להיות 'ניטרלי'. משה רבנו יצא בפעם הראשונה מתוך הארמון המוגן והמפואר של פרעה שם גדל. הוא יוצא לרחוב ורואה איש מצרי מכה איש עברי. הוא מתערב והורג את המצרי וטומן אותו בחוכ.

למחרת הוא שוב יוצא לרחוב, הפעם הוא רואה שני אנשים עברים ניצים. הוא מתערב ושואל 'רשע, למה תכה רעך'. כשהוא שומע את התשובה 'הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי' הוא מבין שהוא הסתבך. הוא צריך לברוח. הוא הופך להיות נרדף. פרעה רוצה להרוג אותו והוא חייב לעזוב את בית פרעה, לברוח למדבר. מן הסתם יתכן ומתרוצצות במוחו מחשבות שונות. 'מדוע הייתי צריך להתערב' מה איכפת כי שאנשים רבים. הנה עכשיו אני צריך להתגלגל במדבר בלי אוכל ובלי מים.

ואז הוא מגיע למדיין ומתיישב על יד הבאר. מקום חדש, אף אחד כאן לא מכיר אותו. הוא יכול לפתוח דף חדש בחייו. והנה הוא רואה כמה ילדות מגיעות לבאר להשקות הצאן והנה מגיעים רועים ומגרשים את הבנות. לכאורה היה עליו לשבת בשקט. מה לו להתערב. 'כבר שכחת מה קרה לך במצריים כשהתערבת'.

ויקם משה ויושיעין' משה רבנו מתערב מגן ומושיע את הבנות מהתנכלות הרועים. מדוע, מפני שמנהיג בישראל לא יכול להישאר אדיש לעוול שנגרם. יהודי לא יכול שלא להתערב ולהציל עשוק מייד עושקו.

שמא תאמר ח"ו איש ריב ומדון לפניך, צא וכמד ממה שאמרו הבנות ליתרו אביהן. 'איש עברי הצילנו מייד הרועים' אבל 'גם דלה דלה לנו וישק את הצאן'. כונו מעשה חסד והטבה מתחילה ועד סוף. בכלי חשבונות והתחשבניות.

כשאנו רואים 'כבלע את הקודש' כשאנו רואים עוול שנעשה עלינו לצאת מהאדישות, להפסיק להיות 'ניטראליים'. לקנא קנאת ד' ולהציל עשוק מיד עושקו.

האיסור של אין מקדישין בזה"ז מפני שעלול להגיע לידי מכשול, וכו' עיי"ש בדבריו.

ט] שותפות גוי פוסרת. כ' הרמב"ם הלכות ביכורים פרק יב הלכה טו, הלוקח עובר חמורו של עכו"ם או המוכר עובר חמורו לעכו"ם אף על פי שאינו רשאי ה"ז פטור מן הבכורה, ואין קונסין אותו על דבר זה, היה העכו"ם שותף באם או בבכור אפילו לא היה לו אלא אחד מאלף בו הרי זה פטור, היה לו בו או באמו אבר אחד כגון ידו או רגלו אפילו אזנו כל שאילו יחתך יהיה בעל מום ה"ז פטור מן הבכורה, ואם כשיחתך חלק העכו"ם לא יהיה בעל מום למזבח הרי זה חייב, וכן המקבל חמור מן העכו"ם להיות מטפל בה והולד ביניהם או עכו"ם שקיבל מישראל הכל פטור מן הבכורה שנאמר פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה עד שיהיה הכל בישראל.

פדיון פטר חמור בשה בראי ההלכה והמנהג

טעם המצוה נאמר "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא" (שמות י"ג ב'), דהיינו להפריש בכורות כל פטר רחם הזכרים בין באדם בין בבהמה טהורה ובין ממין החמור שהיא בהמה טמאה, וכן נאמר "וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו" (שמות י"ג ג'). דהיינו הפטר חמור שהוא בכור צריך לפדותו בשה ולתת השה לכהן. והטעם שרק פטרי חמורים צריך לתת לכהן ולא שאר בהמה טמאה, מובא בגמ' בכורות ה' ע"ב משום שהחמורים סייעו לבני ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין להם כל אחד ואחד מישאל שלא היו עמו בעת היציאה ממצרים תשעים חמורים לובים הטעונים מכספה וזהבה של מצרים. החינוך במצוה כ"ב כותב "משרשי מצוה זו כדי שיזכרו היהודים לעולם הנס שעשה להם הקב"ה ביציאת מצרים שהרי כל בכוריהם שנמשלו לחמורים כמו שנאמר ובשר חמורים בשרם". בס' מעשי השם (מרב אליעזר אשכנזי) פרק י"ח כותב שלא היה להם לא סוס ולא גמל שאם היה להם לא היה להם לא סייעו גם הם שהרי משא גמל גדול משל חמור, בהכרח שלא היה להם בהמה טמאה זולתי חמורים". כעין זה כותב גם האברבנאל (שמות י"ג ט"ז), שלא היה להם לישראל מבהמות טמאות אלא החמורים, כי לא היו מגדלים סוסים, לפי שממצרים לא ירכבו על הסוסים אלא השרים הגדולים ומכאן לא זכר כאן מבהמות הטמאות אלא החמורים". בפירוש בכור שור כתב שהחמורים זכו להיות שסייעו למשה רבינו לבוא למצרים להושיע את בני ישראל ככתוב "ויקח משה את אשתו ובניו וירכיבם על החמור" (עי' משן חכמה שמות י"ג ג').

נפסק בשו"ע חיו"ד סימן שכ"א ס"א שבכור פטר רחם של חמור נוהג בכל מקום היינו שנוהג אפילו בחו"ל, ובכל זמן אפילו שלא בזמן הבית. והמקור לזה בגמ' קידושין ל"ז ע"א דרך חובת קרקע תלוי בארץ אבל חובת הגוף נוהג בכל מקום וכ"כ הרמב"ן בהלכותיו סוף פ"ה דבכורות (עי' ברכי יוסף סימן שכ"א), וכן דעת הרמב"ם בהלכות בכורים פ"ב ה"א בביאור הגר"א סימן שכ"א ס"א מצוין דברי הגמ' בכורות י"א ע"א שרבי יהודה נשיאה היה לו פטר חמור ושלח אותו לפני רבי טרפון שיאמר לו כמה צריך להיות שווי של השה שבו יפדנו, והרי רבי יהודה נשיאה ורבי טרפון היו אחר חורבן הבית, ומוכח שפטר חמור נוהג גם שלא בזמן הבית.

עריפת החמור נאמר בתורה "ואם לא תפדה וערפתו" (שמות י"ג ג') אם לא פודים החמור בשה צריך לערוף את החמור, אולם לכתחילה מובא בגמ' בכורות י"ג שמצוות פדיית החמור בשה קודמת למצוות עריפה וכלשון הפסוק "ואם לא תפדה וערפתו". בגמ' בכורות י' ע"ב מובא דברי ר' לוי מדוע אמרה תורה לערוף פטר חמור שלא נפדה משום שבעל החמור שלא פדאו הפסיד ממונו של כהן שהיה הכהן אמור לקבל שה תחת פטר החמור לפיכך יופסד ממונו של בעל החמור בכך שיערפנו, ומשמע שהוא מפסידו לגמרי משום שנאסר בהנאה לאחר העריפה, ז"א שכל ענין של עריפה הוא קנס לבעל החמור. הרמב"ם בהלכות ביכורים פ"ב ה"א כתב "מצות עשה לפדות פטר חמור בשה ואם לא רצה לפדותו מצות עשה לערפו". ומשמע שמקיימים מצוה בעריפה, אולם הראב"ד (שם) משיג שאין זו מצוה אלא עבירה שמזיק ממון כהן, דאף ששנינו בבכורות י"ג מצות פדיה קודם למצוות עריפה אין הכוונה שיש מצות עשה לערוף שהרי עבירה היא ורק משום שכתוב מצות פדיה שנו גם מצות עריפה אך אינה מצוה. וכ"כ במהרי"ט אלגזי פ"א אות י"ד דאין העריפה נחשבת למצוה (עי' מנחת חינוך מצוה כ"ג אות א' ובמהר"ם שיק מצוה כ"ג והגר"י פערלא בס' המצוות לרס"ג עשה ע"ו ו'), ומ"מ לענין ברכה האם צריך לברך בשעת עריפת החמור, כפי שמובא בחסדי דוד על תוספתא בכורות פ"א לדעת הרמב"ם שעריפה היא מצוה א"כ צריך לברך בשעת עריפת החמור "לערוף פטר חמור", אולם לדעת הראב"ד שאינו אלא קנס אין צריך לברך, אולם יעוין במנחת חינוך מצוה כ"ג אות א' דמלשון הטור והשו"ע משמע שאין מברכין על עריפה, דהיות ומצות פדיה קודמת ותקנו ברכות רק על מצוות חביבות וכיון דפדיה חביב יותר לא תקנו ברכה על עריפת החמור. וכן כתב בס' ליקוטי סוכר מצוה כ"ג. (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קע"ד).

ברכת שהחיינו יש לדון האם מברכים ברכת שהחיינו על פדיון פטר חמור, נחלקו בזה הראשונים דעת הסמ"ק במצוה קמ"ה והיראים סימן שנ"ד שצריך לברך ברכת שהחיינו על מצות פדיון פטר חמור, אולם הטור ביו"ד סימן שכ"א מביא בשם הרא"ש בכורות פרק ראשון סימן י"ד דלא צריך לברך, גם בשו"ע סתם ולא פירש אם לברך שהחיינו אם לאו. בקובץ ישורון (תשס"ד) מובא

בשם הגאון רבי יחיאל מיכל פינשטיין זצ"ל לבאר דברי הסמ"ק במ"ע קמ"ח שכתב "ובשעת פדיונו מברך שתים על פדיון פטר חמור ושהחיינו בכבוד אדם שהרי הוקשו יחד", דבאמת פדיון פטר חמור הוא כמו פדיון הקדש להפקיע האיסור מהחמור ואין זה כלל מעשה מצוה, אולם הסמ"ק כתב דפדיון פטר חמור הוקש לפדיון הבן, דבפדה"ב לא שייך כלל הפקעת איסור ורק מעשה מצוה לחוד ורק מהיקש לומדים דגם בפדיון פטר חמור יש מצוה. בשו"ת ישמח לב (גאגין) יור"ד סימן ט"ז ובספרו שמח נפש אות ש' כתב כיון שיש ספק אם מברכים שהחיינו שברכו על פרי חדש ברכת שהחיינו ויכוון לפטור גם ממצות פדיון פטר חמור, וכן מובא מעשה רב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל כשקיימו אצלו מצות פדיון פטר חמור ברוב עם שאחר שבירכו שהחיינו הכריז ברבים שגם יתכונו לפטור בגד חדש כמובא בס' הכי איתמר (דיני ברכת שהחיינו) סימן נ' אות א', וכן מובא בס' נהר מצרים סעיף ז' שכן עשו מעשה בעיה"ק ירושלים ת"ו. בשו"ת מהרש"ג יור"ד סימן ז' כתב לתלות דין ברכת שהחיינו על פדיון פטר חמור במחלוקת ביו"ד סימן כ"ח אם מברכין שהחיינו על מצוה שאינה באה מזמן לזמן רק אם הוא עושה אותה בפעם הראשונה דיש לומר דאף לתבואות שור שפסק שיש לברך שהחיינו בכיסוי הדם בפעם הראשונה מ"מ בפדיון פטר חמור אין לברך דשם יש לו הנאה דצריך לאכול ואי אפשר לו לשחוט אם אינו יכול לכסות, וטעם זה לא שייך בפדיון פטר חמור.

הבאנו לעיל אם יש מצוה בעריפת החמור כשאין נותן שה לכהן. יש לדון האם מברך שהחיינו על עריפת פטר חמור, דהבאנו לעיל דעת הרמב"ם דיש מצוה בעריפה, וכן משמע בחינוך מצוה כ"ג ורוב מוני המצוות כתבו שמקיימים מצ"ע בעריפת הפטר חמור, וא"כ לכאורה צריך לברך שהחיינו דהרי מקיים מצוה, אולם כבר כתבו האחרונים דגם ברכת שהחיינו במצוות יש הנאה גשמית מהמצוה כגון השמחה בפדיון הבן שיצא מכלל נפל, וכ"כ באבודרהם (סדר בכרת המצוות) והרשב"א ח"א סוף סימן קכ"ו והר"ן בסוף מסכת פסחים, ומשום כך כתבו הרבה ראשונים שאין מברכין ברכת שהחיינו במילה משום צערא דינוקא, ובביעור חמץ אין מברכין משום צער איבוד החמץ, וכן כתב הראב"ד בתמים דעים סימן נ"ט ורבינו מנחם הלכות חמץ ומצה פ"ג הלכה ו' ובחינוכי הריטב"א פסחים ד"ו, וממילא י"ל דעריפת פטר חמור אין הנאה גשמית שהרי עורפים את הפטר חמור וגם אין לו שום תועלת שאסור גם בהנאה כמובא ביו"ד סימן שכ"א ס"ח, וזה דומה למש"כ הרמ"א יור"ד סימן כ"ח סעיף ב' שאין מברכין שהחיינו על מצות שחיטה דמזיק בריה ה"ה במצות עריפה. וא"כ ו' דמה שחיטה שיש בה צד תיקון ועילוי שמותרת עי"ז באכילה אין לברך כש"כ עריפה, וכ"כ בס' הכי איתמר בסימן נ' עי"ש.

פודין בשה מובא בשו"ע סימן שכ"א ס"ח דאם היה לו פטר חמור ששורה עשרה סלעים יש לו לפדותו בשה שזה דינו ולא צריך שה שווי כמו חמור, וכן משמע בש"ך (שם) ס"ק ב' ובביאור הגר"א (שם) סק"י. בס' מנחת חינוך במצוה כ"ב כתב דאם פודה פטר חמור בשה גדול משווי יותר מהחמור ואומר "הרי הפטר פדוי בשה בשווי" שיתכן שיוכל לדרוש המותר מהכהן ומקיים שניהם גם פדיה בשה לדעת הרמב"ם כביאור הב"י שלכתחילה מצוה בשה אם יש לו, וגם קיבל המותר, וסיים המנ"ח ו"מ צ"ע". בס' משמר הלוי עמ"ס בכורות סימן י' מכתב ו' כתב להעיר דאין יכול להיות שהפדיון הוא בשה וא"כ נהיה כל השה ממון הכהן ואין יוכל לדרוש מהכהן המותר ומ"מ יקרא שפודה בשה, ואם לכתחילה מתהווה הפדיון רק על השה בשווי החמור בלי העודף ה"ז לכאורה פדיון בשה חסר, ומי אומר שהמותר הוא דוקא באיברים שאינם מטריפים בהעדרם ויהיה תלוי בסך המותר, ועוד אין מתקיים פדיה בתורת שה כשאין פודה בכולו.

עשרה בעת הפדיון עדיף שיהיו עשרה אנשים בעת הפדיון. ומחמת חביבות ונדירות המצוה עושים אותה בהתאסף עם רב אנשים נשים וטף כדי לחזות בנועם ה', וכ"כ בס' ברית כהונה יור"ד אות פ' סימן ז', ויש שעשו הפדיון בביהכ"ס כמובא בס' "קורות העתים בא"י" (להרמ"מ מקאמניץ ש"ל וילנא ת"ר) ומובא בדף ו' שבימי ביקורו בא"י נעשה פדיון פטר חמור ועיטרו את הבכור במרגליות ובזהב, וכן מובא בס' נהר מצרים סעיף ר"י שהלבישו הפטר חמור בתכשיטי זהב וכסף ומרגליות ובגדי רקמה ותפארת משום חיבוב מצוה והוליוכוהו לביהכ"ס בשמחה ובתופים וכל היהודים שבעיר התקבצו לביהכ"ס בשעת קיום המצוה, והעוסק בפדיון היה הגאון רבי ישראל מיישקלוב זצ"ל (בעל פאת השלחן). (עי' משמר הלוי בכורות סימן י' אות א').

הנושאים הבאים

חקת- טבול יום, וטמא עד הערב (יט ח).
בלק- הפסקה
פנחס- ירושת הבעל, וירש אותה (כז יא), ב"ק מ"ב א.
מטות- ידות בנדרים, ככל היוצא

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים



אשת חיל

מדרשים, נפתח,
ראשונים, אחרונים, חסידות



דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

לקראת יום השנה השמיני להסתלקותו של רבינו זללה"ה זי"ע לגנזי מרומים כ"ו לחודש סיון
(יום ה"א"צ בשנה זו ביום שבת קודש פרשת קורח ותשע"ט)

גליון מס' 185

דברי מוסר והתעוררות

שמונה שנים מאז אותו יום מר והנמחר בו עלתה נשמת רבינו לגנזי מרומים, מקום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, ביום זה נתגלה בפני כל צואתו של רבינו, המגלמת בתוכה את גדולתו הנוראה, עוצם יראתו, טהרת מידותיו, וענוותנותו הנשגבה, ודרגת עבודתו להשיג מעלה קבועה, ועוד ועוד. וכשאנו מגיעים לקראת סוף דבריו, נזדעזנו איך שמבקש מאתנו חסד וטובה לבל ידח זכרוננו מאתנו ונעשה לטובת עילוי נשמתו, כי אין סוף לדרגות האדם. ואנו חשבנו - וחושבים היום כעבור ח' שנים, וכי מה חשב רבינו האם יש איזה תלמיד בכל שבעים ואחת שנותיו שהרביץ תורה שיוכל לא לזכור אותו? הרי נפשו ונפש תלמידיו היו דבוקים באהבה, ובעינינו ראינו איך זכר כל תלמיד ותלמיד בשמו הפרטי ומה למד אצלו! וכן כל צאצאיו היו קשורים עמו ונשאם על לוח לבו הטהור באהבה ומסירות, וא"כ למה שנשכח וידח זכרוננו ח"ו??? אלא, כנראה שכוונתו, לבל נחשוב לעצמינו, מה לנו לעשות לעילוי נשמתו, הרי עזב את העולם עמוס ביגיעת התורה כל ימיו, הרבצתה, העמדת תלמידים של שלשה דורות, אבות, בניהם ונכדיהם, וכל ימיו מלאים בעבודתו הקדושה בכל קניני המעלות שבעבורם נברא האדם, א"כ מה צריך הוא לנו, ואשר על כן בא רבינו בתחינה ומבקש ומלמד אותנו, לא, לא, דעו לכם! כי אין גבול ושיעור לדרגות האדם, והנני כעת בעולם עומד ואיני יכול לעלות יותר ויותר כפי שעבדתי בכל כוחי כל ימי, וא"כ האם אפשר את הדרגות שלא הגעתי להם כאן בעולם?! לכן אני עושה צעד ודבר שלא עשיתי כל ימי, אף פעם לא ביקשתי דבר לטובתי מזולתי, אבל כעת אין לי ברירה, ואני מבקש תכירו לי טובה על מה שקיבלתם ממני!

יהיו הדברים בגליון זה, לימוד גדול להתעורר ממעשיו, הליכותיו, והוראותיו של רבינו, לאמור, מה יעשה האדם ויצעד בדרך העולה, לפי מה שלימד אותנו התנא רבי פנחס בן יאיר, ויהיו הדברים לעילוי נשמת רבינו אשר לשמו ולזכרו תאוות נפש.

כתב רבינו בצואתו המרטיטה: בנוגע לתארים אחרי שאני יודע מן ערכי שלא הגעתי לידי איזה מעלה קבועה אשר ממנה לא לזוז שזהו מיסוד גדלות האדם, ומי יכול לומר שנעשה המצוה בשלימות אלא הכל כמצות אנשים מלומדה א"כ איך אפשר לומר תוארים לפי מעשים כאלו... לא תואר של גאון ולא צדיק וכהנה אלא רק בתואר הרב.

כאן בא לידי ביטוי תמצית עבודתו המוסרית של רבינו שהיתה עבודת חיים, מיום עומדו על דעתו, עד יובל ב' בתרי"א, כשעסק בלימודו הקבוע ושיעוריו במסכת ברכות, וביום רביעי כ' בסיון למד עם החברותא דף כ"ח עמוד ב': "...וכשהחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקר, כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו, נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החוק, מפני מה אתה בוכה? אמר להם [רבי יוחנן בן זכאי]: אילו לפני מלך בשר ודם מוליכין אותי... הייתי בוכה, ועכשיו שמווליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא... ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנום, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה?!" "אוי... - רעד קולו של רבינו - "כמה צריך לחשוש, כמה צריך לחשוש... הרי גם המעשים הטובים שלנו, כמה מהם נעשו לשם שמים, מי יודע?!" המשיכו בלימודם, והגיעו לעמוד גמרא הבא, שם נאמר: "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". ורבינו אומר בקול: "כן, בחירה יש לאדם תמיד, עד יום מותו! הבחירה אינה נישלת מן האדם עד הרגע האחרון". היה זה הלימוד האחרון של החברותא עם רבינו.

עבודה זו כאמור החלה מעת עומדו על דעתו, וכמו שנמצא בין כתביו שכתב בעודו בבחרותו: להיות תמיד במצב של ביקוש יראת שמים, ולא להחזיק עצמו שכבר הוא עוד במדרגה אשר לא חסר לו כבר הביקוש והחיפוש איך להתעלות יותר ויותר. והעצה לזה, הוא לימוד המוסר בעיון. כי בשעה שלומדים מוסר בעיון ומדברים לעצמנו ממש, אז אפשר לראות, כי עבודת היראה היא עבודה עמוקה, ובקושי גדול יכולים להשיג מדרגה אחר מדרגה, יראה בכל המובנים, בין בין אדם לחבירו ובין בין אדם למקום, בטהרת הלב ומידות טובות וטהרת המחשבה שלא יתערב בהם מחשבות זרות. והעיקר דרך לימוד המוסר בעיון רב ולחיות בתוך מחשבות בשעת הלימוד...

את יסודות העבודה ברוחנית השתית רבינו לאור דברי רבינו בעל נפש החיים שציוה לתלמידו ספר מסילת ישרים יהיה מנהלך, את הספר העמיד הרמח"ל על דברי הברייתא דרבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות, זריזות, נקיות, פרישות, טהרה, חסידות, ענוה, יראת חטא, וקדושה. והיה מרגלא בפומיה דרבינו, תורה מביאה לידי זהירות, ותורה עם זהירות מביאה לידי זריזות, ותורה עם זריזות מביאה לידי נקיות, וכן הלאה, כי היסוד הוא תורה, ולא שייך שום מעלה מבלי הבסיס של תורה.

לאור זאת נביא כאן מאמר שכתב רבינו אודות הספר מסילת ישרים ולאחריו לקט עובדות לפי מעלות הברייתא.

ברייתא דרבי פנחס בן יאיר נותנת לנו דרך אמיתית וישרה כיצד להתחיל ובמה להתחיל

ספרי יראה אשר יסודם ללמד את האדם דעת ולעורר את שכלו ולבו לדרך עץ החיים, שיוכל להשתלם ולהגיע אל התכלית

הרצויה, ונקראים בפי כולם בשם ספרי מוסר. אמנם משונים הם אחד מחבירו, ישנם ספרים אשר תוכנם לפי מצב רוח הזמן, שהמחבר ראה את בני דורו במה שהוא פרוץ וחיבר ע"ז ספרו להורות וללמד דעת ולעורר את בני דורו להתחזק במה שהם

פרוצים, כמו לדוגמא, זה על חלק עבודת התפילה, וזה על חלק של לימוד התורה, זה על ענייני מדות של אהבת שלום ושנאת המחלוקת, וזה על ענייני אמונה השקפות ודעות, וכדומה, וישנם ספרי מוסר אשר לפי דרגת אותו צדיק וגאון המחבר משתקף אותה הדרגה עילאית בספרו אשר חיבר, אשר ספר זה הוא מיוחד ליחידי סגולה העומדים וחיים ביראת הרוממות בזה מה שהספר מדבר, אבל לקטני הדעת הספר הוא רחוק ממנו מאד. ואכן אלו ואלו דברי א' חיים.

אכן כשלומדים בספר "מסילת ישרים", ושוקדים עליו בעיון רב ובהתפעלות הנפש הרבה פעמים, אז אפשר לראות ולהרגיש שמשונה הוא מאחרים לגמרי, שיסוד הספר בנוי על ברייתא אחת מחז"ל הנקראת ברייתא דר' פנחס בן יאיר, המתחלת "תורה מביאה לידי זהירות" וכו', ומסיימת ב"יראת חטא מביאה לידי רוח הקודש, רוח"ק מביאה לידי תחיית המתים", (עיין ע"ז דף כ' ע"ב).

הברייתא הזאת נותנת לנו את הדרך האמיתית והישרה כיצד להתחיל ובמה להתחיל לקנות את כל המדות והדעות הטהורות והברורות עפ"י סדר נכון המתאים לכוחות האדם והרגליו, שעל ידם יוכל להשתלם ולעלות בעליות נשגבות של זיקוק הנשמה והגוף גם יחד, עד אשר יוכל להשיג מעלת רוח"ק, היינו שהוא מתעלה על כל המצבים של עוה"ז ומעל כל הנסיונות והמדות שהאדם נתון בהם, בין מה שנוגע לבין אדם לחבירו ובין מה שנוגע לבין אדם למקום, טהרת הלב והנשמה, ביטול כל ענייני עוה"ז ורצונותיו ותאוותיו, עד שמגיע לדרגה גבוהה של ביטול הגוף ונתהפך כולו לאיש עילאי אשר הוא זוכה לרוח"ק, שפירושו הוא, שכל מחשבה ודעה שלו הוא דעה קדושה אשר מסכימים עליו, על כל הגה והגה שלו מן השמים, ולא רק זה, אלא

שמגלים לו רזי דאורייתא וסודות גדולים מן השמים, ולא רק זה, אלא שזה מביא לידי תחיית המתים - פירוש, גם העולם הנצחי, עוה"ב, אשר הוא יעוד האחרון של בני ישראל הזוכים בה, ותחילת עבודתו הוא לימוד התורה, תורה מביאה לידי וכו'.

אבל ברייתא זו דרפב"י אמנם עיקר תכליתה ללמד את האדם לכל עיקר התכלית, אבל היא באה רק בשמות, שהם רק כללים בשבילנו, אבל פירוש כל כלל וכלל ולברר וללבן ולהכניס בהם את כל עומק החכמה בכדי להלהיב ולהדליק את האש הפנימי של האדם ענק הבריאה ובחיר היצירה, זהו כבר פעולת רבינו המחבר ספר מס"י בספרו הקדוש הזה.

הנה ספר קדוש זה, מלבד שהוא מקיף את כל עבודת האדם וחוביו, בביורו והסברה בהירה לקרב כל מדה טובה וזכה אל שכל האדם, שיבין ויראה בחוש השכל עד כמה שזהו החיים האמיתיים של האדם, הוא בא ללמד את האדם דרכי הקניינים איך ובמה יכולים לקנותם, שיקבע וישריש שרשים עמוקים בלבו ונפשו של האדם, והוא מגלה לנו סוד גדול בכוחות הנפשיים של האדם, שאין עיקר החסרון בא בשלימות האדם מחמת חסרון הידיעה של האדם, כי מצד הידיעות היה יכול להיות עומד במדרגה עליונה עד מאד, רק שההעלם והשכחה מצויה אצל האדם, ואפי' לאחר שברור וידוע לו חובתו בעולמו, בכ"ז אין חיובים אלו מוטבעים בו שלא יצטרך לחפש דרכים איך לקנותם, אלא אדרבה, לא יבצרו ממנו הרבה מפסידים וגורמים אשר על ידם האדם מתרחק מכל הטוב שהוא צריך לקנות.

[מאמר שנכתב ע"י רבינו זללה"ה]

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

תורה

לסמל ודוגמא היה התמדתו ויגיעתו של רבינו בתורה הק', תורה ביגיעה ועמלה לא היה לדידו תוספת של מעלה, אלא זוהי היתה צורת הלימוד ביגיעת המה, לא היה מושג אצלו לימוד פשוט, כל לימודיו היו בשיעבוד כל חושי וכוהותיו, ומה נורא היה הדבר להזות בפלא העצום איך היה מסוגל לעמוד ולהתייגע על כל קטע של מהרש"א, איך היה מסוגל בסבלנות אדירה להתחיל כל פעם מחדש ללמוד לתלמידים את הגפ"ת כאילו הדברים חדשים לפניו, ומסביר שלב אחר שלב בבהירות ובהרחבת דברים, אשרי מי שזכה לראות בהזיון הנפלא הזה.

התמדתו של רבינו היתה לשם דבר כבר בימי בחירתו כפי שהעידו חבריו, אחד מהחברים הלא הוא רבה של ירושלים הגאון רבי בצלאל זולטי זצ"ל בעל המשנת יעבץ, סיפר כי בתקופת לימודו של רבינו בשיבת חברון, היה הוא לשם דבר שהכל התפארו בו, כששאלו "מה יש בשיבת חברון?" - היו עונים: "יש את הוולוז'ינער!"

בעת שמחת נישואי בת רבינו להגאון רבי בנימין אלישיב שליט"א בעל היד בנימין, נשא רבי בצלאל זולטי דברים בשבט בית הכלה, ופתח בפסוק "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". "ברם" - כך אמר - "ישנם כאלו שלדידים גם 'הארץ' היא בבחינת 'שמים', אין אצלם כלל עניינים ארציים, הכל בכל הם צרכי שמים...". ותוך כדי כך העלה בזכרוננו אותם ימים עת חבקו יחדיו את ספסלי ישיבת חברון, ואמר ברגש עז: "עוד זכורני את הוולוז'ינער יושב בחדרו ביום שישו אחר הצהרים, מתקן את גרביו, ותוך כדי כך מדבר בלימוד עם חבריו".

וסיים את דבריו בהפטירו בלהט נאומו: "אין לי ספק כי הכלה ראתה מלאכים מסתובבים בבית אביה...".

עוד העיד בו רבי בצלאל זולטי, כי היו לרבינו קביעות רבות בכל שעותיו לשוחח בלימוד עם חבריו. גם בעת ההכנות לשבת קודש בחדרו, היה קובע עם אחד מהצעירים לדבר בלימוד. והוסיף לציין, כי כאשר הציעו לפניו איזו שאלה או הערה שאין בה ממש, לא היה דוחה את דברי השואל, אלא מעמידו על האמת בעקיפין, באומרו: "לבטח התכוונת לשאול או להעיר כך וכך" ... ונתן לשואל הרגשה ששאל שאלה חשובה עד שהיה יוצא מלפניו שש ושמה.

אף הג"ר דב כהן זצ"ל בעל 'סדר השולחן' - שהיה אז מהבכורים היותר מבוגרים בישיבה, ולמד יחד עם רבינו במשך שנתו הראשונה בישיבה, העלה פעם את דמות רבינו לאות ודוגמא: "למדו מרבי מיכל יהודה; בבהירותו ביישיבה הוא לא היה ה'מצויין' ביותר בישיבה - בהרפות וכשרון היו עילויים גדולים ממנו, אך עם התמדה ו'ערה לאכזי' זכה וטהרה, עלה ונתעלה להיות אחד מגדולי הדור".

ביום השבת, לאחר תפילת מוסף, היה רבינו לומד עם חמשה מנכדיו בחדר השיעורים שלו שבישיבה. באחת השבתות, לאחר שסיימו את לימודם בשעה המועדפת, וכבר ירדו במדרגות לקומה התחתונה בדרכם לביתם, העיר אחד הנכדים שהשעון שבחדר השיעורים ממנה בעשר דקות.

שמע זאת רבינו, והגיב: "נו, אז אפשר עוד ללמוד...", ובזריזות טיפס ועלה שוב לחדרו, התיישב עם נכדיו סביב השולחן, פתחו את הגמרות ושקעו בלימוד עוד דקות מספר.

יותר מעצם הלימוד באותן דקות בודדות, היה זה לימוד נוסף שנחקק לעד בלבבות נכדיו - לימוד על ערכן של עשר דקות.

באחד משיעוריו היומיים של רבינו, הורה השעון על השעה 1.29, נותרה אך דקה אחת לסיום השיעור. כמה מהבכורים, התעייפו וסבלנותם פקעה, והחלו מרעישים. פנה אליהם רבינו והעיר: "רגע אחד, גם כן שווה".

מוצאי שבת, על דלת הבית שברחוב וילקומיר דפק אחד מהשובי ראשי הישיבות שבירושלים. שאלה נחוצה ודחופה הביאתו לכאן.

"הרב אינו בבית כעת" - נענה - "הוא לומד כעת עם אחד מנכדיו בכולל פוניבז'".

שם אותו ראש ישיבה את פעמיו לכולל פוניבז'.

צר היה לו להפריע לרבינו מלימודו, אך בשל הדיחות השאלה נעמד מולו, בתקווה שיראהו ויפסיק לרגע מלימודו ויתפנה אליו.

אך רבינו לא ראה אלא את שורות הגמרא, את דברי רש"י וקושיית התוספות, וקולו התנגן בלהט של אהבת תורה - בעוד אותו ראש ישיבה עומד וממתין.

הנכד שלמד עם רבינו, ניסה לרמוז על האורה הנכבד הממתין. נעמד, התיישב, הסב את פניו כלפי האורה, כדי להפנות את תשומת לב רבינו אליו - אך מאום...

הניגון המשיך להתנגן בעוז, הוא היה בעולמות אחרים לגמרי. כך במשך שעה ארוכה המשיך רבינו ללמוד עם נכדו, בעוד אותו ראש ישיבה נכבד עמד והמתין - עמד והביט במהזה המפליא של שקיעות בתורה.

באחד משיעוריו פירש רבינו: פעמים יש וחז"ל אומרים את דבריהם בלשון עמומה, עד שיש צורך לעמוד ולהתייגע שעה ארוכה עד שעומדים על ביאור הדברים, וכל כך למה? מדוע לא פירשו והביאו את הדברים בצורה ברורה ופשוטה, שיוכלו להשיגם בנקל?

"הסיבה פשוטה" - אמר - "אם רוצים שישאר בזכרון, אם רוצים שהדברים יחקקו ברמ"ח איברים ושם"ה גידים, דבר זה נעשה אך ורק על ידי יגיעה. ככל שמתייגעים יותר, כך הדברים נזכרים יותר. לימוד שבא בקלות, הולך בקלות. תכלית הלימוד שיהיה בקושי ובמאמץ - להתייגע להעמיד את הסוגיה על בוריה, וכך יכתבו על לוח הלב.

"כי לזכות למעלות גדולות על ידי לימוד התורה, הוא כפי רוב העמל והיגיעה והצער שבה, בכדי להשיג אותה".

באסיפת יסוד 'מפעל הש"ס' על ידי האדמו"ר מצאנז - קלויזנבורג, העיר רבינו, כי אכן נכון וראוי הדבר 'לדעת ש"ס', אולם בד בבד, הציע, שכל אברך הנבחן ב'מפעל הש"ס', יצטרך בכל חודש למסור גם 'שטיקל תורה' על הנלמד. כדי שידע שעם גריסת דפי הש"ס, יש לו גם 'סוגיה' שאותה הוא לומד בעיון ובעומק ובה הוא שקוע.

זהירות

זהירותו של רבינו היתה בולטת בכל הנהגה ופעולה, וזהירות בבין אדם למקום וזהירות בבין אדם לחבירו וכו', אבל היסוד היה לחיות על ידי התבוננות בכל דבר ודבר, והיה מרגלא בפומיה היסוד הוא, **שיהודי צריך לחיות בהתבוננות על כל המאורעות שעוברים. וצריכים ללמוד מכל מאורע ומאורע, לימוד גדול ביסוד האמונה... אני מזכיר 'מאורעות' ולא מקרים, כי אין מקרים, אלא מאורעות!**

חובה זו - להתבונן במאורעות העולם הזה ולהשכיל את מוסרם - היה מעורר בכל הזדמנות. בכינוס של חמשים רבני קהילות ובתי כנסת באחת מערי התורה, היה משאו של רבינו במרכז הכינוס בו עורר על נקודה זו: "תפקידם של הרבנים הוא לעורר את ציבור בני קהילתם על ההתבוננות במאורעות המתרחשים ברחבי תבל, שכולם לא נבראו ונעשו אלא כדי לחזק את האמונה בדרכי שמים". כמשל ודוגמא העלה אירוע שאירע באותם ימים ממש באחת ממדינות המזרח הרחוק: "בימים אלו רואים אנו מידת הדין, שמאות אלפים נהרגו ברגע אחד של רעידת אדמה. הרי הדבר הוא נורא לכל מי שקצת חושב ומתבונן בזה לראות דרכי שמים, איך כל הבריאה מונהגת בהשגחה מיוחדת מה' יתברך, ואין לאדם שום יכולת ובטחון לתלות את קיומו בחיים...".

"נכון הוא" - הוסיף ואמר - "שאותו אירוע לא פגע בנו כאן והתרחש רחוק רחוק מאיתנו, אבל הלא הוא דבר ה' על ידי עבדיו הנביאים: 'הִקְבַּתִּי גוֹיִם... אֲמַרְתִּי אֵךְ תֵּרָאֵי אוֹתִי תִּקְחִי מוֹסֵר'".

"איך אפשר לעבור על מאורע כזה מבלי להתבונן?!" - הביע את חרדתו בקול רועד - "אם לא נעצרים מלהתבונן, הרי זו התדרדרות נוראה של זמננו".

"בימים עברו" - הוסיף רבינו וציין - "מאורע מעין זה היה מסעיר גם את פשוטי העם להתעוררות וחשבון נפש! - על אחת כמה וכמה גדולה החובה על אלו היושבים באהלה של תורה...".

והיה רבינו מתאונן על שנשכח ענין החינוך לשכר ועונש, ואין זה נושא לשיחה עם הילדים. "זכורני" - סח רבינו - "כשהייתי ילד רך בשנים, היה הרבה משיחת הילדים על ענין גן-עדן וגיהנם, ביאת המשיח ואחרית הימים".

את הסיבה לכך תלה רבינו כבר בחינוך ההורים - שכיום לא רגילים לשוחח על זה בבית - "שכך ראוי היה שהילד יספוג את האמונה בזה משותא דאבא ואמא. אבל אם כך המצב, שההורים לא מעניקים לילד את החינוך הנחוץ הזה, הרי חובה לכל הפחות למלמדים בתלמוד תורה, ללמד ולנטוע אמונה זו בלבבותיהם הרכים של הילדים!".

בגילוי לב, סיפר פעם רבינו: סיפרו לי על יהודי מבוגר, תושב ירושלים, שעזב את כל עסקיו ועבודתו והתחיל ללמוד. ולא זו בלבד שהוא יושב ולומד לעצמו, הוא גם החל למסור שיעורים שלא על מנת לקבל פרס. את מסירת שיעוריו הוא מתחיל לפני תפילת ותיקין ועד השעה שבע בערב הוא מספיק למסור כשמונה שיעורים בשמונה מקומות. ויותר מכך, כשהוא פוגש אדם ברחוב, הוא מזכיר ומעורר: דע לך שצריכים לקבוע זמן ללימוד התורה, לקבוע לשמוע שיעור!

אמר רבינו: "שמעתי את הדברים הללו, וממש לא מצאתי מנוח - איזו זכות יש לאותו אדם! כמה זכויות, כמה קיומי מצוות... נורא נוראות".
"אבל" - נאנה רבינו מתוך אמת נוקבת וחודרת כליות ולב - "עם כל ההתפעלות מאותו אדם נפלא, זה לא חייב אותי... יש לי תירוצים למכבד - ועם כל אותם תירוצים נשארתי אותו הדבר, לא השתנתי".

ועל זאת הביא רבינו את דברי הגאון מוילנא באגרתו: "תקנא ביראת ה' כל היום" - זוהי קנאה המרבה חכמה, כשהאדם אינו מסתפק ביראת שמים שיש בו, אלא מקנא ביראת השם כל היום, מביאותו קנאה זו לתועלת לקנות יראת שמים".

זריות

מידי בוקר עם שחר, משפחה את עיניו, ניכר היה כי הוא דרוך: הנה הנה נכונה לו שיחה-תפילה עם בורא העולם - "כאשר ידבר איש אל רעהו". מעיניו ומחשבותיו נתונות היו בשיחה המעודדת, ואליה נשא את נפשו.

מעשיו והכנותיו באותם רגעים היו בזריות גדולה, מתוך "תשוקה וצפיה תמידית... מתי יגיע עת התפילה שבה עומד ושומע את בקשותיו לפני מי שהכל בידו ומידו...". וגם בערוב ימיו, כשהליכתו היתה איטית וצעדיו כבדים עליו מחלישות גופו, הפליא עיני כל רואיו בהנהגתו בבוקר לפני התפילה, כשהיה מתכוון ומהלך בבית במהירות וזריות בכוחות עלומים. והיה זה לפלא אף בעיני בני ביתו, שהתפעמו מכך בכל פעם מחדש.

לא אחת סיים את הכנותיו כעשר דקות ויותר לפני שבאו לקחתו ברכב אל הישיבה, אך כל זה לא הביאו להאט בקצב הכנותיו, מרוב צפיה וחרדה לקראת התפילה. ובאותם דקות עד לבוא הנהג ישב על מקומו כשכולו דרוך - "יושב בכבוד ראש, מייחל... כמו שהוא יוצא לקראת המלך".

באחת משיחותיו על יקרת הזמן עורר רבינו: "אין רגע בחיים שאי אפשר לקיים בו איזו מצוה" - ואז הוסיף כמגלה מרחשי לבו: " **עצם התשוקה לחכות ולצפות שייגיע כבר הזמן של מצות קריאת שמע - גם זו מצוה**".

נתבקש רבינו מרבי צבי פרנקרייך לכתוב כמה שורות המלצה לנדיב המתגורר בתל אביב המקורב לרבינו, בעבור תלמיד חכם נצרך. שומע רבינו את הבקשה ואת שם הנצרך, ומגיב מיד: "**למען תלמיד חכם זה, אני נוסע עמך מיד עכשיו לתל אביב**".

המבקש לא חש בנח: "אין רצוני להטריח" - ניסה לשכנע את רבינו. אבל רבינו עומד על שלו: "אנחנו נוסעים עכשיו!" לא היתה ברירה ונסעו לבית הנדיב, שבראותו את טרחתו של רבינו למען אותו תלמיד חכם, כמובן שסייע בענין ביד רחבה.

משיצאו מבית הנדיב, כבר היתה שעת לילה מאוחרת, אבל רבינו מבקש: "קח אותי בבקשה אל הישיבה, לחדרי - עדיין אין לי שיעור למחר...".

התברר כי אותה נסיעת מצווה שרבינו טרה בעבורה, היתה על חשבון זמן הכנת שיעורו למחרת. ואף שלא נתבקש כלל לנסוע בעצמו, אלא בסך הכל לרשום כמה שורות, עזב את הכל כדי לקיים חסד בגופו, מתוך הנחה כי בכך תהיה יותר תועלת לאותו נצרך.

הרבה נחת רוח יהיה לנשמה בשעה שהיא נפרדת מהגוף, כשהיא עוברת דרך בית זה - בדירה שאנו גרים בה. שיבית זה, היה נשמע מפעם לפעם קול תפילה ולימוד התורה, ומיעוט מותרות של תענוגי עולם הזה, וקצת עשיית חסד עם אחרים להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, שזהו מעיקרי חובת האדם בעולמו (מתוך הצוואה).

במעלה רחוב וילקומירר בבני ברק, ניצב לו בית ישן בן קומה אחת, מסתתר לו בענוה בין בניינים גבוהים וחדשים יותר. שיחים עבותים מצניעים עוד יותר את עובדת קיומו, ומיקומו במפלס נמוך מן הכביש, כביכול מבקש הוא להעלם כליל. פארו של ארמון זה, הוא בפשטותו. בצניעותו. בקירותיו המתקלפים. בשני הדריו והול קטן, במטבח הצר והפשוט, ששני ברזיו - בשרי וחלבי - מריקים מדדיהם מים קרים בלבד. הרהיטים גם הם לא שינו פניהם עשרות בשנים. מיטות ברזל - 'מיטות סוכנות' בלשון העם. במשך קרוב לששים שנה (כולל שנות 'הצריף'), היו כותלי בית זה עדים לאדם הגדול שהילך וחי ביניהם. ספגו את קול התורה שהדהד בו ביום ובלילה, ובשעות שאינן לא מן היום ולא מן הלילה. עדים היו לדמעות שנשפכו מלבבות שבורים, ומעיני רבינו שהאזין להם וכאב את כאבם. 'ארמון' של כבוד התורה.

ההסתפקות במועט וההתרחקות ממותרות, מעולם לא העיבה על השמחה ששררה על פני בני הבית. הבית הצנוע והפשוט היה תמיד מלא שמחה שהקרינה על לבות כל הנכנסים אליו והבאים בשעריו.

רבינו עצמו היה אומר: "העיקר תלוי בשמחה שההורים משרים בבית. ואם הם משרים אורה של שמחה ושל הסתפקות במועט, הילדים קולטים זאת, והם מאושרים במה שיש להם ואין להם שום קנאה באחרים. וכשילד שמח ומרוצה בבית שלו, שוב אינו מחפש שום דבר מחוץ לבית".

המזרן עליו ישן רבינו זה עשרות בשנים, כבר עשה את שלו. אניצי קש מבצבצים מפיונותיו וציפוי הבד, כבר דהה והשחיר מרוב ימים.

מההנות למזרנים, גר אחד מנכדיו את המזרן החדש שרכשה אמו עבור אביה - רבינו. נגר ועולה במעלה רחוב וילקומירר, מצחו נוטף זיעה מחום היום, ופניו אל בית הסבא. דפק קלות על דלת עץ הדהויה, ובכוחותיו האחרונים הכניס את המזרן אל הבית.

ורבינו, נרתע בבהלה: "מה זאת? מזרן חדש?! בשביל מה? הרי זה ממש מותרות!"

הנכד לא ירד לסוף דעתו של סבו, וניסה להסביר: "זה רק מזרן חדש במקום הישן הבלוי והמרופט. זהו מזרן רגיל לחלוטין ופשוט ביותר... אין בו שום דבר מיוחד שאפשר להגדירו כ'מותרות'".

אך רבינו בשלו: "מה רע במזרן הישן?" וכשהוא נחרץ ועמד על דעתו: "מותרות - אצלי בבית?! לא ולא".

היה זה לנכד, שיעור ברוממות השגות וקנו במשמעותן של 'מותרות'. שיעור אותו למד ובו הרהר בשעה שירד במורד הרחוב, כשהמזרן נישא בידיו בחזרה בדרך המקבילה.

נקיות

מעשה היה באחד מתלמידי רבינו, שבמשך שנה השקיע בו רבינו את כוחותיו ללמוד וליישרו ולהעלותו מעלה בלימודו, בסיומה של השנה, חשב ללכת לישיבה מסוימת, אך רבינו - שהכיר את אופיו של הבחור - סבר כי מומלץ שילך וילמד בישיבה אחרת. רבינו אף טרח והזמין את אבי הבחור, והסביר לו את כל הצדדים והסיבות לתועלת בנו שילמד דוקא בישיבה עליה הוא ממליץ ולא בישיבה אליה הוא נמשך.

אולם הבחור שהתעקש ועמד על שלו, הלך והתייעץ עם חכם אחר - שהסכים עם דעתו של הבחור, ואף זירזו ללמוד בישיבה זו דוקא.

בא הבחור לרבינו וסיפר לו על הכרעת אותו חכם, והוסיף והתנצל על כי מוכרח הוא לשמוע לדעת אותו חכם - "כי אני חושש לקפידתו, אם לא אקיים את הוראתו"...

רבינו, לא רק שלא הראה כל סימן של מורת רוח, אדרבה, הוא עודד את הבחור בדרכו, ואמר לו: "אם כך היא דעתו של אותו חכם, בטלה דעתי מפני דעתו". משיצא הבחור, נסער אחד מבני הבית והביע את תדהמתו בפני רבינו: "אינני מבין... הלא זו הוצפה מאין כמוה! וכי מכבודו של אותו חכם הוא 'חושש', ומכבודו של רבינו אין מה לחשוש?!"

ולא עוד אלא שאינו בוש לבוא ולומר את הדברים בגלוי.

רבינו מרגיעו ומסירה לפי תומו מגלה טפח מגדלות נפשו: **"אדרבה, שמח אני שכולם יכולים לדרוך עלי ואף אחד אינו חושש ממני ולא מ'קפידותי'..."**

לא עוד שאינו חש איזה רגש של פגיעה, אלא הוא שמח שדורכים עליו. והיו הדברים ניכרים בכל אורחות חייו, לא אחת נדהמו הסובבים לראות ולהיווכח איך השלים נפשו עד שהגיע למידת השיווי, אחת היתה לו כשמכבדים אותו או כשמבזים את כבודו ומתעלמים מדעתו. ויכול היה תוך כדי מעשה לשבח ולפאר ולכבד את זה שגורם לפגיעה בו ובכבודו, ומשהיו מנסים לרמוז או לומר איזה הערה או טענה על אלו, היה מיד מוצא זכות ללמד עליהם באמת ולהראות שאין רע במעשיהם.

רבינו דרש נקיות ואמת לא רק בדיבור אלא גם במעשים - שיבואו מתוך הכרה והרגשה אמיתית, ולא ביטויים מן השפה ולחוץ או חיקוי בעלמא.

באחד משיעוריו, ציטט רבינו מתוך הספר 'תרומת הכרי', ונתקל בביטוי "לעניות דעתי". הרים רבינו את עיניו ואמר: "אנחנו, לא אומרים 'לעניות דעתי'! כי איך אנחנו מסוגלים להתבטא כך? הלא לא יהיה זה אלא דברים בעלמא מן השפה ולחוץ. מי הוא זה בזמננו המסוגל לחשוב על עצמו שיש לו 'עניות דעת'?! משה ואהרן יכלו לומר 'ונחנו מה'... כי כשהם התבטאו כך על עצמם, זו באמת היתה הרגשתם. גם המחבר הזה יכל להתבטא בלשון זו, כי כך באמת הרגיש, אבל אנחנו?!"

באחד משיעוריו, בעת שלמדו את המעשה, באותו תלמיד שניגב את ידיו בבגדו של חברו, וכך הבין מר זוטרא כי הוא זה שגנב את הגביע מבעל האכסניה בה התאכסנו. אמר רבינו: "פעולה אחת של האדם יכולה להגדיר ולזהות את מהותו של האדם". גם אנו כלפי מהותו של רבינו, וכדלהלן.

נוהג היה רבינו לעמוד בקדושה אסידרא. וכשנשאל פעם מפי אחד מתלמידיו, האם עליו לעמוד, ענה לו: "החזון-איש עמד, כי הוא הרגיש שאינו מסוגל לשבת בשעה שאומרים קדושה, אם אכן אתה גם כן חש תחושה זאת ואינך מסוגל לשבת, אז תעמוד".

ומתוך כך למדים אנו כי גם רבינו שנעמד, כי קדושתו לא נתנה לו לשבת: 'איך אפשר לעמוד בשעה שאומרים קדוש קדוש'.

נשאל רבינו שאלה בענין חשוב ומכריע. באותה שעה נמנע מלהשיב. ורק לאחר זמן מה, שיגר שליח אל השואל ומסר את הכרעתו כאחד הצדדים - כשהוא מתנצל ומבאר: "לא רציתי להשיב מיד, כי באותה שעה הרגשתי נגיעה לאותו צד כמותו הכרעתי".

ומינה אתה למד, שרבינו יגע ועמל בנפשו להתעלות מעל אותה נגיעה, עד שהכיר בעצמו כי הכרעתו נקיה מכל נגיעה.

כיוצא בזה התייעץ עם רבינו אברך אם לשלוח את בנו לישיבה גדולה פלונית. ורבינו אומר: "אינני יכול לענות לך, כי יש לי 'נגיעה' לגבי ישיבה זו" - אך לאחר מכן הוסיף רבינו ואמר: "אמנם בתור 'עצה' ולא 'הוראה' יכול אני ליעץ לך, היות ואני מכיר אותך ולפי הכרותי את הישיבה, הרי שהיא מתאימה לדרך בה הנך מחנך את ילדיך, ויהיה לכם שם טוב".

פרישות

שעת צהרים, רבינו שב מן הישיבה לביתו להפסקה קצרה - לאכול כדי קיום נפשו ולמנוחה, ולשוב עד מהרה לתלמודו.

אותו יום ביקשה הרבנית ע"ה להכין לביבות עבור בני הבית. כבר בשעת הבוקר קילפה תפוחי אדמה, גירדה אותם במגרדת, והעמידה אותם בכלי על גבי השולחן, מתוך כוונה לטגנם סמוך לשובם של הבנים מן הישיבה.

לפתע נצרכה לצאת מהבית לזמן מה, והתעכבה שם ולא הספיקה לשוב בטרם ישוב רבינו לבית. וכשהגיעה הבחינה כי הכלי העומד על השולחן ריק, ותפוחי האדמה המגורדים אינם...

חיפשה ותרה אחריהם, ולא מצאתם - עד שהבינה כי בעלה הגדול אכלם כמות שהם.

הוא שב לבית כהרגלו, ומשראה על גבי השולחן צלוחית ובה דבר מאכל, הסיק כי זוהי ארוחתו כאשר מכינה ומגישה לו הרבנית במסירות בכל יום ויום.

כשכולה תדהמה שאלתה: "מה? איך אפשר לאכול את זה? איזה טעם יש לזה?!"

ורבינו אינו מבין: **לא הרגשתי שום חסרון... היה לזה אמנם טעם אחר, אמנם לא ידעתי מה טיבו של ירק זה, חשבתי שזה ירק אחר...**

כי היה רבינו מקיים בעצמו קדושים תהיו קדש עצמך במותר לך, ואוכל תמיד אך ורק לשובע נפשו, עד כי מופקע היה מכל ענין של 'טעם', ומתנור מכל מאכל של תענוג.

כבר מינקותו, בשנות ילדותו בוולוז'ין, נהג בפרישות מתאוות האכילה. אירע פעם וכיבדוהו בגלידה - מאכל שמעולם לא ראה ולא שמע עליו. כשטעמו לראשונה חש בטעם המתקתק והמרענן - אך מיד פירש ממנה כי עלתה מחשבה בלבו: "הרי אכילה זו כל כולה אך ורק לשם תענוג והנאה. הרי הגלידה אינה משביעה ואינה מזינה, ולשם מה אוכלים אותה אם לא אך ורק למלא את תאוות הגוף?" - לכך קיבל על עצמו שלא לאכול יותר מעדן זה, ומאז ועד לסוף ימיו - משך כתשעים שנות חיים, לא טעם גלידה!

מעולם לא "סיגף" את עצמו. אדרבה, ממה שסבור היה כי הוא מועיל ומבריא לגוף, היה אוכל כדבעי - שכן גם זו מעבודת הבורא "היות הגוף בריא מדרכי השם הוא!"

ברם, 'עסק' מאכילה היה לדידו עצמו מופקע. לא היה שום דבר מאכל שבני הבית יכלו לומר כי טעמו ערב לו. ומעולם לא היה טעם המאכל משקל אם לאוכלו או להמנע ממנו. הסיבה היחידה לאכול איזה מאכל או להמנע ממנו, היתה אם יש בו תועלת לבריאות ולחיוזק הגוף לעבודת השם.

סועד היה את סעודותיו הקבועות הנצרכות לבריאות הגוף - ותו לא. מעולם לא "טעם" משהו בין הארוחות. בני ביתו מעידים: למעט מקרים יחידים נדירים ביותר, לא שמענוהו מברך 'בורא מיני מזונות'!

אך פרישות והתנזרות זו, נעשתה באופן טבעי לחלוטין. ומי שלא בא בסודו והכירו מקרוב ביותר, לא הבחין בשום דבר יוצא דופן.

באחת מאגרותיו הגדיר רבינו בבירור, מהי הנאה המותרת ומהי הנאה שיש להמנע ממנה.

כיצד יכול האדם לוודא ולברר לעצמו האם הוא נהנה "מטובותיו של הבורא", או שחלילה הנאתו נובעת "משום מילוי כריסו ורצונותיו".

קנה המידה על פיו יבחן האדם את עצמו: "אם [כאשר] אין לו אלו ההנאות, אינו מרגיש שחסר לו כלום, והוא בגדר המסתפק במה שיש לו - אז, כשהוא כן נהנה, הרי זו הנאה רגילה וישרה!"

ומודד נוסף: "אם הגיע לידי דרגה, שיכול מתוך רצון והכרה, למנוע עצמו אפילו מהנאה המותרת - הרי ודאי כשהוא כן נהנה, היא הנאה רגילה מה שהקב"ה בטובתו נתן לנו האפשרות להנות מהעולם הזה!"

רבינו אף נתן את הכלים והדרך להגיע לידי כך: "ההכנה לזה, היא תלויה בכונת ברכה הראשונה שמברך עליה!"

כאמור, מקפיד היה על אכילתו שתהא בריאה ומברה את הגוף, וזה היה השיקול היחיד לבחירת מאכליו. וכדוגמא: בשנים האחרונות היו מכינים לו לארוחת הערב, ירקות חיים חתוכים, חתיכת אבוקדו - ולזה היו מוסיפים חתיכות אתרוג מבושלים, שכן 'אתרוג יפה ללב', אך מבקש היה לבל יבשלוהו בסוכר, שכן הסוכר אינו אלא להטעים את הפרי, וזה אינו מוסיף לבריאות. כך שהפרי היה מריר, אך הוא לא חש במאום. וכן היו מוסיפים לו כף 'שקדיה' - שקד טבעי טחון שמרכיבו מזינים ומחזקים.

כשהוגשה לפניו ארוחה זו, כשהיא סדורה על גבי צלחת, היה רבינו מערבב את הכל יחד, וכך אוכל - שכן, מה לו טעם עגבניה או מלפפון, אתרוג מריר או טחינת שקד? הכל שווה בעיניו.

ומעשה היה באחד מדורשי עצתו של רבינו, שהודמן אל הבית בשעה שהוגשה ארוחה זו לרבינו, ובתמיהתו על ה'תפריט' המוזר המוגש, ביקש לטעום מן התערובת. משטעם על קצה הכף, הודיעו מהטעם הדוחה, ונזף בבני הבית - איך אתם מגישים לו את זה?! הרי אי אפשר להכניס דבר כזה לפה! משך שעה ארוכה נזקקו בני הבית לשבר את אוזנו, כי לדידו של רבינו אין שום הבדל בין הטעמים, וכי הוא מופקע מכל הנאה של אכילה!

כשנשאל על ידי אברך, האם ראוי לטעום מן העוגה שהוכנה לשבת קודש לפני השבת, או שיש להתנזר ולהתגבר על תאוות האכילה. ורבינו - שמעולם לא טעם 'עוגה' סתם כך - מורה לו את הדרך המתונה בה יילך: "שיעור שמברכים עליו 'על המציה' אפשר...". או כאשר ביקש לעורר בחור צעיר להתרחק מאכילת ממתיקים וכיוצא בהם, העיר את אוזנו בלשון "את הארוחות והפירות שמבראים ומחזקים, מהן תוכל לאכול" - כשמכלל הן אתה שומע לאו, אלא שהדגש ניתן על ה'הן'.

אחד מנכדי רבינו למד בשיבה בה נהוג היה לחלק בכל ראש חודש מעדן חלב לארוחת הבוקר. אותו נכד, היה מתנזר ונמנע מלאכול. אך אחד מחבריו טען כי הנהגה שכזו, בגילו ובמעמדו, אינה אלא הפרזה. מאכל שהישיבה מביאה ומגישה אין שום ענין לפרוש ממנו. יש די והותר הזדמנויות לפרישות והתגברות על תאוות.

נבוך, נכנס ושאל את זקנו-רבינו, אשר ענה לו חדות: "אם לא עכשיו, אימתי? אם לא תתחיל עכשיו להתגבר על התאוות, מתי כן תעבוד עליהן?"

באסיפת חינוך, אמר רבינו בפני ההורים המתכנסים: "מיסודות החינוך, הקפידה על אופן האכילה. ישנם ילדים שלעולם אינם שבעים, ומבקשים תמיד עוד ועוד לאכול... וההורים אינם עומדים מנגד וממלאים את בקשותיהם. אחר כך, כאשר הם מגיעים לישיבות, האוכל אינו מספק אותם ואינו טוב עבורם, והם צריכים ללכת ולקנות בחנות מה שהם רוצים - כל זה מחמת שהם הורגלו בתאוות המאכל. על ההורים לשים דגש על כך!"

בן רבינו מספר, כי אביו הקפיד שלא יהיה מושג של ברירה באוכל - את זה אני אוהב לאכול ואת זה לא... ופעם אחת בימי ילדותי בעודי פעוט ממש, בררתי לי אוכל - משהבחין בכך אבא, הוכיח אותי על כך, עד שמאז חדר בי המושג שאין ברירה באוכל! וכל זה לא רק משום 'כיבוד אב ואם', אלא שביקש להנכנו שלא לעשות 'עסק' מהאכילה.

ברם, התנזרות זו, לא היתה אלא לגבי עצמו, או כאשר נשאל ובאו להתייעץ עמו. לאורחיו ידע להציע ולתת תמיד מן הטוב ביותר.

מעשה בתלמיד צעיר שהתארח על שולחן השבת של רבינו. אל השולחן הוגשה שתיה ממותקת, והנה הבחינה הרבנית להפתעתה כי רבינו טעם מעט מהמשקה - דבר שלא עשה מעודו.

לאחר הסעודה כשהביעה באוזניו את תמיהתה, הסביר רבינו: "ישב כאן בחור צעיר, נבוך מעט. מזגתי לעצמי מעט מן השתיה המתוקה, כדי שיחוש בנוח גם הוא למזוג לעצמו ולשתות".

בשנתיים האחרונות, כאשר הפסיק למסור שיעורים בישיבה, היה מוסר שיעור לבני הישיבה בכל יום ראשון בביתו. בסיום השיעור היה מודיע לבהורים: "מי שרוצה, יש במקרר עוגות וופלים, ואפשר לקחת ולאכול". ובני הבית היו מוציאים ומכבדים את הבהורים.

בשיח עם תלמידו, התבטא רבינו: "רואים גדולי הדור, וביניהם יחיד הדור, ששמים הולך מקצה העולם ועד קצהו. וזה באופן שאין לו הסבר טבעי, מדוע דוקא הם? ועוד כבזו השפעה גדולה, על כל העולם?"

"אומר לך" - אומר רבינו לתלמידו - "אין זאת כי אם פרישות! וכגדול הפרישות מהבלי עולם הזה, כך גודל ההשפעה".

מהרה

בין רשימות 'קבלותיו' שרשם רבינו בפנקסו באותם הימים, נמצאו ההוראות דלהלן תחת הכותרת "דְּרָפִי הַהִילוך בְּרָחוּב":

א. "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כי הם שני סרסורי החטא - העין רואה והלב חומד. לכן למנוע עצמי מלראות בדברים אסורים כגון בנשים וכדומה.

ב. להרגיל את עצמי לעמל את המחשבה בדברי תורה ולא בדברי חול, כי זהו סגולה גדולה ומיוחדת לגדלות, שיהא המחשבה תמיד שקוע בתורה ובכדי לקיים "ובלכתך בדרך".

בראש קבלות אלו, כתב רבינו כי "התקנות האלו לעיין בהם תמיד... וכן קודם שאני הולך בחוץ".

ידידו מאז, הרב הגאון רבי אליהו חיים שפירא זצ"ל, שאף ישן עמו במשך תקופה ארוכה בחדר אחד, אמר לנכדו שהלך לקבל תורה מפי רבינו: "הלואי ואזכה ללמוד מעט מגדלותו העצומה... ולהוי ידוע לך, כי היו בישיבה בחורים יותר מוכשרים ממנו, אבל יודע הנך מדוע זכה הוא יותר מכולם? - מהסיבה הפשוטה, כי הוא לא התעסק במאומה עם עניני העולם הזה, שלא תפסו אצלו שום מקום, וכבר בימי בחרותו ניכרה בו קדושתו המופלאה".

אף חברו הגאון רבי אלטר פנחס גילרנטר זצ"ל, העלה מזכרון אותם ימים: "כבר בתור בחור, ראינו בו שאין לו שום שייכות לחטא. הוא היה נקרא 'מבקש'. הוא היה מקובל על ראש הישיבה בתור 'האדם השלם'... גם ביחסו לחבריו הוא התבלט - מעודו לא פגע באיש והיה בעל חסד גדול מאוד".

באותן שנים עדיין לא נבנו חדרי פנימיה מסודרים בבניי הישיבה, והבחרים התאכסנו באכסניות שונות שנשכרו בעבורם בסביבת הישיבה. אכסנייתו של רבינו היתה בדירתו של הגה"צ רבי יחזקאל פרצוביץ זצ"ל שבי"חצר זיבלד', בסמטה היוצאת מרחוב מלכי ישראל (כיום רחוב אישתורי הפרחי 3). באותה חצר התגוררו כמה וכמה מנז"ק הדעת, תלמידי חכמים מופלגים, כולם שלמים בתורתם ותמים ביראתם ובכל הליכותיהם - הם ובני ביתם.

רבינו הפליג בשבח אכסנייתו, והעלה מזכרונותיו מאז, איך שרבי יחזקאל היה עוסק בלימודו ותוך כדי כך מנענע את עריסת הבן הקטן, ומרגיעו מבכייתו.

כאשר נצרכו בני הישיבה לתקן את בגדיהם או כל כיוצא בזה, היו נכנסים לבית משפחת ברלין שהתגוררה אף היא באותה 'חצר', שפתחו את לבם וביתם לרווחה, והרבנית ברלין בהערכתה ללומדי התורה היתה מסייעת להם ככל הנצרך - אם בתפירת בגד שנפרם או כל דבר אחר.

ומעשה ואחד מנכדיה נכנס אל רבינו, ובתוך הדברים הנכד ציין כי שמע מסבתו, שבני הישיבה היו נכנסים ויוצאים בביתם בהרגשה טובה כאחד מבני הבית.

מיניה וביה הגיב רבינו: "איך נישט!" - אני לא הייתי מן היוצאים והנכנסים.

כאשר סיפר הנכד על תגובתו של רבינו לסבתו, נענתה ואמרה: "על הוולווינאי הנך סח - לא רק שהוא מעולם לא נכנס לביתו, אלא אף בשעה שהיה נכנס לחצר, היה מיד מצודד את ראשו ומשפיל מבטו לבל יתקלו עיניו בשום מראה".

הסעיף השני שבפנקס קבלותיו הנוכח: להרגיל את עצמי לעמל את המחשבה בדברי תורה ולא בדברי חול, כי זהו סגולה גדולה ומיוחדת לגדלות שיהא המחשבה תמיד שקוע בתורה, ובכדי לקיים 'ובלכתך בדרך'. כיוצא בזה נמצא עוד ברשימת קבלותיו: ללמוד דבר אחד עד שישאר במחשבה, כדי שאוכל לקיים בקלות המצוה 'ובלכתך בדרך', לחשוב בענין שלמדתי. ובכלל, זה סגולה גדולה לגדלות של האדם, שיהא המחשבה תמיד שקוע בתורה וקדושה ולא חס וחלילה במחשבות אחרים.

במהלך אחד משיעורי רבינו לתלמידיו במסכת קידושין, כשהגיעו לדברי התוספות בענין "ונפשטו קידושי בכולה", החל להעלות מזכרון אותם ירחי קדם, כשמתיאוריו המדויקים לפרטים, נראה היה בעליל כי זה עתה הוא חווה מחדש את אותם ימי ערגה: "כשלמדתי בישיבה בבחורותי תוספות זה, זכורני אפילו עם מי ליבנתי את דברי התוספות... כיום הוא כבר בעולם האמת... הישיבה היתה אז בשכונת גאולה בירושלים, ובין הסדרים היינו יוצאים לשאוף אויר צח באיזור רחוב ירמיהו כיום, שאז היה כולו אדמת טרשים, הרים וגבעות שוממים - ושם התחדש לי כל הענין של 'ונפשטו קידושי בכולה'...".

והוסיף לציין בגעגועים: "כל חידוש וחידוש, זוכר אני באיזה מקום בדיוק הוא התחדש לי... אם בזוית זו של ארץ ישראל או בפינה אחרת.

"אה, איזה געשמאק היה זה!"

פעם אחרת התבטא: "כשהייתי בחור, בדרכי לחדר האוכל של הישיבה, שהיה אז מרוחק מעט - באיזור מחנה 'שנלר' - אז היה ציץ ועולה היסוד במוחי...".

נשאל פעם רבינו מדוע בשעה שהוא מזכיר איזה חידוש או מאורע מן העבר, הרי הוא נוהג תמיד לציין - מתי היה זה בדיוק, ובאיזה מקום עמד בעת שהתחדש לו וכיוצא בזה. אמר: "זו הדרך לזכור את הדברים באופן מדויק - כאשר מעמידים לנגד העיניים במוחש את כל המעמד בו נתחדש החידוש, ואני רוצה להנך בזה את השומעים, שילמדו גם הם כיצד לזכור".

עם דרישתו ותביעתו לניצול הזמן באופן המקסימלי ביותר והחומר שראה בביטול הזמן, הורה רבינו את הדרך הישרה שיבור לו האדם, איך וכיצד ראוי למלא את הזמן בצורה נאותה והגיונית.

אחד מבני הישיבה, נסע לקראת סוף השנה לאחת הישיבות הנודעות כדי להתרשם ממנה, אולי ימשיך בה את לימודיו בשנה הבאה.

משחזר, התעניין רבינו אודות מה שראו עיניו בשבת זו. הבחור, העלה על נס הנהגה אחת שראה - כי בסעודות השבת, חלק גדול מן הבחורים ישבו בסעודה עם חומש או ספר אחר.

בטוח היה כי רבינו ינהג ויתפעל מהנהגה זו. אולם להפתעתו הגיב רבינו בשלילה: "לא, לא כך צריכה להיות ההנהגה. צריכים להתרגל לחשוב בלימוד. ובזמנים שכאלו, זו ההזדמנות לחשוב בלימוד" - ואין לנהוג בצורה הריגה, בסעודת השבת בפני כולם.

אחד התלמידים, שאל את רבינו בימי החנוכה, אם ישוב אל הישיבה לסדר שקודם זמן הדלקת נרות, הנמשך על פני שעה אחת בלבד, היות ודרכו ארוכה, אולי עדיף שישב וילמד בבית כנסת סמוך, וכך ירוויח גם את זמן ההליכה פעמיים, הלך ושוב.

הורה לו רבינו שבכל זאת יגיע לישיבה לסדר הקצר שלפני הדלקת הנרות - "תתרגל לחשוב בלימוד כשאתה הולך ברחוב" - ייעץ לו.

שאל רבינו מפי אברך בן עליה שהיו כל עיתותיו קודש ללימוד, אלא שבשעות הבוקר טרוד הוא בסידור הילדים ושילוחם לבית תלמודם, ובאותה שעה קשה לו להתרכז ולחשוב בדברי תורה, ואיך ינצל זמן זה? ענה רבינו: מאחר וקשה לך להתרכז בלימוד בזמן זה, על כן תחשוב בחסדי השם יתברך, המשפיע עליך ועל בני ביתך שפע של טובה וברכה, בבריאות, פרנסה וכל שאר הפרטים.

שבת אחת בימי זקנותו, לא חש רבינו בטוב, עד כי בקושי הצליח לעמוד לתפילה בבית הכנסת הסמוך לביתו, כשהוא נתמך על ידי נכדו שהתלווה עמו.

תוך כדי הילוכו פנה ואמר לנכדו בקול חלוש: "אתה רואה שאני לא לומד כמעט, אבל ברוך השם, אין לי היסח הדעת מלחשוב בלימוד!"

חסידות

קיים רבינו בעצמו הידבק במדותיו של הקב"ה, ודבק במידת "רב חסד", כאשר כל הווייתו היתה להיטיב עם זולתו, מידת הטבה ללא גבול וללא מגבלות של זמנים, אפשרויות, ודרכים. הטבה לגדול והטבה לקטן, הטבה במחשבה לחשוב מחשבות מה השני נצרך ובמה אפשר להיטיבו, הטבה בהארת פנים לזולת,

המבנה בדיבור להרבות דברים שינעמו וייטיבו לבו, והמבנה במעשה בכל עת ככל שרק יכל. ואכן קורות ביתו העידו עליו על אלפים ורבות מעשה חסד, על לבבות שבורים ונדכאים שיצאו מהעודדים, על אנשים מכל החוגים והעדות קטנים או גדולים שנכנסו נבוכים ויצאו שמחים וטובי לב, על מעשי צדקה וחסד בהיקפים אדירים לכלל ולפרט.

בשנים שלפני הקמת וועדות הצדקה, כאשר ל"ע אירע ומשפחה ברוכת ילדים איבדה את עטרת ראשה, היו מתארגנים הקרובים אל ההלל עם כמה אנשי מעשה, והיו מארגנים אסיפות של בעלי בתים בעלי יכולת בבית אחד הנגידים להקמת קרן לתמיכה כלכלית ביתומים. בכל אותם מקרים ידעו תמיד שרבינו ירתם לעזרתם בכל מה שיתבקש, להיות עושה ומעשה אצל אחרים להקמת הקרנות, המראה של רבינו ישוב בראש אסיפה להקמת קרן למשפחה שאיבדה את ראשה וקולו נשנק מבכי והדמעות נוטפות ממנו ללא הרף, המים את לב כל היושבים שהרימו תרומה נכבדת. אך הוא לא הסתפק בזה, אלא היה מוציא מכיסו אלף דולר ומוסר ביד המתרימים, מעולם לא ראה את עצמו פטור מלתת את שלו, ולא העלה בדעתו כלל שכבר תרם חלקו בכך שטרה ובא לדרוש בפני המשתתפים, וזה היה כל כוונתם של העסקנים, ללא כונה לדרוש ממנו השתתפות שכזו.

משהוקמו קופות הצדקה השונות נרתם לעזרתם, כך כשהוקמה 'קופת העיר' – הרי מיום היוסדה נרתם למען הקופה, פעל והפעיל בעיצה ובמעש לביסוסה ולהחזקתה, ומיד חתם על ה"ק" עבד הקופה, בכל עת היה ביתו פתוח לקבל תורמים מחו"ל שהייהוים שלהם היה שהם תורמי 'קופת העיר'. תפילותיו למען תורמי הקופה היו מלאות רגש ובכי. ובכל פעם שהתבקש על ידי ראשי הקופה לפנות לנדיב מסויים למען גיוס כספים והעמדת קרנות, נעתר והרבה בכתיבת מכתבים לרוב. ראשי הקופה קיבלו את אימונו המלא, ואף לא אחת נקראו לבית רבינו שביקש לעמוד לימין משפחה או ת"ח שנמצאים במצוקה.

וכך גם בשאר קופות הצדקה וארגוני החסד השונים כמו עזרה למרפא, עזר מציון, זה לזה, בית חם, בית התבשיל ועוד ועוד, ידעו תמיד העוסקים במלאכת הקודש שהיו ראש וראשון לעמוד לימינם בעיצה ובמעש, ודלתו פתוחה בפניהם לעיצה ולסיוע למען המגביות השונים, ובכל עת יעתר לבקשתיהם ולצרכיהם ויעשה כל שביכולתו לסייע. וידעו גם שבכל עת לפני שיפנה לבקש את עזרתם של הנדיבים ושל הציבור, מקפיד תמיד להקדים תחילה נתינה הגונה משלו, ורק אחר שנתן חלקו בנדיבות או אז כתב והתם את בקשותיו לאחרים להצטרף למצוה.

אסיפת גדולי הדור למען קופת הצדקה אף התקיימו מעת לעת בביתו, דברים נרגשים מתמצית לבבו נשא באותה שעה.

במשך כל השנים היתה דלתו של רבינו פתוחה בכל עת ובכל שעה. לא אחת היה חוזר לביתו בצהרים, לאחר יום עמוס בהרצת תורה והעמדת תלמידים כשבמרכז מסירת שיעור במשך שעותיים ומחצה – כולו עייף ויגע, תשוש וחסר כח. משהיה רואה את הציבור הגדול הממתין לו ליד ביתו, היה נבהל, לפעמים אף נשמע כאומר לעצמו: "אוי, כמה מחכים, הרי אין לי אפילו כח לדבר...". – אך כל זה לא הורגש לאנשים הרבים שהיכו, הוא קיבל כל אחד בחום ובהארת פנים, אף כשקבוצות גדולות הקיפוהו הוא לא דילג על איש – קטן כגדול, כל אחד זכה לברכה שביקש בפרטות ובאריכות.

ומשנכנס לביתו הדלת נפתחה לכל, הוא לא הסכים אפילו לשתות משהו או לנוח רגעים מספר. העייפות כמו נעלמה וגוזה, ופניו האירו לכל אחד ואחד, ובסבלנות מופלאה האזין לפונים אליו, ונותן להם את ההרגשה שהוא שמח עמהם, וכאילו אינו מצפה אלא להם.

את כל כולו מסר למען הרבים שצבאו על פתח ביתו, ללא כל חילוק מי הוא מה גילו ומה דרגתו ומאיזה חוג ועדה הוא, הוא נתן עיניו ולבו לשאת בעול עם כל אחד ואחד, להקל מעליו את קושיו לפשוט ספיקותיו, ולתת תשובה והכרעה ברורה על שאלותיו, הוא נכנס למצבו של כל אחד כאילו זה מצבו שלו עצמו כדי לשקול ולדון בפרטי הענין שהובא בפניו שיוכל לפשוט לו את לבטיו על הצד היותר טוב. אנשים נכנסו מוטרדים ולחוצים כל אחד בעניניו ובמצוקותיו ויצאו שמחים ומעודדים, בכל לבו הרגיש את מצבו של כל אחד באשר הוא ומעומק לבו הרעיף וחיוק כל אחד במצבו, כאילו והוא יחיד ואין זולתו.

גם כשביקשו להתברך מברכותיו הוא הקשיב ושמע בשימת לב כל שם שהוזכר בפניו וכל אחד זכה לברכה מפורטת על מה שנצרך לו, ילד כאיש שיבה.

המחזה חזר על עצמו גם בשעות הלילה, כאשר היה חוזר בשעה אחת-עשרה, לאחר השיעור בבית הרה"ח רבי טובי שכטר זצ"ל ולאחריו לימוד בחברותא עם חתנו הגאון רבי בנימין קורלנסקי זצ"ל במשך שעות אחדות בחדרו שבישיבה – מחוגי השעון כביכול עצרו ממהלכם. והיה מקבל את כל הצובאים על ביתו, בסבלנות ובהארת פנים עד השעות הקטנות של הלילה.

פעמים רבות ביקשו בני הבית לקבוע שעות קבלת קהל, בהדרתם לשלומם ובריאותו – אך הוא כלל לא רצה לשמוע על כך: "איך אפשר לומר ליהודי שבא לשאול שאלה 'לא עכשיו'?"

משהגיע לימי הזקנה והשיבה, והרגיש שאינו מסוגל יותר, ניאות ונעתר לבקשות לקבוע שעות קבועות לקבלת הקהל. אך גם אז, לא תמיד הוא עצמו עמד בכך – ומשהיה מבחין באנשים הממתנים בחצר הבית, היה פותח להם את דלתו ומכניסם.

מספר אחד מתלמידיו, כי אמר לו כמה וכמה פעמים בהתנצלות – אמנם מכורה המציאות קבעו כאן שעות מסוימות עבור הציבור, אך אל תתייחס לזה – "זה לא בשבילך...". ואותו תלמיד לא היה היחיד, רבים קבלו ממנו את ההוראה שלא יתייחסו לשעות וזמנים ודלתו פתוחה בפניהם בכל עת שיצטרכו.

כל ימיו היה רבינו דואג ומיצר על כבוד שמים שמתהלל בהיות שכינתא בגלותא. על אף שכדרכו כלא את רגשותיו ולא גילה אותם כלפי חוץ, אך זאת ידעו כל שומעי לקחו כי תמיד בכל פעם כאשר הגיע לדבר [בשיעורים או בשיחות] על כבוד שמים מיד היו מתמלאות עיניו דמעות כמים, וזעקת הכאב עם גודל התשושה לראות בהופעת הדר גאונו על כל יושבי תבל היו בוקעים ומרעידים לב השומעים.

חורבן הבית היה לדבר מוחשי לנגד עיניו – בעיקר בימי בין המצרים, וביותר בשבוע שחל בו תשעה באב. תלמיד הישיבה שהתבקש פעם לחזור על תוכן שיחת רבינו באותם הימים, השיב: "דבר אחד אני זוכר, שרבינו בכה ובכה ללא הפוגה...".

בערוב ימיו, היה רבינו מתפלל בתשעה באב תפילת מנחה בישיבה הגדולה דפוניבו, והיה עולה למפטיר. צבע פניו היה חיוור כסיד מחולשה ומצער. וכשהיה מברך את ברכות ההפטרות, היו רגשותיו עולים על גדות לבו ההומה, וכשהוא משתק בבכי היה מתחנן – "ולעלובת נפש תושיע...".

בשיחותיו חזר ותבע התבוננות !!! להתבונן – לכל הפחות בימים אלו – מה היה בית המקדש עבורינו, לקרב לידיעתנו והרגשתנו שהיה זה "בית היינו" שכל החיים שלנו תלויים היו בהשראת השכינה בבית הגדול והקדוש הזה, ולקרב אל הלב את הרגשת החסרון שאת כל זה איבדנו.

מדוע איננו מרגישים די את האבלות בימים אלו. שאל, ומיד השיב, ההנהגה שלנו מוכיחה איפה אנחנו עומדים, הרי אנו דומים ממש לאותו תינוק המוטל בעריסה ומשחק בכל מיני משחקים, ובאותו הבית שהתינוק מוטל בעריסה, רח"ל בוכים בכיות שבר ויגון על אביו שבפתע פתאום איננו, כל העיר ברעד וזעזוע מהטרגדיה של המשפחה, והתינוק משחק בעריסה, הוא לא יודע ולא מרגיש. כך אנחנו, לא מרגישים את החורבן, לא מרגישים איך היינו צריכים

להיות אילולא החורבן, כל זה בא לנו מהסרון התבוננות, כשהיים בלי התבוננות הרי אנו ממש כמו התינוק המוטל בעריסה שאין לו דעה ואינו מרגיש במצבו האמיתי.

ביום ט"ז בתמוז תשכ"ה, סיימו בלימוד הישיבה את מסכת קידושין. והורה רבינו להזדרז ולערוך את ה'סיום' לפני השקיעה של ימי בין המצרים - אף שמן הדין מותר לערוך סיום מסכת ולאכול בשר אף בתשעת הימים - מכל מקום, טען רבינו "בימי בין המצרים צריכים להתחנך שאלו הם ימי אבלות, ולא להסיח דעת אפילו אם זו שמחה של מצוה, כשאפשר לעשותה קודם לכן!".

ומה מפליא היה המחזה, אשר במשך מסיבת הסיום, היה רבינו שש ושמה עם תלמידיו בשמחת התורה. כהוראתו, סיימו את הסעודה מבעוד יום. ועם שקיעת החמה התחלפה באחת ארשת פניו השמחה של רבינו במבע של עצבות, כשתוגה נסוכה על פניו, כמי שמתו מוטל לפניו.

איש מסחר בעל עסקים מסועפים, זכה להקים ולהחזיק מסגרת משפחתית ספוגה באהבת תורה ללא מיצרים, וכל בניו והתניו לימודי ה', בני תורה ותלמידים חכמים מופלגים.

כאשר נשאל איך זכה לכל זאת - למרות מעמדו וסביבתו בה הוא שרוי?

אמר: בצעירותי למדתי אצל רבינו, ופעם בעת שיעור הלכה שנמסר על ידו לאחר תפילת שחרית, בעודו עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, למד את ההלכה שבראש שולחן ערוך אורח חיים: "ראוי לכל ירא שמים, שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש" - פרץ לפתע בבכי.

"אותו בכי" - אמר איש העסקים - "מהדהד באזני מאז כל הימים, ומכוח השפעה זו החזקתי את עצמי ובני ביתי קשורים לתורה באוירה זכה של אהבת תורה ויראת שמים!"

ענוה

מחזה מדהים היה לראות את רבינו, כשהוא לומד עם "חברותות" - לעיתים היו אלה צעירים מרבינו בעשרות שנים, ומכל מקום היה מתייחס אליהם בשווה - כ"חברותא" ולא כתלמיד.

עוד מימים קדמונים, סיפר הרה"צ רבי משה טורק שליט"א: "הייתי חברותא של רבינו, ובאיזו גאונות נתן לי את ההרגשה שהוא נוקק לי לחברותא, וכביכול אני מסייע לו בזה שהנני לומד עמו.

הרב יששכר קנול שליט"א, זכה ללמוד עם רבינו שנים רבות. והוא מעיד אודות השנים שלמדו: מעולם לא קרא לי בשמי, אלא אם הוסיף תואר כמו 'הרב' או 'כבודו'. הקפדתי תמיד משום כבוד תורתו לשבת בשיעור עם החליפה, אך הוא כמעט בכל שיעור היה פונה אלי בחיוך: "כבודו יכול להוריד את המעיל".

עוד מספר הרב קנול: לרוב היה השיעור מתחיל לאחר שרבינו חוזר משיעור או שיחה. והיו ממתניינים לו מחוץ לבית אנשים רבים שביקשו ברכה ועצה. בדרכו מהרחוב אל הבית, האזין לכל אחד ואחד בכל תשומת הלב, גם אם זה היה ילד קטן. הייתי ממתין לו מחוץ לבית, וכשהיה מבחין בי, היה מברכני לשלום ומיד מציג לי להכנס לבית לפניו. וכשהיה נכנס לחדר והיה רואה אותי עומד, היה אומר בחיוך רחב: "אפשר לשבת" - ניכר היה בעליל שאינו חש בנוח שמתעכבים וממתניינים לו בעמידה - "אבל" - אומר הרב קנול - "וכי אפשר היה אחרת?!...".

מעשה וביום חמישי אחד, כאשר נכנסתי לחדרו לשיעור הקבוע רואה אני כי יושב שם אברך צעיר. רבינו מיד מציג בפני את האברך: "הוא למד אצלינו משכבר הימים וכיום משמש כרב קהילה בארצות הברית, והוא נמצא כרגע בארץ" - ומוסיף רבינו 'בקשה': "האם הנך מסכים שהוא יצטרף אלינו היום ללימוד?" הופתעתי מהבקשה ומיניה וביה עניתי בתמימה כלשהי: "הרי הרב הוא הבעלים על השיעור והמקום ומה שהרב מחליט מקובל עלי מלכתחילה" - אך בעיני רבינו, אין כאן שיעור שהוא מוסר, אלא לימוד ב'חברותא', ולא יעלה על הדעת לצרף אלינו אדם נוסף מבלי לבקש את רשותי.

ולא רק בפני 'חברותא' אישי, התהלך רבינו כעם שווה, אלא גם בפני חברי שיעורו - אברכים שהיו שומעים ממנו שיעורים כסדרן - נהג כך.

אחד מאותם שיעורים קבועים, התקיים במוצאי שבתות, בהם מסר רבינו שיעור בגמרא. בפרוס אחת משנות השמיטה, ביקשו הלומדים מרבינו, כי ימסור את השיעור הקבוע במסכת שביעית.

הסכים רבינו לדעתם, וכך נקבע.

השמועה כי רבינו מתחיל למסור את שיעורו במסכת שביעית, התפרסמה בין נכדי ומקורבי רבינו, ובישעור הבא התקבצו אברכים רבים שביקשו אף הם להצטרף אל השיעור הנמסר מעתה 'בעיני דיומא'.

התיישב רבינו בראש השולחן, והעביר את מבטו על קבוצת הלומדים הגדולה, ואחר פתח ואמר בפשטות מדהימה: "בו, ומי יגיד את השיעור?... - כביכול לדידו אין כל הבדל בינו לבין שאר 'לומדי' השיעור - כולם באים יחד ללמוד מסכת שביעית, ואחד מבני הקבוצה אמור למסור את השיעור - ואחת היא לו לרבינו אם הוא או כל אחד אחר.

כמובן שרבינו "התכבד" למסור את השיעור. ובשיעור שלאחריו, הקדים רבינו ואמר ברוב ענווה: "נו, ראייתם שאין כאן הרבה מה לשמוע... אני לא מחדש לכם הרבה, רק אומר את דברי המשנה והמפרשים..." - והיה חוזר על "התנצלות" זו כמעט בתחילת כל שיעור. ואף היה מוסיף ואומר: "מי שרוצה, יכול להפסיק לבוא לשיעור, מבלי להרגיש חוסר נעימות. הרי אין כאן חידושים מיוחדים..."

באחד הימים בהיותו עולה במעלה רחוב וילקומייר בדרכו לביתו, ניגש איליו בחור צעיר מתלמידי הישיבה גדולה, ושאלו קושיא על דברי מורו ורבו רבי שלמה היימן בעניין ייהרג ואל יעבור שנדפסו בחידושי רבי שלמה, רבינו שמע הרבה וענה לו בענוות חן אין בידי כעת מה להשיב, אדרבה כשתהיה לך תשובה אנא תבוא ותגיד לי. בעל המעשה שכיום הינו ת"ח מוסיף, ענוה זו ואהבת התורה הכנה השפיעו עלי רבות.

שלחי חודש אב, מאות בני הישיבות ואברכי הכוללים צובאים על דלתות בית המדרש הניכי ישיבת פונבז' בבני ברק, במקום מתקיימת שיחה מפי רבינו כהנה רבתי לקראת חודש אלול המתקרב ובא, מלבד רבינו אמור עוד לשאת דברים הגה"צ רבי מתתיהו סלומון שליט"א המשגיח דבית מדרש גבוה - ליקווד. משסיים רבינו את שיחתו פנה והתיישב בספסל שמול מקום הדרשן בינות לציבור השומעים, רבי מתתיהו הבין שרבינו חושש לפגיעה בכבודו בכך שייצא וילך, מיהר לגשת לרבינו והפציר בו שלא יטרח להישאר והוסיף שאין לו מה לחוש שלכתו יהווה פגיעה בכבודו כי פשוט וברור הדבר כולם שאין לרבינו להישאר לשומעו, אך רבינו לא הסכים ותמה בפשטות וכי למה יגרע חלקו מלשמוע את השיחה מפי המשגיח, וכי הוא לא צריך להתחזק בחודש אלול.

בכל כינוס או אירוע שהשתתף ונשא דברים, אף בשנותיו האחרונות, היה נשאר לשמוע גם את דברי הרבנים שנשאו דברים אחריו, אפילו כשהיו הם צעירים ממנו בשנים רבות, ואף שהיה חלוש והדבר היה כרוך בטירחה ומאמץ עבורו. מה עוד שלגודל המעמסה הרי שזמנו היה עמוס וקצוב, מכל מקום בענוותנותו ראה חובה לכבד גם את הדוברים אחריו. באותם פעמים יחידות שכן נאלץ ללכת בסיום דבריו, פנה תחילה לרבנים שאמורים עוד לשאת דברים אחריו וביקש את רשותם כשהוא מסביר למה נאלץ ללכת.

מלבד זאת, בכל אירוע שהשתתף ומישהו נשא דברים התאמץ והתמסר לעברו של הרב הדורש כדי לשמוע את דבריו.

ומה נהדר היה המהווה, בערוב ימיו, עת קבע רבינו את מקום תפילתו בשבתות בבית הכנסת 'אהבת חסד' הסמוך לביתו, בשעת הדרשה שבין קבלת שבת לערבית, לא היה רבינו מתעסק בשלל ולא מעיין בספרים וכיוצא בזה, אלא יושב כאחד מצעירי המתפללים, ומאזין לדברים בכל תשומת הלב, אף שהיה הדורש צעיר ממנו בעשרות שנים, ולא אחת גם חוזר היה בפני שומעי לקחו על דברים ששמע מפי הדרשן.

פעמים רבות, כשהיה מתאחר להגיע עד שהדרשן החל בדרשתו, היה רבינו נדחק במבוא בית הכנסת, כשהוא מצווד את עצמו כדי שלא להפריע את המעבר. לעיתים היו הדרשנים מבחינים ברבינו, והיו מפסיקים מיד את דבריהם, בצפיה שרבינו יכנס וישיב במקומו - ורבינו, בחוסר נעימות, היה רץ במהירות לעבר מקומו תוך שהוא מסמן בידו לדרשן שימשיך בדבריו ולא ימתין עליו.

יראת חטא

בעיצומו של שיעורו של רבינו ביום שבת קודש אחר הצהריים, נכנס אחד בשאלה דחופה: התפוצץ צינור מים, ואחד הניח את ידו על מקום הפיצוץ לעצור בעד זרם המים, וכעת אם יעזוב את ידו, יגיעו המים למקום שיש בו צמחים - מה עליו לעשות?

שמע רבינו את השאלה, הנוכחים העלו כמה וכמה עצות וצדדים להקל, אך רבינו נרתע כולו, וכשהרדת השבת ניכרת עליו, פשט את ידיו לצדדים ואמר: "אין ברירה... צריך להשאר כך עם היד עד לצאת השבת".

כך כאשר נשאל על ידי אחד מבני הישיבה שאלה בהלכות שבת התלויה בשיקול הדעת, אף שהיה רבינו חוכך להתיר, אבל כיון שלא היה הדבר ברור בעיניו לחלוטין, נרתע מלהכריע בדבר ואמר: "יש מקילין... תשאל את רבי חיים קניבסקי".

וכשערכו שיפוצים בבנין הישיבה, וגררו את טיח הקירות כדי להדביק עליהם שיש. באותם הימים, כל מי שנתחכך בקיר היה מוריד קצת אבק. עורר רבינו: "הרי הדין הוא ש'הסותר כל שהוא חייב', וכאן הרי יש כאן ענין בסתירה! שהיא לצורך בניה - להדביק את השיש, ואם כן, בשבת צריך להקפיד ללכת באמצע המעבר ולהרחיק מן הקירות לבל חלילה לא יכשל באב מלאכה".

מספר אחד התלמידים מאותה תקופה: "הדברים נאמרו באופן כזה, שהחדירו בלב התלמידים יראה מן האיסור, שהיה פשוט פחד לעבור בסמוך לקיר! עד שהיו תלמידים שהקיפו והאריכו את דרכם סחור סחור, לבל יעברו כלל באותו איזור".

וכשהגיע רבינו בשיעורו ב'חיי אדם' להלכות בורר, הקדים ואמר: "מלאכת 'בורר' היא סוגיה עמוקה והלכותיה רבות וקשות.

שמעתי בשם אחד מייחדי הדור הקודם שאמר על עצמו, שאילו היה רוצה לערוך חיבור בהלכות בורר, לא היה מצליח לעשותו... אלא" - אמר רבינו - "מכל מקום אין אנו פטורים מללמוד הלכות אלו, ואין לנו אלא להשתדל עד כמה שאפשר בכוחותינו המוגבלים ללמוד ולהבין הלכות אלו".

בכל ערב שבת מקפיד היה רבינו לנקות את משקפיו, באומרו כי אם יהיה על הזוגיות איזה לכלוך המפריע את הראיה, אם כן, באותה שעה אין המשקפיים ממלאות את יעודן, והרי זה בחשש טלטול.

לפני עשרות שנים נהגו בבית רבינו לרכוש גבינה מיהודי ירא וחרד, שהיה מייצר את הגבינה בתוצרת עצמית. לימים ישב רבינו בשמחה אצל מי ממכריו במהיצתו של מרן בעל הקהילות יעקב וצוק"ל, ובתוך הדברים עלה שם נושא עשיית הגבינות, ובעל קהילות יעקב העיר, שבתהליך הגיבון עלולות להיות חששות הלכתיות, ולכן כל עשיית גבינה טעונה פיקוח של גוף כשרות מוסמך ומיומן.

שמע רבינו את הדברים, והצטער על כל השנים שקנה גבינה מייצור ללא פיקוח והשגחה, על אף שהיה אותו יהודי מוחזק בכשרות, ויש להניח שייצר את הגבינה ללא חששות. וכתשובת המשקל, קנס רבינו את עצמו להפסיק לאכול גבינה.

מאז, במשך עשרות שנים, עד לסוף ימיו, לא אכל גבינה!

באחת השנים לאחר חג הפסח, בתוך שיחה של אחד מן הנכדים עם רבינו ציטט הלה אגב אורחא, מענין לענין, בשם אחד הרבנים, שאין לסמוך על הפרסומים השונים שלחם ממאפיה זו או אחרת אכן נאפה מקמח שנטחן לאחר הפסח.

רבינו לא הגיב כלום, ונדמה היה שהדברים חלפו ליד אוזנו ולבו לא שט אליהם כלל.

לאחר כמה ימים, נשאל אותו נכד מאחד מבני הבית שמא ידועה לו הסיבה בגינה מסרב רבינו לאכול מן הלחם המוגש לפניו?

לאחר הרהור מה, הבין הנכד כי אין זאת אלא שבעקבות אותו ציטוט אגבי בשיחה הנזכרת, מונע רבינו את עצמו מלאכול את הלחם, מחשש של חמץ שעבר עליו הפסח.

ביודעו, כי לא יוכל לשכנע את רבינו וליישב את דעתו כי אין חשש בלחם אלא לאחר בירור יסודי, טרח הנכד והתקשר לגוף הכשרות וביקש לשוחח אישית עם המשגיח האחראי על אותה מאפיה ממנה מובא הלחם לרבינו, ורק לאחר שקיבל את כל הפרטים המדויקים על מקורו של הקמח ועל האסמכתאות עליהן הוא נסמך לקבוע את תאריך טחינת הקמח, בא לפני רבינו ושטח לפניו את כל הפרטים. או אז אישר רבינו כי אכן זו היתה הסיבה להמנעותו מאכילת הלחם.

חושש היה רבינו לספק ברכות, ומשתדל לצאת ידי חובת כל הדעות. כשהיה שותה מים, חושש היה שמא אין זה 'לצמא', וממילא אינו מחויב בברכה, ועל כן הקפיד לברך ולטעום קודם קצת דבש או קוביית סוכר המחויב בודאות בברכה שהכל.

שתיתו של רבינו, תורה היתה וללימוד היא ראויה, שהיתה נעשית כמובא בהלכה: ראשית, דייק שיהיה בכוס שיעור המחייב ברכה אחרונה ברווח, ואז היה יושב ואוחז את הכוס בימינו, מברך מתוך מתון, אחר שותה את רוב הכוס בפעם אחת, ובפעם נוספת עוד מעט, ומשייר מקצת בשולי הכוס.

כמו כן, נוהג היה שלא לשתות כוס תה רותח, אלא נוהג היה "כדרך אנשי מעשה", ממתין עד שהתקרר והיה שותהו בבת אחת, כדי להתחייב לברך לאחריו 'בורא נפשות' לכל הדעות.

מספר עד ראיה: זכיתי לפגוש את רבינו בסעודת 'שלום זכר', והבחנתי שהוא נוטל גרגיר חומום ('ארבעס') אחד, חוצה אותו לשניים ואוכל את חציו בלבד. שאלתי לפשר מנהג זה, וענני: "היות ומנהג ישראל הוא לאכול מאכל זה, לכן אני אוכלו. אבל חוששני מלהכנס לשאלה של 'בריה' המחייבת בברכה אחרונה, על כן אינני אוכל אלא חצי".

על ליפתן פירות שבסוף הסעודה - 'קומפוט' - שנסתפק רבינו אם טעון ברכה, מקפיד היה רבינו לאוכלו עם חתיכת פת, והיה נפטר בכך לכל הדעות. כשהיה מכבד ומזרז את נכדיו שיתכבדו ויטעמו פרי או מיני מזונות, היה דוחק בהם לאכול כשיעור ברווח לצאת מידי כל ספק ברכה אחרונה - באומרו במליצה: "הלא זו חומרא נעימה..."

בימינו האחרונים, כאשר לא עמדו לו כוחותיו לעמוד בעת חליצת תפילין, כמנהג, מכל מקום התאמץ לכל הפחות לעמוד בעת חליצת תפילין של ראש - בעוד חליצת תפילין של יד, הרי לדעת 'המחבר' אפשר לחולצן בישיבה, ובזה מצא אילן גדול להסמך עליו.

ומה מבהיל היה המראה, באחד מלילות השבת (בשנת תשס"ט), כשהיה באפיסת כוחות ממש, ועם כל זאת לא מנע את עצמו מלקום באפס כוח כדי ללכת למטבח לרחוץ ידיו אחר אכילת הדגים - אף שלדעת הרמ"א אין לחוש לכך, ומיד שהתרומם לקום מכסאו - נפל מתעלף.

בליל שבת לאחר הסעודה, היה רבינו יושב בבית המדרש והוגה בתלמודו שעות ארוכות. כאשר היה שב לביתו, כבר כלו וכבו הנרות ואפילה שררה בבית. ולמרות צמאונו הגדול, נמנע מלשתות מים בחשיכה, כשאנו יכול להביט ולבחון בכוס אם הלילה לא נפל בה איזה שרץ.

החרדה הגדולה מספק-ספיקא של איסור שרצים, ניצבה כמו חומת ברזל מול הצמאון. רק בשנים מאוחרות יותר הדליקו בעבורו נר גדול, שהיה דולק עד לשעה מאוחרת, כדי שיוכל לבחון ולבדוק לאורו את הכוס.

בליל הסדר, הקפיד להשתמש בכל שנה בהגדה חדשה, מחשש רחשים זעירים המצויים בספרים, העלולים חלילה להגיע אל המאכלים שעל השולחן.

כשרכשו בעבורו מגבעת חדשה, מיד הסתכל ובדק האם השוליים אינם רחבים מדי, עד כדי חיש של 'אוהל' בשבת.

בחולצות שהיה לובש, היה גוזר במספרים אחת מזוויות הבגד ומעגלה, מחשש של ארבע כנפות וחיובה בציצית. וכך גם נהג בשמיכה בה היה מתכסה.

ניכרת היתה חיבתו של רבינו למצות ציצית, כאשר היה מסיר את הציציות שאחזו בידו בעת קריאת שמע שחרית, שהיה מסירם בנחת ובעדינות, לא כמשליכם מידו, אלא מניחם באיטיות על ברכיו, קודם את של ימין ואחר כך של שמאל.

מן המשכמים לתפילה היה רבינו, ומכל מקום חרד היה על בניו בצעירותם שהחלילה לא יפסידו זמן קריאת שמע הראשון כדעת המגן אברהם.

ואף על עצמו חרד היה, בימי בין הזמנים, שהיה משכים קום ולומד בביתו, חושש היה שמא חלילה ימשך אחר לימודו ויפסיד את זמן התפילה בבית הכנסת, והיה מקדים לצאת מביתו לבית הכנסת זמן רב לפני תחילת התפילה.

אמנם, כל דקדוקיו וחומרותיו, מה שנהג והחמיר על עצמו יותר מהנהוג בעלמא, עשה את הכל בצנעה ובהסתרה ולא ניכר הדבר לסובבים אותו, אם לא שעקבו אחריו ובהזננו את הנהגותיו. וכגון עיגול הכנפות בחולצות ובשמיכה שהוזכר לעיל, הרבנית ידעה מכך, כיון שממנה היה מבקש לעגל את הכנפות, אך מעולם לא סח על כך - ולא על שאר דקדוקיו - עם זולתו, ולא הפגין את הנהגותיו אלו ברבים, ועל אחת כמה וכמה שלא דרש והטריח אחרים לעשות בעבורו את חומרותיו.

במכתב הדרכה לשואל ומבקש, הזהירו רבינו: "יש להזהר שלא לעשות דברים של הנהגות וזהירות טובות, מה שחז"ל הקדושים מייחדים אותם שכך נהגו יחידי סגולה. כי בזה יכולים להגיע לעבור על איסורי תורה ממש של 'לא תשא את וגו' וכדומה".

מסכם רבינו ונותן בידו את הכלל והדרך הישרה: "העיקר להיות שקוע בלימוד התורה ולקיים דיני השולחן ערוך לקיים רצון בוראנו כפי ההלכה, מבלי למעות ולהחליף... והבא להמחר מסייעין אותו".

קדושה

כתב המסילת ישרים שקדושה תחילתה עבודה וסופה מתנה, והבאנו לעיל את עבודתו של רבינו בפרישות וטהרה שעל ידה זכה שנהיה לאיש קדוש, גופו ונשמתו קדושים. וכל הנהגותיו בעניי קדושה כבר היו אצלו מיום עומדו על דעתו, כפי שסיפר אחד מחבריו שלמד עמו בישיבת חברון, מזכרונותיו על רבינו מאותם הימים, שלרוב קדושתו, לא היה מתכסה בשמיכה על רגליו, גם בלילות החורף הקרים, ואף שרגליו היו מתנפחות מן הקור ששרר בחדר שלא היו בו אמצעי חימום, והרוח היתה חודרת מבעד לסדקי החלונות הישנים.

בימי השבעה על פטירת רבינו, כאשר בא ידידו מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל לנחם את בני המשפחה, סיפר: "בשמחת נישואי בתו לרבי בנימין קורלנסקי, סיפרו לי חבריו של רבינו מישיבת חברון, שכבר בבהירותו ראו עליו שהוא "קדוש מרחם".

וכך כתב רבינו:

"אם זכה אדם, אומרים לו: אתה קדמת למלאכי השרת" (בראשית רבה ת, א).

רצונו לומר: כשהאדם זוכה למלא תפקידו בעולם הזה,

לעשות את העולם הזה, רק למקום הכנה להשיג שלימות הנפש כפי רצונו יתברך שמו.

שהוא בחסדו הגדול... נתן לנו תורת חיים - לזכות לחיים האמיתיים,

חיי נצח,

כפי אשר ישיג על ידי העמל והיגיעה במסירות נפש - בעמל התורה ובקיום המצוות בשלמות,

על ידי מיעוט עידונים ומילוי רצונות של עיני הגוף - אלא הכל לעשות טפל, ורק אמצעי

לאותו התכלית לעלות במעלות התורה,

עד להגיע למעלת 'קדושים תהיו, כי קדוש אני'.

אדם הזוכה להבין אותה האמת -

הוא מוגיע למעלה זו, שאומרים עליו 'אתה קדמת למלאכי השרת'.

הקדמת רבינו לספרו 'מנחת יהודה' על מסכת בבא מציעא ועל זה אפשר להמליץ נאים הדברים למי שאמרם

באחת משיחותיו האחרונות לפני בני הישיבה, אותה מסר באפס-כח, סיימה באיחול: "שנזכה להיות צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהגים מזיו השכינה".

כל מחשבותיו בימים האחרונים נסובו סביב עלמא דאתי.

בליל שבת פרשת בהעלותך, כשבוע ומהצה מרם הסתלקותו, שכב רבינו בחדרו אפוף יסורים ובחולשה גדולה. והנה נשמע קולו כשהוא מדבר. בנו הגאון רבי אברהם יצחק שליט"א שישב בחדר השני, מיהר להכנס ונעמד מן הצד והקשיב: - - - גדולה היא דרגתם של מלאכי מרום, גם אצלם יש דרגות, יש מלאך גדול ויש מלאך קטן, אולם הם כולם 'עומדים', מלאך קטן לעולם אינו יכול לגדול ולהתעלות... אבל הצדיקים עולים ומטפסים מדרגה לדרגה על ידי העבודה שלהם, עד שהם מתנשאים בדרגה גבוהה יותר מהמלאך הגדול ביותר! 'צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהגים מזיו השכינה' - ולמלאכים אין רשות להכנס שם, והם עתידים לשאול את ישראל 'מה פעל א-ל...!'.
ויהי להרדת אלקים.

גם ביום הרביעי האחרון לימי חייו, היו שיחותיו של רבינו סובבות על המאמר 'צדיקים יושבין... ונהגים מזיו השכינה' - "ההנאה היא" - ביאר רבינו - "עצם זה שהם משיגים מה שלא יכלו להשיג בעולם הזה".

חלף יום נוסף: יום חמישי בשבוע. ואני מבחין כי רבינו מניע את ידו אנה ואנה. "סבא, על מה אתה חושב?" - שאלתיו. ורבינו משיבו: "על בורא עולם".
כי הנה נתמלאה בקשתו ושאיפתו, אשר העלה בצוואתו המרמיטה:

**כי האושר הגדול לאדם,
שהולך מעולם הזה בדעה צלולה,
להיות מחשבתו דבוק בבורא עולם יתברך שמו
ולהשיב נשמתו למקום, בטוהרה וקדושה,
ליכות לראות אור פני מלך עולמים,
וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה 'צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם, ונהגים מזיו השכינה'.**

ומהו "עטרותיהם בראשיהם"?

ביאר רבינו: "עטרותיהן בראשיהם", היינו מה שהם מייצרים על ידי עמל התורה שלהם.

וכאשר זוכה האדם להתקדש בקדושה עילאה וגופו נעשה דרופתקי דאורייתא - נרתיק לתורה, הרי יש לגופו גם תפקיד נשגב כאשר מגיע יום הפקודה ונפרדת נשמתו מהגוף לעלות לשמי רום. ואם כן, לא לחינם ביקש רבינו בצוואתו:

**הרבה נחת רוח יהיה לנשמה בשעה שהיא נפרדת מהגוף,
כשהיא עוברת דרך בית זה - בדירה שאנו גרים בה.
שבית זה,
היה נשמע מפעם לפעם קול תפילה ולימוד התורה,
ומיעוט מותרות של תענוגי עולם הזה,
וקצת עשיית חסד עם אחרים להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים,
שזהו מעיקרי חובת האדם בעולמו.**

*

מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל, העלה על נס דברי צוואה אלו, באמרו:

הנה בבית הכנסת או בבית המדרש - הוא התנגד שיכניסו את מיטתו. אפילו בישיבה, שהיתה ממש ביתו, ששם הרבין תורה והעמיד תלמידים לאלפים במשך עשרות בשנים - גם שם לא ראה עצמו, ברוב ענוותנותו, כראוי שיכניסו את מיטתו לשם.

אבל לביתו הפרטי - כן!

ובפשוטות הוא מציין, כמסיח לפי תומו, את הדברים הגדולים שנעשו בביתו: "נשמע מפעם לפעם קול תפילה ולימוד התורה, מיעוט מותרות, קצת עשיית חסד..." -

הלא כל אחד היה מתבייש מקורות ביתו - שהיו עדים לכל מעשיו בסתר כבגלוי במשך כל ימי חייו, בגמרא מובא הפסוק 'כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה' - דוקא על אלו האומרים 'מי מעיד בי?!'... איזה אדם אינו מפחד מקורות ביתו שיגלו את כל מסתריו?!

ואילו רבי מיכל יהודה אינו מפחד!

אדרבה - בצילם הוא חש בטחון לקראת הדרך הקשה של דין שמים!

כאן הוא בטוח ושאנן! הוא בטוח שזה יעמוד ליכותו ולנחת לנשמתו אם הגוף יעבור דרך הבית הזה!

נורא ונפלא, ומי יעמוד בסוד קדושים!!!

"הנני מבקש מהמקבלים תועלת על ידי, שברוב טובם וחסדם יזכרו לעשות לעילוי

נשמתו, כי הרי אין גבול ושיעור לדרגות האדם.

יהי חסדכם וטובתכם עלי לבלי ידח מזכרונכם וזכרונני"

[מתוך צוואת רבינו זללה"ה]

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624.

הגליון מוקדש לעלוי נשמת
עובדיה בן גורג'יה



גליון רמ"ז פ' קרח
כ"ו סיון ה'תשע"ט
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

"לא הופיע כבושם הזה"
הופיע!

ספר "בעקבי דעת"

שיעורי מרן הגאון הגדול רבי יעקב
אדלשטיין זצוקללה"ה
על מסכת מקוואות
ובתחילתו דברי חיוק והשקפה בעניני
השעה
מחיר הספר: 30 ₪
להשיג בהנויות הספרים

יודעים על מה לבקש, רק לבקש בכללות
שיתבטל שלטון הערב רב.

היה פעם שבאו לספר להגרי"ז שלפי
החשבון המדינה הולכת להתבטל וזה הזמן
של עיקבתא דמשיחא, ואמר הגרי"ז: ומה יש
לשמוח? וכי אפשר לדעת כמה יהודים יכולים
ח"ו לההרג? ואפי' שיש מחללי שבת, מ"מ יש
בהם הרבה מאמינים, אלא צריך להתפלל:
י'רחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת.

ואמר החזו"א שבודאי לא משלטון זה
הקיים יקח המשיח את המלכות, **אלא קודם
ביאת המשיח יתבטל השלטון**, כלומר
שהשלטון הזה הוא זמני ואסור לנו למרוד
בהם, וכמו שאסור למרוד באומות, **אסור
למרוד בשלטון הזה**, ולא כהנטורי קרתא
שאומרים שצריך לשרוף את הדגל של
המדינה. ואמר הרב מפוניבז' זצ"ל שכמו
שבאמריקה תולים את דגל המדינה גם על
מוסדות תורניים ולא נלחמים בהם, כך יש
להסתכל על השלטון הזה שהוא שלטון של
ערב רב ואסור למרוד בהם בגלוי, רק מה
שגזרים גזירות יש להשתמט שלא לקיימם.

הנהגה בחינוך הבנים

בפרשת וירא כתוב "כל אשר תאמר אליך
שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע".
והק' הגרי"ש כהנמן זצ"ל דשרה אמרה
לאברהם שיקח את הגר וישמעאל וישלחם
מביתם, היות וראתה שישמעאל מצחק עם
יצחק ומקלקלו, והקב"ה אמר לאברהם:

^א פ"א אמרתי לפניו שראיתי בספר כלשהו
שראשי השלטון דכאן מנשמות סרני פלשתים,
ואמר לי שאינו יודע גבי זה, אך בשם החזו"א
זללה"ה הם נשמות ערב רב (נ.ש.).
^ב בראשית כא, יב

וכשמתבוננים רואים שהקב"ה מדבר לכל אחד
ואחד בשפה שלו.

ב"ה בישיבות כבר אמצע הזמן, ובחבורה
הזאת עכשיו התחיל הזמן. ובפרשה שקראנו
אתמול אמר ר"י רדושקוביץ ז"ל [מתלמידי
ישיבת לומז'א פ"ת, שהיה בעל כשרון גדול
ויש הרבה שמועות ממנו, וסיפרו כי פעם אמר
קמיה הגרב"ב זצ"ל דבר חידוש, והגרב"ב
אמר לו כי מהגרב"ה זיע"א רואים שלא סובר
כן, והשיב כי אעפ"כ נראה לומר כן...]. כי הנה
בסוף פ' משפטים כתוב: "עלה אלי ההרה
והיה שם", ושאל, מדוע אמר הקב"ה למשה
"והיה שם", והלא בהכרח שיהיה שם, שהרי
בשביל כך אמר לו לעלות אל ההר? וביאר,
שכל מילה בתורה הוא לימוד לדורות, שהרי
משה היה תלמיד של הקב"ה, וההר היה מקום
של תורה ולימוד, וא"ל הקב"ה דהמטרה
להיות בהר, אינו רק בשביל הלימוד, אלא יש
ענין בעצם הדבר להיות בהר, דעצם
ההימצאות בישיבה - בהר, יש בה מעלה, אף
אם אינו לומד.

ומעשה בתלמיד (מישיבת חברון) שהיה
חלש בלימוד והגיע לגיל עשרים, וראה שיש
לו חברותא שמבין יותר ממנו, והדבר הפריע
לו למאד עד כדי שהחליט לעזוב את הישיבה
ולצאת לעבוד. והגר"י סרנא זצוק"ל אמר
שצריך להצילו ע"י שישאר בכל מקרה
בישיבה, עד שיתחתן, ובזה אף לכשיעזוב את
הישיבה ישאר בן תורה.

ההתייחסות לשלטון הערב רב

**"הנה עיני א'יני ה' בממלכה החטאה"
והשמידתי אתה מעל פני האדמה אפס פי
לא השמיד אשמיד את בית יעקב נאם
ה' (עמוס ט', ח')**

בנביא עמוס (ט, ח) כתוב דברים כדרכונות:
"הנה עיני ה' אלוקים בממלכה החטאה
והשמידתי אותה מעל פני האדמה וגר' נאם ה'".
הנביא עמוס אומר שיש ממלכה חטאה שנגזר
עליהם להשמידם, ולא הזכיר את בני ישראל.

והנה יש לעיין מהו הלשון "ממלכה
החטאה", ופי' הגר"א דזה נאמר על הערב רב
שצריכים להתבטל, והיינו דודאי יש נשמות
של ערב רב והכל כ"כ מעורבב, ואין אנו

'שמועה טובה תדשן עצם'

'בעקבי דעת'

מתוך הספר החדש 'בעקבי דעת'

שיעורי מו"ר זללה"ה עמ"ס
מקוואות וביכורים, להרב נחמן
בהגרמ"ש אדלשטיין שליט"א

קשה לדבר, אבל כיון שבבין הזמנים היו
אסונות רח"ל, וגם היום ל"ע, בודאי רוצים
מהשמים שנפשפש ונתקן מעשינו, וכמו
שכתב רבינו יונה בשערי תשובה^א וז"ל: "והנה
נחתום הענין הזה במאמר נכבד אשר לחכמי
ישראל זכרונם לברכה^ב: היה הלל עליו השלום
אומר: "אם אין אני לי, מי לי; וכשאני לעצמי,
מה אני; ואם לא עכשיו, אימתי. ביאור הדבר:
אם האדם לא יעורר נפשו - מה יועילוהו
המוסרים? כי אף על פי שנכנסים בלבם ביום
שמעו, ישיכחם היצר ויעבירם מלבבו.

בחיבות מעלת ההמצאות בישיבה

כתוב בפסוק בסוף פ' פקודי ולא יכול משה
לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן, ואח"כ
בתחילת חומש ויקרא כתוב שמשח רבנו נכנס
לאהל מועד, "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו
מאהל מועד", הא כיצד, בתחילה היה ענן
וחושך ובלבול, ולכן לא היה יכול לבוא, אבל
אחרי שהשתדל ורצה לשמוע את דבר ה',
נסתלק הענן ונכנס לשמוע דבר ה'.

^א שערי תשובה שער ב אות כו

^ב אבות א, יד

^ג שמות מ, לה

רגילים בישיבות לומר שבחורף יש יותר הצלחה בלימוד, וי"ל דזה עפ"י הגמ' דגדול יום הגשמים שהוא יום שיש בו ברכות, וממילא משפיע ג"כ על בני אדם שמתברך שכלם, ויה"ר שברכת טל ומטר תועיל לכאור"א להתברך בדקות ההבנה.

התחלנו שאלת הגשמים, והכהן גדול היה מתפלל ביוהכ"פ שלא תתקבל תפילת עוברי דרכים משום שהגשמים הם צורך גדול לבריא, ועוברי דרכים שמפריע להם הגשמים משמע אפי' הולכים לדבר מצווה, אפי"ה התפלל שלא תתקבל תפילתם. ומסופר בגמ' (יומא שם) על ר' חנינא בן דוסא שהלך בדרך וירד גשם, ואמר כל העולם בנחת וחנינא בצער, ופסקו הגשמים, ושאלו בגמ' מה הועילה תפילת כהן גדול כשמעון הצדיק לגבי תפילת ר' חנינא בן דוסא.

וצ"ע הרי ר' חנינא בן דוסא לא התפלל שיפסקו הגשמים מלרדת, אלא רק אמר חנינא בצער, ורק בשמים התחשבו בצער ופסקו הגשמים.

ורואים מכאן שהצער של ר' חנינא היה שווה כמו כל כלל ישראל, ואם הצדיק יופרע מעבודת ה' ויהיה בצער שלא יוכל ללמוד כראוי, אזי הצער שלו שווה כמו כל כלל ישראל.

וכן סיפר הרב דסלר זצ"ל מהח"ח, דהגאון ר' חיים עוזר הזמין את הרב דסלר לאסיפה של הגדולים, וישב שם הרב דסלר זצ"ל, והיה זה אחר מלחמת עולם הראשונה שנחברו קהילות פולין, והציונים השתלטו על הקהילות, והיה קשה מאד עם החזקת הישיבות, ודנו שם מה לעשות, ואמרו שאם היה כסף היה אפשר לשקם את הכל, ועוקרי הדת שיש להם כסף, עי"ז הורסים הכל, והוסיפו שבאמריקה יש יהודים עשירים יראים ושלמים, וצריך לנסוע לשם ולהתרימים, וכל השיקולים מראים שזה הפתרון היחיד, ואין מתאים יותר מכך שהגרמ"ע הוא זה שיסע לאמריקה ויעשה את המגבית, ועי"ז יצילו את המצב בקהילות פולין.

שמע זאת הגרמ"ע ושחק, ושאלוהו מה הוא אומר, והשיב שאינו בקו הבריאות לעשות את המאמץ של הנסיעה לאמריקה, וקם אחד הרבנים ואמר: 'מה לא עושים בשביל כלל ישראל ושיעשה מאמץ',

כשמע זאת הח"ח קם ממקומו וצעק: "מי זה הכלל ישראל, הרי הגרמ"ע הוא הכלל ישראל, ובראות שלו זה בריאות של כלל ישראל". וי"ל דהמקור לזה הוא מהגמ' הנ"ל על ר' חנינא בן דוסא.

בפי' לך לך כתוב שאברהם אבינו נלחם בארבעה מלכים וניצחם ולקח את הרכוש ואח"כ כתוב שיצאו לקבל את פניו ואמר לו מלך סדום תן לי הנפש והרכוש קח לך. ותמה האזה"ח הק' שהרי מדינא הכל שלו כמו מציל מן הגייס וכמו ששאל הציל את השלל מעמלק, וא"כ נמצא שדברי מלך סדום היו שלא כהוגן שאומר לו והרכוש קח לך, כאילו הוא נותן לו את הרכוש, אף שבלא"ה הרכוש היה כבר שלו, ואברהם אבינו לא רצה לקבל ממנו ואמר בלעדי חלק הנערים וגו' ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם ואח"כ ויתן לו מעשר מכל.

וביאר האזה"ח הק' דאף שויתר אברהם אבינו למלך סדום על הרכוש, מ"מ לא הפסיד את המעשר עי"ז ונתן את כל המעשר כאילו קיבל את הרכוש. ואמר הגאון ר' גדליה גדל זצ"ל דמכאן למדנו שאדם שרוצה להתחסד, שלא יהיה על חשבון הזולת, והיינו אפי' שוויתר על הכל אבל מ"מ נתן מעשר מכל כאילו קיבל ממנו כדי שהמעשר לא יפסיד את מה שהיה נותן. והפסוק בא ללמדנו יושר המידות. וגם רואים שאם אדם רוצה להתנהג בחומרא מסויימת שיתן לבו שע"ז לא יגרם הפסד לאחרים.

[פעם בפתח תקוה הבעה"ב עשירים שוכרים פועלים ערבים כי עבדו יותר בזול והתאספו הפועלים היהודים והתארגנו ליד השער להפגין כדי שישכרו פועלים יהודים ולא ערבים אפי' שהיו יותר ביוקר, והיו ששלחו מכתב להגר"א וסרמן זצ"ל אם באמת צריך למחות בבעה"ב שישכרו יהודים דווקא, והשיב שזה ממש גזל כי אם הערבים יותר בזול א"א לחייבם לשכור דווקא יהודים.

הדוד ר' ישראל מובשוביץ זצ"ל סיפר שפעם הלך לרחבת העגלות ובירר את המחיר לנסיעה והיהודים לקחו מחיר כפול מהגויס והוא לקח גוי, ושאלו העגלון היהודי, וכי אינך רוצה שיהודי ירויח והשיב לו: כן אני רוצה שיהודי ירויח ואני יהודי וגם זכאי להרויח לשלם מחיר כפול. והצדיקים נזהרים על ממונם לא להפסיד סתם ממון שלא צריך.

זכורני שפעם הייתי אצל החזו"א והוצרכתי לכתוב לו משהו והיה שם על השולחן בלנק של דפים והתחלתי לכתוב לו בראש הדף ואמר לי החזו"א מדוע לכתוב על הנייר מלמעלה ואז כל הנייר נפסד, צריך לכתוב על חתיכה מלמטה ואז ישאר כל הנייר לכתוב עליו עוד].

"שמע בקולה", ולקח לחם וחמת מים ושלחו, והניח את ישמעאל על כתיפה של הגר. והרי ישמעאל היה כבר גדול בן ט"ז שנה, ולמה הניחו על כתיפה ולא נתן לו ללכת לבד? אלא כיון שקיבל חום והיה חולה לא יכול ה' ללכת לבד, לכן הניחו על כתיפה משקל כבד כזה של נער בן ט"ז שנה, וגם הוסיף לחם וחמת מים ושילחה מביתו.

והקשה, איך יתכן שאברהם אבינו לא ריחם על הגר והניח עליה משא כל כך כבד, בו בזמן שהיה מרחם ומכניס כל אורח לביתו, ואפי' על סדום מצינו שהתפלל על אף שהיו רשעים, ואיך לא ריחם על הגר וישמעאל?

ותירץ הרב מפוניבז' זצ"ל דבסדום הם היו בעיר שלהם ולא הזיקו לאחרים ואפשר לרחם עליהם, אבל ישמעאל שנמצא בביתו של אברהם ומקלקל את יצחק, לא שייך בזה רחמנות, עד כדי כך שהקב"ה צווה עליו לשמוע בקול שרה ולהרחיקו מביתו מיד בבוקר.

ואמנם רואים שאברהם אבינו היה לו ספק בדבר ולא היה פשוט לו שצריך לשלחו והוצרך שהקב"ה יצוונו לשמוע בקול שרה, נמצא שאין זה הוראה כללית, וצריך בכל מעשה לדון לגופו של ענין.

והיה אחד שהיה לו בן מקולקל ולא היה הבן מתפלל, והאב גירשו מביתו שלא יקלקל את הילדים האחרים, ובוודאי אי"ז כלל וצריך תמיד ישוב הדעת.

וסיפר גבריאל כהן, שבהונגריה האבא היה מחזיק את הילדים לידו, וכיסה את כולם בטליתו, ואומר עמם מילה במילה את כל השמו"ע.

במעלת המקום של בית מדרש

שאל ת"ח אחד, היאך התקיימו החיות בתיבת נח י"ב חודש, והלא יש בעלי חיים שאינם חיים יותר מ"ב חודש? והשיב דהתיבה היתה כמו ביהמ"ק שלא הסריח בשר הקודש, וכן בתיבה הכל נעצר, דכמו שנכנסו לתיבה כך נשארו באותו מצב כל הי"ב חודש, והתיבה היתה כמו מחוברת לשמים ולא שלט בה הטבע.

והחתם סופר אמר (עי' שו"ת יו"ד סי' רלד) דאצלו בביהמ"ד היה נס כמו בביהמ"ק, שהיה מקום קטן והכיל הרבה יותר מהמקום, דהיה למעלה מדרך הטבע, וזה יהיה גם בעקבתא דמשיחא שינצלו למעלה מדרך הטבע.

מי הוא הכלל ישראל?

הנהגה בישרות

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה



לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הרי"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת קרח תשע"ט

להפקיע עבירה למפרע

מכל חֲלָבוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ וְגו' וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְמִיכֶם אֶת
חֲלָבוֹ מִמֶּנּוּ (י"ח - כ"ט, ל"ב)

הנה אמרינן בגמרא יבמות (פ"ט ב') דאע"פ דאסור לתרום מן הרעה על היפה, אמנם מדאורייתא תרומה מעלייתא היא, דכתיב "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו", אם אינו קדוש נשיאות חטא למה, מיכן לתרום מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה.

תו ילפינן בירושלמי (תרומות פ"ב ה"א) דתרומה גדולה אינה נטלת אלא מן המוקף, דכתיב "את מקדשו ממנו". אמנם בדיעבד אם עבר והפריש שלא מן המוקף חייל ההפרשה.

וכתב הגרע"א (תשובות שבסוף ספר דרו"ח) דאם עבר והפריש תרומות ומעשרות מן הרע על היפה, או שלא מן המוקף, [או אם שינה סדר המעשרות], אע"פ דאם קא עביד הכי חייל ההפרשה, מכל מקום מצוה לאתשולי על ההפרשה, כדי להפקיע העבירה למפרע.

א. כן חזינו ברשב"א

הנה חזינו מדברי הגרע"א דאיכא חובה לתקן חטאו על ידי שמפקיע הנדר, וכן איתא בתשובות הרשב"א (ח"י סי' פ"ו) מובא במשנה למלך (פ"ו משבועות ה"ח), דמי שעבר על קונם או שבועה, אם כן חייב להשאל ובזה יתקן חטאו למפרע, הלכך גם בנדר על דעת רבים יכול להשאל, דאע"ג דנדר על דעת רבים אין לו התרה לדבר הרשות, מכל מקום לדבר מצוה יש לו התרה ועכשיו חשיב דבר מצוה. [ועוד עיין מה שהבאנו עוד הוכחות להאי דינא בפרשת נשא תשע"ח].

ב. דבר שיש לו מתירין

הנה קיימא לן בנדרים (נ"ט א') דקונם ושבועה לא בטלים ברוב מפאת דהוה דבר שיש לו מתירין. ומקשינן (שם) דאם כן בתרומה נמי נימא הכי, דהרי יכול להשאל על התרומה ואם כן הוה דבר שיש לו מתירין, ומשני דאיכא חילוק בין קונמות לתרומה, דבקונם מצוה לאתשולי דכל הנודר כאילו בנה במה, ואם כן הוה דבר שיש לו מתירין ואינו בטל, אבל בתרומה אין מצוה לאתשולי, אם כן תרומה חשיב דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב.

והלכך כתב הגרע"א (שם) דהאי תרומה שהפרישו שלא כדין, כגון שהפרישו שלא מן המוקף או מן הרע על היפה או שינה בסדר המעשרות, דאמרינן שמצוה להשאל עליה על מנת להפקיע העבירה למפרע, אם כן הוה כמו קונמות, דהוה דבר שיש לו מתירין, ולא תעלה במאה כמו כל תרומה אלא אפילו נתערבה באלף מין במינו לא תבטל.

התרומה אינו בעולם

מעתה לכאורה קשה על דינא דהגרע"א הנ"ל דמצוה לאתשולי על ההפרשה כדי להפקיע העבירה למפרע, דהא מן התורה בטיילה התרומה ברוב, דדינא דדבר שיש לו מתירין שאינו בטל הוה רק מדרבנן, ואם כן היאך ישאל הא כיון דכבר נתבטל התרומה והוי כמי שאינו בעולם תו לא שייך ביה שאלה, והוה ליה כנשרפה התרומה, וכדאמרינן (נדרים נ"ט א') דהנודר שלא לאכול ככר לחם, ואכל כל

הככר, אי אפשר כבר להשאל על הנדר.
ויש לדון ליישב בכמה דרכים:

תירוץ א' - נפל לתערובת רק חלק מהתרומה

חדא, דאיירי הגרע"א דוקא באופן דכל התרומה לא נפלה לתערובת אלא רק חלק ממנו נפלה, ואם כן הא שייך להשאל ולהפקיע החלק של התרומה שלא נפלה לתוך התערובת, וממילא יפקע גם מה שבתערובת ויפקע חטאו.

תירוץ ב' - היאך היה בלא הביטול

עוד יש ליישב דהנה בבית הלוי (ח"ג סי' ל') ובאחי"עזר (ח"ב סי' י"ד אות ב') הקשו כהנ"ל לענין קונם שבטל ברוב, מאי שייך מצוה לאתשולי, הרי מן התורה דבר שיש לו מתירין בטל ברוב, ואם כן מן התורה הקונם בטל, והיאך שייך להשאל עליו, הרי דמי לדינא דאכלה כולה דאין נשאלין עליו.

ותירצו דמדרבנן אזלינן היאך היה בלא הביטול. ואם כן לפי זה גם בהא דתרומה אכתי מצוה לאתשולי.

אלא דלפי זה יתחדש דמן התורה אכתי עבר על הלאו דהרי אי אפשר להשאל עליו דכבר בטל ברוב, ורק מדרבנן תיקן חטאו, וחויבו להשאל רק מדרבנן.

[ובזמן הזה דתרומה הוה רק מרבנן, יש לעיין האם חשבינן דאכתי יש כאן עבירה אלא דתיקן בתרי דרבנן, או דילמא דתיקן לגמרי]. והנה יש לדון בכהן שנפסל רק מדרבנן, כגון בכהן שנשא חלוצה, דבנו מן התורה הוא כהן גמור אבל מדרבנן הוה חלל, ונטמא למתים, האם מלקינן ליה, ובתשובות הגר"ש איגר (כתבים סי' ל"ט) העלה דבכהאי גוונא מלקינן ליה, [איירי שם באופן דכהן שגירש בטל הפסול מדרבנן והחזירה, דלוקה משום גרושה לכהן], ואין זה סתירה לדברינן, דהא דמלקינן ליה הוה משום דיש כאן עבירה מן התורה והא דהכא חייב לתקן חטאו הוה מדרבנן.

תירוץ ג' - איסורא כמאן דאיתא

הנה בקרן אורה (נדרים נ"ב א') נמי הקשה מאי שייך להשאל על קונם בתערובת, הא כיון דכבר נתבטל והוי כמי שאינו בעולם תו לא שייך ביה שאלה. ותירץ דמכל מקום איסורא כמאן דאיתיה, דאם יפול עוד קונם או שבועה יהא חוזר וניעור, [כי הא דאמרינן בסוגיא בבכורות כ"ב א' דחוזר וניעור בתוספת איסור], וכיון דאיסורא כמאן דאיתיה שפיר יכול לשאול עליו.

אמנם הסברא צריך עיון דמכל מקום השתא בטל.

והנה לדבריו נמי ניחא פיסקא דהגרע"א. וכן דן בזה בדרך אמונה (הובא לקמן באות הבאה).

תירוץ ד' - יכול להשאל לינצל מהעונש

הנה כתב בדרך אמונה (פ"ד מהל' תרומות סע' י"ז) בבאור הלכה ד"ה ומתיר) דגם בליכא שיריים ונתבטל ברוב מן התורה אבל לא מדרבנן, מכל מקום יכול להשאל ומהני גם מדאורייתא, דהרי כתב ברא"ש (שבועות פ"ג סי' י"ז) דאף לינצל מעונש בידי שמים יכול לשאול, ואם כן גם באיסור דרבנן כיון שבודאי יש בזה עונש בידי שמים יכול לשאול.

וצריך עיון, דהרי חזינו בתשובות הר"ן (סי' נ"א) לא כך, דהרי כתב דבספק אם נאסר קודם הזמן, תליא אם הספיקות מן התורה או מדרבנן, ואם אזלינן לחומרא רק מדרבנן אינו יכול להשאל. ולהאמור הרי גם בנאסר רק מדרבנן יכול להשאל.

אכל מהשיריים אינו יכול לישאל

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' שכ"ג) דאם חלה נפלה לחולין, כשאנה בטלה ברוב, נשאלין עליו.

והיינו דוקא כשלא אכלו מהשיריים, אבל אם אכלו מהשיריים, אם ישאל הא נמצא דאכל טבל. אבל בחלת חוץ לארץ יכול לישאל אע"פ שכבר אכל מהשיריים, דאע"פ שיהא טבל למפרע, הרי בחלת חוץ לארץ אוכל ואחר כך מפריש.

א. ביאור החזון איש

הנה אמרינן דאם כבר אכלו מהכרי, אין לישאל על התרומה. והטעם הפשוט, דהרי כך יתברר שאכל טבל.

ובחזון איש בדמאי (סי' ד' אות כ"א) ביאר עוד, דאפשר דהא דבאכלו אין לישאל, היינו גם בלא האיסור טבל, אלא דאין דין שאלה כשכבר אכל מהכרי, דכיון דאין הטבל בעולם על כרחך קנה תרומה ומעשר, ועדיף מאתא ליד כהן דאין בו שאלה.

ויש לבאר סברת החזון איש, דמכיון שאכל נמצא דההפרשה הגיעה לתכליתה, ואם כן כבר אינו יכול לישאל. אך אם הפריש קודם גמר מלאכה ואכל עראי, יש לומר דגם להחזון איש יכול להשאל. וכן בחלת חוץ לארץ דיכול לאכול גם לפני הפרשה, דאוכל ואחר כך מפריש. אם כן בכהאי גוונא גם באכל יכול לישאל, דבכהאי גוונא ההפרשה לא הגיעה לתכליתה.

ב. ביאור אחר בחזון איש

אמנם ראיתי בזכר דבר (סי' ז') דכתב לבאר דברי החזון איש באופן אחר, דיש לומר דדבר החזון איש רק כשאכל כל הטבל, וכן כתב דאין חילוק בין אכל הטבל ובין נשרף הטבל. והיינו דסברת החזון איש דכדי לישאל בעינן שיהא כל הטבל בעולם. וזה דלא כדברינו לעיל דמצד שאכל נמצא דההפרשה הגיעה לתכליתה. [א"ה. דהרי גם באכל קצת מהטבל ההפרשה הגיעה לתכליתה, וכמו כן בנשרף הרי לא הגיעה לתכליתה].

ובדרך אמונה (פ"ג מהל' תרומות ה"ז בביאור הלכה) האריך בהאי סברא דהחזון איש, ולכאורה עולה מדבריו שלא מפתא שאינו בעולם אלא מפתא ששימש בהפרשת תרומה. [עיי' שם באורך].

ג. אכל את כל התערובות

הנה בהא דחלה נפלה לחולין, ואכל את כל התערובות, יש לדון האם ישאל או לא, דאם לא ישאל אכל תערובות של תרומה, ואם ישאל אכל טבל, ובה קיימא לן ביומא (פ"ג א') דטבל קיל מתרומה, ואם כן ישאל. אך נראה דאם יש ספק בשיעור המבטל אם נתבטל או לא, [במין במינו], בזה לא ישאל, דאם הוא תרומה, יש לומר דספיקו לקולא מדין ספק דרבנן, וכמו כל ספק מדומע, אבל אם ישאל ויהא טבל, הרי טבל אינו בטל אפילו באלף, ואם כן לא ישאל.

ד. קטן אכל מהשיריים

הנה דנו כאשר קטן אכל מהשיריים היאך נדון לה, והנה אם הגיע לחינוך או שהאכילוהו, לכאורה לא ישאל, דאשתכח שאכל טבל, ואם לא הגיע לחינוך, הנה יוכל להשאל דאין חייבים להפרישו.

אך יש לעיין דאם ישאל והוא מזונותיו עליו, נמצא דנהנה הנאה של כלוי מטבל. ולפי זה גם כשבהמתו אכלה, לא יוכל להשאל.

אך תיקשי לפי זה במשנה ברורה (סי' שצ"ג סק"ה) דשרינן שבנו יאכל חמץ לבן קטן שלא הגיע לחינוך, אף כשאין פיקוח נפש אלא חולה שיש בו סכנה, ואמאי לא אמרינן שנהנה מהחמץ.

ה. הפריש תרומה ולא מעשר

הנה דן בדרך אמונה (שם) בהפריש רק תרומה ולא מעשר ורוצה להשאל על התרומה, וכבר אכל מהטבל, דבכהאי גוונא עדיין יכול להשאל, וכי תימא הרי על ידי השאלה יתברר שאכל טבל לתרומה, אך הרי בלאו הכי עבר על איסור טבל מצד שהיה טבל המעשר.

הנה פסיקא ליה דטבל לתרומה וטבל למעשר הוה חד לאו, ולא מתווסף עוד לאו בהא דהוה טבל גם מתרומה. והנה במנחת חינוך (מצוה רפ"ד) נקט בטבל שלא הופרש כלום לוקה שתי מלקות [עיי' שם ולא עיינת]. והנה במכות (כ' א') איתא דאינו חייב אלא אחת, ובריטב"א (שם) כתב דהוה שם אחד. [ועיין בחזון איש דמאי סי' א' סק"ה הובא בדרך אמונה שם].

ו. מהו באכל אחר ובאכל חצי שיעור

הנה כל דינא דשאלה כתב ברמ"א רק כשלא אכל, אבל אם כבר אכל

תירוץ ה' - מחמת השיריים

עוד יש ליישב, דיש לדון אם נשרפה התרומה והשיריים קיימין, האם יכול להשאל מפתא דאכתי הנידון על השיריים שהם חולין ויחזרו לטבלם, ואם נימא דאפשר להשאל מפתא השיריים, אם כן בפשוטו מתבארים דברי הגרע"א.

והנה הראוני דכתב בדרך אמונה (הל' תרומות פ"ד אות כפ"ב) דבאמת גם אם נשרפה התרומה יכול להשאל מפתא השיריים. ואייתי דבמנחת חינוך (מצוה רפ"ד אות ג') נסתפק בהא.



שיריים יחזרו לטבלם

הנה יש לדון בהא דכתבנו לעיל (בתירוץ ה' הנ"ל) בנשרפה התרומה והשיריים קיימין, האם יכול להשאל מפתא דאכתי הנידון על השיריים שהם חולין ויחזרו לטבלם.

א. חלת חוץ לארץ

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' שכ"ג סעי' א') חלת חוצה לארץ שנפלה לחולין אינה אוסרת התערובת. וכתב ברמ"א דיש חולקין דאוסרת תערובתה עד מאה ואחד, [אם הוא במינה, ושלא במינה עד ס'], ואם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"א לבטל, אם לא אכל העיסה ישאל לחכם עליה ויתיר לו כנדר, דנשאלין על ההקדשות, ויחזור ויטול חלה אחרת.

ותיקשי היכא דמספקין אם יש שיעור ק"א, דמשמע דגם בזה יכול להשאל, ונהי דלגבי התבשיל מותר ממה נפשך, [דאם לא היה ק"א אז התבשיל מותר מחמת ההפרשה השניה, ואם היה ק"א ואינו יכול להשאל, מכל מקום מותר התבשיל מחמת הפרשה הראשונה], אבל משמע דלאחר השאלה הוי השיריים טבל גמור ויכול להפריש ממנו גם על טבל אחר, וגם כשמפריש בשנית לאחר השאלה משמע דמברך, [כד נימא דלאחר שאלה מברך שנית, עיין תשובות חתם סופר (תשובות יו"ד סי' ש"כ) וברשי"ש (נדרים שם)]. ותיקשי דלגבי החלה דילמא היה ק"א ובטל רוב ואינה בעולם, ואם כן אינו יכול להשאל. ומכל זה יהא משמע דמפתא הטבל יכול להשאל.

[ובריין בתשובות (סי' נ"א) כתב דכל דמספקא לן חשיבא אפשר להשאל, אך אין הדבר מוסכם. וגם בחלה בזמן הזה דרבנן מעיקר הדין בספיקא יש להקל אלא דהוה חסרון ידיעה אם יש ששים, אך כיון דלמעשה מחמירין שוב דמי לתשובות הר"ן].

אך אין זה ראיה מוכרעת, דדילמא דברי הרמ"א רק בודאי בטל ברוב. [ומפתא הנידון דטעם כעיקר אם דארייתא או דרבנן, הא איכא דסברי דהוה טעם כעיקר דאורייתא בתורת ודאי, ועוד בחלה בזמן הזה דרבנן יש לומר דסגי בטעם כעיקר אף אם דרבנן. אך אינו מוכרע].

ב. ישאל ויפריש שנית בלא ברכה

הנה כתב בתשובות חתם סופר (ח"ב סי' צ"ב) דבמסופק אם יש שיעור ביטול, הוה ספק אם יכול להשאל, ולכן ישאל ויפריש חלה אחרת בלא ברכה. והנה תיפוק ליה דיכול להשאל מפתא השיריים.

אך יש לעיין האם חלת חוץ לארץ שאני דאין ההפרשה מתירה השיריים באכילה, דהרי אמרינן דאוכל ואחר כך מפריש. אך הא גם בחלת חוץ לארץ נפקא מינה בהא דנשאל שלא יוכל לאכול הכל אלא צריך לחזור ולהפריש.

תו יש לעיין במסופק אם היה שיעור ביטול, ואיירי במין במינו בקי ובאינו מינו בסי', הרי מן התורה בטל חד בתרי ואם כן תליא במה שכתבנו לעיל [בסימן הקודם].

ואולי לגבי חלה דרבנן סגי באיסור דרבנן, אע"ג דזה חד דרבנן וזה תרי דרבנן. ומסתברא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. וצריך עיון.

שוב ראיתי דהא חזינן (נדה מ"ו ב') דאתי דימוע דרבנן ופטר חלה דרבנן.



מהשיריים, אין לישאל, דהרי אם ישאל הוה טבל למפרע. ושאלוני מהו באכל אדם אחר, דאם ישאל יציל עצמו מלאו אבל אידך יאכל טבל. ולכאורה משמע דלא מפלוגין ולא שרינן לישאל. תו יש לעיין באכל רק פחות מכזית מהשיריים, מאי עדיף שיעבור על לאו דמשנה סדר מעשרות או חצי שיעור, ובפשוטו חצי שיעור קילא. [ועיין מה שכתבנו בפרשת כי תבא תשע"ג].



בחלה טמאה עובר בבל יראה

הנה בהא דאייתנין לעיל דברי החזון איש מפאת דקנה התרומה, והלכך אינו יכול להשאל, הקשו מסוגיא דפסחים (מ"ז א') דאמרין התם במשנה כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב של פסח, רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם חלה עד שתאפה. חזינן דלר' אליעזר אין אפשרות להפריש החלה אלא רק לאחר שתאפה. אבל לפני האפיה אי אפשר להפריש חלה, דאם יפריש לפני האפיה, הרי לא יוכל לאפות החלה מכיון דהוא חלה טמאה שאי אפשר לאוכלו, ונמצא שהחלה יתחמץ ויעבור בבל יראה. ויש לדון בכמה אנפי אמאי באמת אי אפשר להפריש חלה לפני האפיה, ובכל זאת לא יעבור בבל יראה. [ובסוף נביא להקשות מדברי החזון איש הנ"ל].

א. טענת ר' יהושע

הנה איתא במשנה דטענת רק יהושע, דבאמת אפשר להפריש חלה לפני האפיה, דהרי לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה. ואמרין בגמרא (שם) דטעמא דר' יהושע כיון דסובר דטובת הנאה לאו ממון, ואם כן אחרי שמפריש החלה הוה החלה ממון כהן ואינו שלו כלל. אבל דעת ר' אליעזר דלא סבירא להו כר' יהושע, משום דסובר דגם לאחר שמפריש החלה אכתי חשיב שלו ועובר בבל יראה, והיינו או משום דטובת הנאה ממון, או משום דהואיל ואי בעי מיתשל והחלה יהא חולין. [אלא לר' אליעזר אופין הכל מפאת הואיל].

ב. אי אפשר לאפות חלה טמאה ביום טוב

הנה אין לומר שיפריש החלה וגם יאפה החלה כדי שלא יתחמץ, דהרי אי אפשר לאפותו מפאת איסור יום טוב, דהרי חלה טמאה אינו צורך היום. וכן לשרוף אי אפשר מפאת דאין שורפין קדשים ביום טוב. ולכאורה אם נימא דמשום בל יראה שרינן לשרוף ביום טוב, [כהדעות המובאים במשנה ברורה ס"י תמ"ו ס"ק ו', ובשער הציון שם ס"ק ח']. אם כן ישרוף החלה לפני שתחמץ, וכי תימא דאין שורפין קדשים ביום טוב, זה רק משוי איסור מלאכה. וגם מהאי טעמא שיאפנו. ואולי נימא דרק קיום מצות תשבינו חשיבא צורך היום אבל לא למנוע בל יראה.

[והנה בחשב סופר (אוי"ח ס"י ה') דן אם מותר להסיר ביום טוב תולעים מקרפונים, דבזה יש נטילת נשמה, אך הוה צורך היום שלא יעבור על איסור אכילת תולעים. והנה אם נימא הכא דאסור, מכל מקום התם יש לומר דמותר לצורך אכילת הדגים. ואם נימא הכא דמותר, יש לומר דהתם אסירא, דההריגה אינה לצורך אלא מתולה להוצאה, וכך דמתלה של מעיל, שכתב בספר דינים והנהגות (מהחזון איש, פ"ח ה"י) דיש לומר דאסירא ביום טוב].

ג. להפריש בשל הפקר

תו יש לעיין, דיבטל החלה קודם ההפרשה, ואם כן לא יעבור על בל יראה דהרי אינו שלו. וזה תליא בהך דירושלמי (ריש תרומות) אם יכול להפריש תרומה בשל הפקר. והעירו דכתב בתוספות רי"ד בנדרים (נ"ז ב') דיכול להקדיש הפקר. [וצריך עיון היטב שם].

ובשאגת אריה (ס"י ע"ז) הקשה דיפקיר לאחר ההפרשה. ותיריך דלא הוה שלו, דנהי דקעבר בבל יראה, אך לא סגי כדי להפקיר.

ד. אינו יכול לישאל ואם כן ליכא הואיל

אלא אכתי יש לעיין, דלעולם יפריש החלה לפני האפיה, וכי תימא שהרי לא יוכל לאפותו ואם כן החלה יתחמץ ויעבור בבל יראה, אך הרי

אמרין בגמרא (לחד טעמא) דכל הטעם שהחלה חשיב שלו ועובר בבל יראה, היינו משום דאע"פ דטובת הנאה אינה ממון, מכל מקום אמרין הואיל דאי בעי איתשיל עלה ואזי ממנויה הוא אם כן גם עכשיו חשיב ממנו. מעתה יש לדון דלכאורה איכא כמה גווני שאינו יכול לישאל על החלה, ואם כן לא יחשב חלה שלו:

א. הנה כתב באחיעזר (ח"ב סי' ל"ז) ובבאר יצחק (יו"ד סי' כ"ח) דהרי דמשכחת לן שיפריש על ידי שליח שאינו יכול להשאל. אלא כתבו דשמע מינה דבאמת או המשלח או השליח יכולים להשאל.

ב. ואכתי צריך עיון, שידיר על דעת רבים שלא ישאל על ההפרשה. [שוב הראוני דקושיא דנא הקשה בכלי חמדה בריש פרשת מטות. עיין שם]. וצריך לומר דכיון דגם בנדר על דעת רבים יש שאלה לדבר מצוה, אם כן משכחת לן דילמא יבוא מצוה ואזי יוכל להשאל על התרומה, ואם כן אכתי עובר בל יראה.

ג. אכתי תיקשי דיתן לכהן [ואחר כך הכהן יפקיר], ולא יוכל להשאל. וצריך לומר דאירי דליכא עכשיו כהן. וכי תימא יזכה לכהן, הרי זה לא שייך דהרי הכהן יעבור בבל יראה.

ה. לחזון איש הנ"ל יש להקשות קושיא חמורה

מעתה הקשו דאם נימא כסברת החזון איש שאם אכל קצת מהשיריים, קנה התרומה והחלה וכבר אינו יכול לישאל על ההפרשה, אם כן הרי יכול להפריש חלה לפני שתחמץ, ויאכל מהשיריים, [ובפשוטו אכילת בצק הוה דרך אכילה], וממילא לא יוכל להשאל על החלה ולא יעבור בבל יראה. והיא קושיא חמורה.

[ואולי לא מתקנינן בכחאי גוונא, וכדמתרצינן בהא דאמרין בסוגיא בפסחים (ק"י"ד ב') דבאין לו ירק אחר לכרפס, אוכל מרור בתורת כרפס, ומקשינן בגמרא דאם לוקח מרור לכרפס הא יצא כבר מצוות מרור בכרפס, ואמרין שמע מינה דמצוות צריכות כוונה, וכשאוכל מרור בתורת כרפס אינו מכוון לקיים מצוות מרור. והקשה בחזון איש (אוי"ח מועד סי' קכ"ד דף ק"י"ד) דנימא דלעולם מצות לא צריכות כוונה, אלא איירי שמכוון בהדיא שלא לצאת ידי מרור. ותיריך דלא מתקנינן לכוון בהדיא שלא לצאת, דקרוב לצאת מכשול אם ישכח לכוון כן].



חלות שיחול רק למפרע

הנה אשכחן בכמה דוכתי דדיינינן בעושה חלות שעכשיו אינו יכול לחול, אלא יכול לחול רק לאחר שיחול איזה חלות למפרע, ואזי תועיל החלות שעושה השתא.

א. להפריש שנית שיחול לאחר השאלה

הנה יש לדון במי שהפריש תרומות ומעשרות, ורוצה להשאל על ההפרשה, האם יכול עכשיו להפריש תרומות ומעשרות שנית באופן המתוקן, אע"פ שעכשיו אינו יכול להפריש שהרי כבר הפריש קודם, מכל מקום אחר כך כשישאל על הפרשה הראשונה אזי יחול למפרע הפרשה השניה.

וצדדי הספק, מי אמרין דלא מצי למיעבד הכי, דהשתא אין כאן טבל, וכן דעת העקבי חיים (להגאון רבי חיים יעקב קלפהולץ זצ"ל, וילף מקושיא התורת חסד ונפש חיה שהבאנו באות הבאה), או דילמא אמרין דשפיר מצי להפריש, דהרי חכם עוקר התרומה מעיקרו, ואם כן נתברר דבשעה שהפריש תרומה השניה זה היה טבל. וכן דעת המנחת שלמה (מובא בעקבי חיים).

ב. יפקיר השתא ויחול אם ישאל

הנה הקשו בתורת חסד (ס"י מ"ד עין שם) ובנפש חיה (מובא בעקבי חיים), מהסוגיא בפסחים (מ"ז א') דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב דפסח, דאמרין דל' אליעזר אינו יכול להפריש חלה לפני האפיה, דהרי יתחמץ החלה ויעבור עליו בבל יראה, ואע"פ דחלה אינו שלו, מכל מקום הוה ברשותו משום דאי בעי מיתשיל והוה שלו, ואם כן עובר בבל יראה.

ותיקשי הרי יכול להפריש החלה ויבטלו השתא, ונהי דהביטול לא חייל דהרי חלה אינו שלו, ומחמת הואיל דאי בעי מתשיל לא נעשה

שלו שיוכל לבטל, דאינו בעלות גמורה, וכדכתב בפני יהושע דהור
בעלות רק לענין חמץ, [ונכמו שכתב בשאגת אריה (סי' ע"ז) להוכיח מינה דבדבר
הגורם לממון לא מהני ביטול], אבל עכ"פ תיקשי דיפקיר, וממה נפשך אם
ישאל יחול ההפקר, ואם כן לא הוה ברשותו מחמת אי בעי מתשיל,
דהרי אם ישאל יחול ההפקר.

ותירץ בנפש חיה דבכהאי גוונא לא מצי להפקיר, מכיון דהחלות לא
יכול לחול עכשיו. וכדאשכחן לענין גט בקידושין על תנאי דאי אפשר
לגרש השתא, כדאייתי בטור תשובות הרא"ש.

ג. יקנה לאחר שיחול למפרע

תו אשכחן באופן ג', דבישועות מלכו (א"ח סי' ל"ט ס"ד והנה) הקשה
עין הנ"ל, דהא איכא תקנתא דיכול להקנות החלה לאדם אחר,
ואע"פ דהשתא אין החלה שלו להקנותו לאחר, [ורק חשיב שלו לענין
בל יראה], מכל מקום אם ישאל אז יתברר דהיתה שלו ויחול ההקנאה,
ויוכה בו המקבל, ומעתה שניהם לא יעברו על חמץ בפסח, דהבעלים
לא יעבור מחמת הואיל דאי בעי מתשיל, דהרי אם ישאל יוכה בה
המקבל, והמקבל לא יעבור דהא אין בידו לישאל.

אלא על כרחך מכיח בישועות מלכו דלא מצי עביד האי חלות
להקנותה לאחר, דהרי בשעת הנתנה אכתי הוה חלה וחשיב אינו
ברשותו. והנה זה כדעת עקבי חיים דמקרי אינו ברשותו.

ד. קידושין באיסור הנאה ואחר כך נשאלה

הנה כתב בישועות מלכו (שם) שראה כהנ"ל בתשובה לראשונים.
והעירו דיש לומר דכונתו לתשובת הרשב"א (סי' תר"ב, ומובא ברמ"א
באה"ע סי' כ"ח סעי' כ"א) באשה שנדרה הנאה מאדם אחד, והוא קידש
אותה, אינה מקודשת, דהוי כאלו קדשה באיסורי הנאה, ולא אמרינן
הואיל דאי בעי מתשיל, ומדוייק ברשב"א דאף שנשאלה ממש לא יחול
הקידושין, וכמו שכתב הגרע"א (גליון שם). חזינן דאינו יכול לעשות
חלות קידושין שיחול רק לאחר שנשאלה על הנדר.

ה. הוכחה מהגרע"א

תו אשכחן בתשובות הגרע"א (קמא סי' כ"ג) דהנה איתא ברמב"ם (פ"א
מהל' חמץ ה"ד) דגם בהניח חמץ בשוגג או באונס, נאסר החמץ לאחר
הפסח, וכתב במגיד משנה (שם) דנלמד מדינא דישראל שלוח מעות
מנכרי, והרהיין חמצו אצל הנכרי, שהחמץ אסור לאחר הפסח, גם

באופן שנאנס ולא היה יכול לפרוע לפני פסח [דאם היה פורע היה מקבל
חמצו בחזרה והיה מבער].

ותמה הגרע"א הרי המשכון עדיין הוה שלו, ואם כן הא יכול לבטל
החמץ ואם כן אינו אנוס, אלא קאמר הגרע"א דאיירי דהזמן הפרעון
הוא לאחר הפסח, וקאמר קני מעכשיו אם לא יפרע לאחר הפסח, דבזה
לא יוכל לבטל, דהרי מכיון שנאנס ולא פרע חובו, נתברר למפרע דהיה
חמץ של הנכרי, ולשיטת הרמב"ם בכהאי גוונא עובר בבל יראה הואיל
ואי בעי פריק.

והקשה בצמח צדק הא אכתי אינו אנוס דיכול לבטל להצד שיפדה,
ונמצא דאין לומר דעובר בבל יראה מחמת הואיל דאי בעי לפרוע
ולפדות המשכון, דהרי אם היה פודה אם כן היה חל ההפקר. ואם כן
שוב קנענא בהנידון אם יוכל לעשות חלות שתחול כשיחול למפרע.

[ולכאורה אזי יקנה הנכרי בחצר, וכי תימא דהא דקיימא לן דחצירו של
אדם קונה לו שלא מדעתו, הני מילי בישראל אבל בנכרי אינה קונה, כמו
שכתב בנתיבות המשפט (סי' ר"ס"ק ט"ו), [ואייתי כן בשם מחנה אפרים (קנין
משיכה סי' ה') דחצר רק מטעם שליחות, ואם כן הרי אין שליחות לעכו"ם
ואינו קונה שלא מדעתו]. אבל במקור חיים (סי' תי"ב) איתא דקונה שלא
מדעתו, וברמב"ן בפסחים (ל"א ב') מבואר דמהני, [והך דיוסף מוקיר שבת כבר
כתבנו במקום אחר, עיין בפרשת תולדות תשע"ז], ונפקא מינה במי שמכר חמץ
לנכרי והשכיר המקום, ושכח דבר אחד למכור, דבמשנה ברורה (סי' תמ"ח
בשער הציון סי' מ"ב) החמיר, אבל בבאר יצחק (סי' ב') כתב דשפיר דמי, אבל
באמת אף אם יקנה שפיר יפקיר ושיקנה הנכרי כדי שלא יעבור בבל יראה.
וגם יכול למכור לאחר].

ו. ברוך טעם

הנה אין לשחוט שלמי נדבה ביום טוב, דלא חשיב לצורך היום, אבל
יכול לשחוט שלמי שמחה.

וכתב בברוך טעם (בהגהות על הטו"א חגיגה ז' ב') דמכל מקום אפשר
לשחוט באופן שאומר דכששאל תהא לשלמי שמחה, דהואיל דאי קבעי
מתשיל על השלמי נדבה, הרי אז יהא למפרע שלמי שמחה. חזינן מדבריו
דשייך לעשות כזה חלות. [וכן חזינן מדבריו דלא כסברת הישועות מלכו
שהטעם שאין למיעבד כזה חלות היינו מחמת דחשיב אינו ברשותו, דהרי
העולה הוה השתא אינו ברשותו].

עניני שבת

וכי תימא כיון דהוה מזיד אם כן אין דעתו להשאל, יש לעיין הא כל
דבר שאסור לאוכלו הוה מוקצה אף אם דעתו לאוכלו.

ואולי הכא שאני דאין זה מוקצה בעצמותו, אלא רק שהאכילה
תמנע את השאלה, והלכך אם אין דעתו להשאל, לא הוה מוקצה.
וצריך ראייה.

ב. הפריש בשוגג

תו, בהפריש בשוגג בשבת, דקיימא לן נמי דהוה מתוקן ואפילו באית
ליה פירי אחריני, והא מצוה להשאל, וזה תיקשי אף בלא איסור
מוקצה, דמכל מקום היאך יאכל הא לא יוכל להשאל. [והרי מבואר
במשנה ברורה שם שמותר באכילה מיד].

ג. תליא אמאי אסור להפריש בשבת

אולי נימא דבכהאי גוונא לא חייבוהו להשאל בהפריש בשבת,
דהאיסור משום מקח וממכר שמא יכתוב, ולא פקע אף אם ישאל. אך
זה צריך ראייה. אך אם האיסור מפאת מתקן ודאי תיקשי.

ועכ"פ לכאורה שמעינן מהכא דהמפריש בשבת אינו חייב להשאל.

ד. אם כבר טלטל לא ישאל

הנה אם כבר טלטל השירים, יש לדון דעכשיו לא ישאל, דאז יעבור
על איסור מוקצה, [אך בלא טלטול מאי איכא למימר]. וזה העירני הגאון
בעל זכר טוב שליט"א. ונפקא מינה בנידון זה בהקדים המעשר
לתרומה ועברה שבת וטלטל השירים האם חייב להשאל.

הפריש באיסור בשבת

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' של"ט סעי' ד') דאין מפרישין תרומות
ומעשרות בשבת. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק כ"ה) דטעמא משום
שהוא דומה כמקדיש אותן פירות שהפריש, ועוד שהוא כמתקן דבר
שאינו מתוקן.

והנה לכאורה נראה דאם עבר והפריש תרומה בשבת, מצוה
לאתשולי כדי לבטל האיסור. [והיינו לדברי הגרע"א שהבאנו בתחילת
הגליון, שבהפרשה באיסור מחוייבים לישאל כדי לתקן האיסור].

ואם כן לכאורה יהא השיריים מוקצה בשבת, דהרי אסור לאוכלם,
דאם יאכלם לא יוכל להשאל דהרי יתברר שאכל טבל. [אך אם כבר אכל
מהם, לא יוכל להשאל, ואם כן פקע המוקצה, אך יש לדון מפאת מיגו
דאיתקצאי].

[א"ה. אע"פ דבלאו הכי איכא קנס שאסור לאכול הפירות, מכל מקום הא כתב
במשנה ברורה (שם) שבשוגג ליכא קנס כלל ומותר גם לו מיד, ועל זה תיקשי הא
הוה מוקצה מחמת הנ"ל].

א. לא הוה מוקצה

לפי זה קשיא לי בהא דקיימא לן (שבת מ"ג ע"א) דאם הפריש תרומות
ומעשרות בשבת, מהני להתיר הטבל, ולא הוה מוקצה, והא לכאורה
מצוה לאתשולי. [א"ה. ומצד הא דנאסר מחמת קנס ואם כן יהא מוקצה, תירצו
תוספות בשבת (שם) דאיירי בלית ליה פירי אחריני דבכהאי גוונא לא קנסו].

נא לתרום להדפסת הגליון

המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7

בני ברק

L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה

לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך

רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך

העתקנו רק חלק מהדברים.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

שלא ייזכר שמו על מחלוקתם

וַיִּקַּח קִרְחָה בִּן יִצְחָק בִּן קָהָת בֶּן לֵוִי (טו, א)

רש"י אומר: "ולא הזכיר בן יעקב, שבקש רחמים על עצמו שלא ייזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר ובקהלם אל תחד כבודי".
נשאלת השאלה: וכי אם לא נזכר שמו של יעקב אין אנו יודעים כי בן יעקב הוא? מה פשר העניין שיעקב לא רצה שייזכר שמו במחלוקת, על אף שהכל יודעים שהשותפים במחלוקת הם מזרעו?
יש מבארים בדרך צחות, כי לקרח היתה, לכאורה, טענה טובה: הנה יעקב אבינו לקח מְעֻשִׂיו את הבכורה בתחבולה שלמה. בתכסיס מחושבן הישב לפרטי פרטיו...

הסיבה שיעקב חשק כל כך בבכורה הייתה משום שעבודת הקודש נעשתה על ידי הבכורות! הבכורות שימשו בתפקיד של כהנים! משום כך חשק יעקב בכהונה, ובכדי להשיגה השתמש בכל התכסיסים שעמדו לרשותו.
יכול, אפוא, קרח לטעון: מה רוצים אתם ממני? אני חושק בכהונה בדיוק כמו שיעקב אבינו חשק בה, ואם ליעקב אבינו היה מותר לעשות את כל התחבולות והתכסיסים שעשה - מדוע אלי אתם באים בטענות? במה גרוע אני ממנו?

כדי שקרח לא ישתמש בטענותיו עם שמו של יעקב, ולא יזכיר, במחלוקתו עם משה, את עובדת לקיחת הבכורה על ידי יעקב - ביקש יעקב "שלא ייזכר שמו על מחלוקתם".

ביאור זה, כאמור, הוא על דרך צחות בעלמא.

והנה בספרים הקדושים נאמרו בנוגע לשאלה זו כמה וכמה עניינים עמוקים, ביניהם הפירוש הבא:

יעקב אבינו לא רצה שה"מדה" שלו תהיה מעורבת כאן במחלוקת. מידתו של יעקב אבינו היא מידת ה"אמת", וכמו שנאמר: "תתן אמת ליעקב" (מזכה ז, ט). יעקב ביקש שבצד המחלוקת של קרח לא יהיה שום צד של אמת. אם יהיה בצד זה של המחלוקת נקודה של אמת - תהיה לו, חלילה, אחיזה וקיום.

רבי יוסף שלוצקער, המכונה "יוסף הצדיק", חתנו של ה"נודע ביהודה" אומר ביאור מעניין:

יעקב אבינו לא ביקש בזאת רחמים על עצמו, הוא ביקש זאת עבור קרח! משל למה הדבר דומה? תפסו אדם גונב. לא הרי דינו של גנב זה אם הוא "בן טובים", הוריו וזקניו אנשים הגונים וישרים, כהרי דינו של "גנב בן גנב"... בוודאי שעונשו של הראשון חמור שבעתיים מעונשו של השני. זאת יען כי ההתייחסות לעבירה שחטא אדם מכובד חמורה יותר מההתייחסות לאותה עבירה אם חטא בה סתם אדם מן השוק...

יעקב התפלל שלא ייזכר שמו על המחלוקת כדי 'להקטין' את חטאו של קרח! אם היה נזכר שקרח הינו נין ונכד של יעקב אבינו - היתה ההתייחסות לחטא חמורה יותר, וממילא גם העונש היה חמור שבעתיים.

לפי פירוש זה, מה שכתב רש"י שיעקב "בקש רחמים על עצמו שלא ייזכר שמו על מחלוקתם" אין הכוונה שיעקב דאג לעצמו בכך, אלא שביקש להקטין את החטא, והעונש, של נינו ונכדו - קרח!

ישנו פירוש נוסף לפיו, כאשר אדם חוטא - אין הוא פוגם רק בעצמו. הוא פוגם, מוזיק, ומשפיע לרעה גם על הוריו וזקניו. חז"ל (סנהדרין נב ע"א) אומרים שלרשע בן צדיק מותר לקרוא רשע בן רשע.

תפילתו של יעקב הייתה, אפוא, שחטאו של קרח לא יפגע בו! ולא ישיע לרעה עליו ועל שמו הטוב!

אחרים אומרים ביאור נוסף: לכל פעולה שאדם עושה יש "שורשים". לא בכדי התורה מפרשת את ייחוסו של פנחס וכתבת "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי" אומרים חז"ל (ויקרא רבה לג): "כִּתְּנוּ בְּרִכָּה, קִנְיָא בְּרִי קִנְיָא, מְשִׁיב חֲמָה בְּן מְשִׁיב חֲמָה",

כלומר, את הכח הזה לקנא לה' ולעצור את המגיפה, שאב פנחס מהשורשים שלו, מאהרן הכהן, שגם הוא עצר את המגיפה עם הנחתה שבידו.
לא בכדי מציינת התורה את ייחוסו של בנות צלפחד: "וַתִּקְרְבֵנָה בְּנוֹת צִלְפָּחֵד בִּן חֹפֵר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמַשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף" (במדבר כו, א). רש"י מפרש שכמיהתן של בנות צלפחד לקבל חלק בארץ ישראל נבעה מכך שיוסף, זקנם, היה מחבב את הארץ, ומשום כך ביקש להעלות את עצמותיו ארצה, ומכח חיבה זו היתה גם לבנות צלפחד חיבה מיוחדת לארץ ורצו אחוזה בה.

נמצא אפוא שכל אימת שהתורה מזכירה את הדורות הקודמים - זה בכדי להורות שמשורשים אלו יצאו הפירות. יעקב אבינו חשש שאם התורה תזכיר את שמו יבואו ויאמרו כי התורה כתבה זאת כדי להראות שהמחלוקת באה, חלילה, ממנו, והוא השורש שלה. לכן התפלל וביקש שלא ייזכר שמו בעניין המחלוקת וכי אין לו שום חלק בה.

מיתה ללא חולי לפניה

אִם כָּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם לֹא ה' שְׁלָחָנִי (טו, כט)

הגמרא (מדרים לט ע"ב) דורשת: "אמר רבא: 'אם כמות כל האדם ימותון אלה' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם, מה הבריות אומרים? לא ה' שלחנני!"

ולכאורה יש להבין, מה קשור ענין ביקור חולים לכאן? מדוע אם קרח ועדתו יהיו חולים, ויבואו אנשים לבקרם, סימן הוא ש"לא ה' שלחנני"?

חתנו של המהרש"א הוציא "מהדורא בתרא" של המהרש"א, ושם הוא מבאר כי קרח ועדתו טענו על עצמם שהם "ערלעכע יידן", עבדי ה' ממש, וכי משה רבנו עושה את כל מה שעושה על דעת עצמו!

והרי ידועים דברי חז"ל (שבת יב ע"ב) ששכינה נמצאת למעלה מראשותיו של חולה, וכלשון הגמרא: "הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי מיטה, ולא על גבי כיסא, אלא מתעטף ויושב לפניו, מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה, שנאמר: 'ה' יסעדנו על ערש דורי'".

וזהו שאמר משה: אם הם יהיו חולים - שכינה תהיה מעל ראשם ותסעדם, ואז יהיה להם הוכחה שהם כביכול "בסדר" עם הקדוש ברוך הוא...

כדי שיהיה ברור כי "נִצָּאצְוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'" משה מבקש שימותו במיתה כזו שלא יהיו חולים לפניו, וזה יהווה הוכחה כי אין לשכינה כל שייכות אליהם.

עושר שמור לבעליו לרעתו

וַיֵּאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקִרְחָה וְאֵת כָּל הָרֶבּוּשׁ (טז, לב)

על הפסוק בקהלת (ה, יב) "עושר שמור לבעליו לרעתו" דרשו חז"ל (פסחים ק"ט ע"א): "אמר רבי שמעון בן לקיש: זה עושרו של קרח". העושר הזה היה רק "לרעתו", מבלי שתהיה לו כל טובה ממנו.

מספרים כי הברון רוטשילד הגיע לעיירה אחת בשעת בוקר מוקדמת ושאל מתי מתפללים תפילת שחרית? אמרו לו בשעה שבע. הוא נכנס לבית הכנסת וראה שכולם כבר נמצאים: הרב, החזן, הדיין, המתפללים, ולמרות זאת לא מתחילים בתפילה...

משאל לסיבת העיכוב הסבירו לו כי ה"גביר" של העיירה טרם הגיע, וכולם מחכים לו...

עוברות חמש דקות, עשר דקות, וכולם עדיין מחכים...

שפתם של ליצינים

קח מאתם משה משה לבית אב מאת כל נשיאיהם... והיה האיש אשר
אבחר בו משהו יפרח והשפתי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם
מוליכים עליכם (י"א-י"ב)

נשאלת השאלה: מדוע לא עשו את מבחן המטות מיד בהתחלה, כאשר
קרח החל להשמיע את טענותיו? מדוע היה צורך בכל המהלך של הבליעה
באדמה, של המגיפה, ורק אחר כך לעשות את מבחן המטות?

רבי לייב חסמן זצ"ל שואל שאלה זו ועונה עליה כך:
"חז"ל דורשים את הפסוק "ובמושב לצים לא ישב" על קרח שהיה מתלוצץ
על משה ואהרן, מה עשה? כינס עליהם את כל העדה והתחיל להשמיע
לפניהם דברי ליצנות, וכאן מביא המדרש את סיפורו המפורסם של קרח על
אותה אלמנה שהייתה בשכנותו, ועמה שתי נערות יתומות, כשהוא מתאר
באריכות ועושה צחוק מחיוב הפרשת תרומות ומעשרות.

אליבא דאמת חז"ל דורשים על המעשרות את הפסוק "לך ה' הצדקה ולנו
בושת הפנים", שהרי פועל שעובד אצל בעל הבית מקבל רביע, לעיתים
שליש, ובכל מקרה לא יותר מחצי, וכאן הרי לה' הארץ ומלאה, הוא בעל
הבית, הכל שייך לו, והוא נותן לך הכל ואומר לך לתת לו רק מעשר...

וזאת ועוד, הקב"ה מבטיח: "עשר תעשר" - עשר בשביל שתתעשר. כל
מי שיקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות מובטח לו שיתעשר בזכותה!
"ובחנוני נא בזאת" - הקב"ה מאשר לנו "לבדוק" אותו אם אכן מתקיימת
ההבטחה "עשר ותתעשר"!

וזאת ועוד, יעקב אבינו אומר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" ודרשו
בכוונת הדברים: מה באמת נשאר רכושו וקניינו של האדם? - מה שהוא

מפריש לצדקה! וזהו שאמר יעקב: איזה חלק מהנכסים
"תתן לי" - נשאר שלי? רק אותו החלק ש"עשר אעשרנו
לך" - הוא נשאר קניינו של האדם לנצח.

ועל מעשרות אלו - קרח עושה ליצנות.
עם "ליצן" אין מה לדבר... אין כל טעם לנסות להתווכח
אתו, להסביר לו, לנהל אתו שיחה...

והוא ממשיך בליצנותו ומלביש את כולם בטליתות שכולן
תכלת, מתלוצץ על מצות ציצית ושואל היאך ייתכן לומר
כי טליתות אלו תהיינה חייבות בחוש נוסף של תכלת?
לכל ילד בן שלוש אפשר לומר שכך ציווה ה' חוש אחד
של תכלת - פוסט טלית שלמה, וטלית שכולה תכלת לא
נפטרת מחוש נוסף של תכלת! זוהי המצוה, נקודה!

אבל, כאמור, עם "ליצן" אין כל טעם לדבר...

עם ליצן ישנה רק שפה אחת, שאותה הוא כן מביא: הכתוב
אומר: "וכנו ללצים שפטים" (משלי י"ח, כט) - הוא לא מבין שפה אחרת אלא
רק את שפת המכות! השכל לא עובד אצלו! כמוהו כבהמה: כמו שלבהמה
אי אפשר להסביר דברים באמצעות השכל, כן גם הלץ!

מעתה מובן: אם היו מביאים את המטות מיד בהתחלה, ומשה אהרן היה
המטה היחיד שפורח - זה לא היה עוזר כלום! עובדה זו לא היתה משנה את
המצב: הליצנות היתה ממשיכה! היא לא מושפעת מהוכחות שכאלו, גם אם
היו מביאים את השמים ושמי השמים שיעירו - לא היה דבר זה!

יש מן הצורך במכות: נבלעים, נשרפים, מגיפה, רק אחר כך אפשר להביא
את המטות.



מעשי ראובן

רבי ראובן זצ"ל השתדל בכל מאודו שלא לדרוש בפני נשים, במקום הצורך
כשהפצירו בו מאוד, נהג לדרוש בפניהן כשהוא מסיר את משקפיו בטרם
הדרשה, כשרדש בסמינר "אור החיים", בטרם יציאתן של בנות הסמינר
לחופשה, היו מניחים לפניו מחיצת זכוכית מיוחדת שעל ידה היה נראה
ואינו רואה.

פעמיים בשנה היה דורש בפני נשים בבית הכנסת "בית דוד", רבי ראובן
נעה לבקשתו של הגאון רבי יוסף רוט זצוק"ל שהפציר בו מאוד לחזק את
ליבן ביראת שמים, והוסיף ואמר שהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א ציווה
עליו לומר לו כי אם יסרב לדרוש, הוא עצמו יבוא אליו כדי להורות לו
ב'פנים אל פנים' לעשות כן.

כאשר רבי ראובן ביקש לחמוק מהדבר, אמר לו הגאון רבי יוסף רוט
בחכמתו: "וכי ממי אבקש לדרוש - ממי שאינו מסרב לדרוש בפני נשים?"

בשבע ורבע מגיע ה"גביר" עם עיניים שנפתחו לו זה עתה מהשינה, צועד
למקומו בכותל המזרח, מתיישב ליד הרב ונותן את האות שאפשר להתחיל
בתפילה...

הברון רוטשילד התפלץ בקרבו מחוצפתו של אותו "גביר"... רב בית הכנסת
צריך להמתין לו... כל העוילים צריך להמתין לו... א' חוצפה...

הגיעה קריאת התורה, הברון ביקש עלייה ולאחריה עשו לו "מי שברך",
כשהגבאי הגיע לקשע "בעבור שנדב" אמר הברון רוטשילד "בעבור שאני
נודב את סכום כל רכושו של הגביר..."

מכיון שהגבאי לא ידע שהברון רוטשילד הוא העומד לפניו, אמר לו:
"משוגעני! לגביר הזה יש הון עתק!" והברון נשאר בשלו: "בעבור שאני
נודב את סכום כל רכושו של הגביר..."

נענה הגבאי ואמר לו: "ר' יוד! אל תעשה ליצנות! אם אתה רוצה לתרום
לבית הכנסת - תאמר סכום! ואם אינך רוצה לתרום - אין אף אחד שמחייב
אותך".

והברון משיב: "כבר אמרתי שאני רוצה לתרום! ואף אמרתי את הסכום
אותו אני רוצה לתרום!"

"ויש לך את הסכום הזה לתרום?" שאלו הגבאי.

"כן", השיב, "יש לי פי אלף אלפים יותר מן הסכום הזה..."

רק אז תפס הגבאי כי הברון רוטשילד הוא העומד לפניו...

הגבאי מיהר ל"גביר" של העיירה וביקש ממנו לפרט את סכום הונו כדי
שהברון רוטשילד ידע כמה לתת, אך ה"גביר" סירב בטענה כי אין הוא
מעוניין לחשוף ברבים את ענייניו האישיים, הפרטיים.

ניסו לשכנע אותו: "מדובר כאן על הפסד ענק לכל
הקהילה, כסף זה, שיתרום הברון, יסייע לכל עניי השכונה;
אם לא תגלה את סכום הרכוש שבידך - הברון יעזוב את
העיירה ונפסיד את הכל".

והגביר נשאר עומד בסירובו: "אי אפשר לדרוש ממני
לחשוף את ענייני הפרטיים ברבים".

מה יש לדבר? כל הקהילה הלכה לביתו של ה"גביר" והחלה
לעשות שם הפגנה...

אמר להם הברון רוטשילד: "אין צורך שהוא יגלה! יש
בכוחי לברר זאת בכוחות עצמי, אני אשלם לעורך דין,
לרואה חשבון, והם יכולים לעיין בפנקסים הרלוונטיים ועל
פיהם לדעת את הונו..."

בדקו, וחזרו ובדקו, עיינו, וחזרו ועיינו, והתברר שאין לו, כמעט, שום דבר...
אבל הוא ה"גביר של העיירה"... כולם מחכים לו בתפילה...

"עושר שמור לבעליו לרעתו" (קהלת ה', יב), מפרש רש"י: "כעושרו של קרח
שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול".

כדי שלא יאמרו שמשה היה נרדף

וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה ותנסם עליהם הארץ ויאבדו מתוך
הקהל (ש"ס, ל"ג)

רבי אליהו דיסקין שליט"א מירושלים, בספרו על החומש - "נחל אליהו",
הקשה מדוע היו צריכים כזו מיתה לעדת קורח, שייכנסו דווקא בתוך
האדמה? ואם היו כולם מתים ברגע לא די בכך?

אלא - ביאר הרב דיסקין - כתוב בפסוק "והאלוקים יבקש את נרדף" (קהלת
ג', טו), הקב"ה מבקש אותם, אומרים חז"ל (ויקרא כ"ב, ה); אפילו צדיק רודף
רשע, אלוהים יבקש את נרדף.

אם כולם היו מתים על המקום, היו אומרים שאין זו הוכחה שנבואת משה
אמת, כי מה שכולם מתו היה זה משום שמשה נרדף, וכידוע בש"ס אלו
רודפים היו לו למשה רבינו ע"ה, אם הוא הקדים לצאת מהבית אמרו -
היתה לו מריבה בבית, ברח מהבית, איחר לצאת - אמרו שהוא יושב וחושב
עליכם דברים, דברי רדיפה, דברי חז"ל הם גם על הפסוק "והביטו אחרי
משה" - שיש אומרים לגנאי, דברים נוראים: משלנו הוא אוכל, אם כן,
"אלוקים יבקש את נרדף".

אבל כדי שיתקיים "יבקש את הנרדף" אין צורך במיתה משונה, לכן נעשה
שינוי הטבע, כיון שהם פגעו באמונת נבואת משה ע"ה לכך מגיעה להם
מיתה משונה.



פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

להגיש, ונמצאים או אוכלים כל השבת במתחם בית הארחה, אע"פ שאינם נמצאים ל' יום, אם הם מומרים, דינם כגוי ואוסרים אפילו כשבאים ליום אחד.

סעיף ב. אנשי חיל המלך שנכנסו לבתי היהודים בין בחזקה בין ברצון וכו'.
בד"ן זה מבואר שאם יש לבעה"ב היהודי תפיסת יד בבית הגוי אינו אוסר עליו. ועי' במשנ"ב מדוע לא נחשב כנכנס שלא ברשות, משום דינא דמלכותא דינא. ולסוברים שלממשלה בזמנינו בארץ אין דין זה, יחשבו כנכנס שלא ברשות.

סימן שפ"ג

סעיף א'. צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב. לפ"ז ישראל שאינו מומר, אבל הוא בהגדרת "אינו מודה בעירוב", כגון שמוחלל שבת בצינעא מתוך כפייה בתקנת חז"ל, אינו כמומר כיון שמפחד לכפור בגלוי, [ופירוש הדברים שבתוכו עדיין מקנת האמונה, וא"כ לא פרק עול לגמרי ואינו כגוי], ולכן יכול לבטל רשותו כישראל. ומכל מקום לכאורה אינו יכול לערב [כלומר, לא מועיל שישתתף בפת]. מכיון שאינו שומר שבת, ונקרא "אינו מודה בעירוב", ומועיל לו רק ביטול רשות. וא"כ זו בעיה גדולה, כי בזמנינו לא ניתן לעשות ביטול רשות [כגון שהמבטל לא יוציא עד שיחזיקו ברשותו, ושיאמר ביטול לכל אחד ואחד], והפתרון היחיד הוא לשכור רשותו, לשיטות שמועיל שכירות גם במי שאינו כגוי.

והנה החזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ג) לשיטתו שאין שכירות בישראל (כמ"ש בס' פ"ב סק"ח וט"ו) עמד על כך שא"כ לא יהיה תקנה לעשות עירוב כשיש מחלל שבת מסוג הנזכר בשני הסעיפים הקודמים. והכריע החזו"א שאין מצב זה אלא בצדוקים שהיו מאמינים בתורה שבכתב רק טעו בשמירת תקנות חז"ל, לכן מצד אחד דינם כישראל ומצד שני לא מועיל להם תקנת עירוב בפת, אבל בזמנינו אם אינו שומר תקנות חז"ל מסתמא כופר לגמרי והוי אפיקורס, ואף אם אינו מחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר וכגוי שאפשר לשכור רשותו. וכ"כ בשו"ת דברי מלכיא (ח"ג סי' י"ח).

אבל יש בדבריהם חידוש, שאע"פ שאינו מחלל שבת בפרהסיא, אלא רק בצנעא ובדברים דרבנן, ובשאר דברים שומר שבת, [שהרי מדובר במקרה דומה לצדוקים], מ"מ כיון שאין לו תירוץ אלא שאינו מאמין בדברי חז"ל, כיון שזה אפיקורסות, הוי מומר ודינו כגוי. ודין זה לא נזכר כאן בשאר פוסקים. ועוד צ"ע שהרי אינו כופר גמור, שהרי אינו מחלל בפרהסיא, ובהכרח שיש לו איזה אמונה ואם בכל זאת דינו כאפיקורס, צ"ע מה השיעור, וכי כל מי שחסר לו באמונה השלימה עד כדי שמתעצל לקיים אבל הוא מאמין בעיקרי הדת, האם יהיה דינו כגוי, [ועוד מאי שטא מצדוק]. אך פרט זה ביאר החזו"א בס"ק לפני זה (סי' י"ב) שצדוקי כופר רק בדברי חז"ל ובדיני התורה מאמין בכלם, משא"כ סתם מחלל שבת בצנעא אינו מבדיל בין דא' לדרבנן וכופר גם במקצת דיני התורה]. ולפ"ז מחלל שבת בצנעא [שכתב החזו"א שיכול לערב], היינו רק כשנאמין שיש תורה אלא שקשה לו לשמור ועובר לתיאבון, אבל אם אומר שלא צריך לשמור הוי אפיקורס ודינו כגוי. ומ"מ נראה שבזמנינו מי שהוא אפיקורס אין לו מניעה לחלל בפרהסיא רח"ל, ואם מחלל רק בצנעא, כנראה שמאמין אלא שאינו מתגבר על תאוותיו כשאין עליו בושה ומורא בשר ודם, וא"כ אינו אפיקורס אלא מחלל לתיאבון, ודינו כבסעיף הבא. ועדיין יש לעיין.

אמנם גם לפי דברי החזו"א, לכאן בזמנינו שיש רוח רעה של הרבה דעות פשרניות, לכאן יתכן מאוד מצב דומה לצדוקי, שיש אנשים מסותרים או קצת דתיים, ששומרים מעט דינים לפי הבנתם וסבורים לומר שלא צריך להחמיר כ"כ, ולא לטלטל זה רק חומרא, ושאר דעותיהם הסובות, וא"כ דינם כצדוקי. וצ"ע.

סעיף ג'. דין מומר. ישראל מומר, כגון המחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי, שאין רשותו ניתרת בעירוב חציית [השתתפות בפת] או ביטול רשות, אלא צריך לשכור רשותו כמו ששוכרים מגוי.

סימן שפ"ג סעיף א'. אינו יהודי הדר עם שני ישראלים, ואין האיני יהודי בביתו, אינו אוסר. בד"ן זה מבואר, שגם בענין דירת גוי שאוסרת לערב, רק הדיורים אוסרים, דהיינו רק אם הוא גר בדירה, ואינו אוסר כאשר הדירה בבעלותו ואינו גר בה. ולפ"ז כתבו בספרי זמנינו שגם בהגדרת דירתו, הדבר תלוי במקום פיתא ולא במקום לינה כמו בישראל, כלומר רק אם זה מקום אכלתו הוא אוסר, אבל מקום שנמצא בו לצרכי לינה או לשאר צרכים כגון לעבודה, אינו אוסר. ולכן אם הגוי אוכל בבית אחד וישן בבית אחר, כגון עובד זר שיש לו יחידת דיוור רק לשניה בלבד, ואכילתו היא בבית בעליו, אינו אוסר ביחידת דיוור, אלא נחשב כמי שגר עם בעליו.

וכן בבתי מלון באופן שהמומרים לא אוכלים סעודה בחדרם, אלא אוכלים בחדר האוכל, מתחשבים רק במקום אכילתם, ונפק"מ שאפשר לשכור ממי שיש לו דין שכיר ולקטו בחדר אוכל, למחות שאינו יכול להכניס חפץ לחדר הפרטי שרק ישנים בו.

ובאופן שהגוי גר בדירה אלא שהוא נסע לשבת, או לשבוע וכדומה, מתי נחשב שהגוי אינו גר במצב שכבר אינו אוסר. ציין הרמ"א למש"כ לעיל סימן שע"א ס"א, ועיין שם שלדעת השו"ע כל שיכול לבוא בשבת אוסר אף כשאינו נמצא. ולדעת המשנ"ב יש להקל כשנסע לעיר אחרת בתנאי שדעתו שלא יחזור בשבת.

ויש לדון בעובדים זרים, שיש להם יחידת דיוור שבשבת אינם נמצאים בה, כגון שהוא יום חופש שלהם והולכים למקום אחר בעיר, שאמנם הסיחו דעתם מלחזור, אבל אם באותה עיר, ולדברי המשנ"ב אין להקל כשנמצא בעיר ויכול לחזור. וצ"ע.

אם הגוי בא בשבת. הרי הוא אוסר את העירוב. אבל ניתן לשכור ממנו בשבת [ואין בזה משום מקח וממכר, מפני שאין זה שכירות ממש אלא להיכר (משנ"ב סק"ו)], אך עדיין אסור לטלטל משום שהעירוב לא חוזר, ולכן צריכים גם לבטל רשותם זה לזה, ואז מותר למי שביטלו לו לטלטל, ולא למבטל [כמבואר בס' ש"פ ס"ד במבטל ליחיד (משנ"ב סק"ז)].

והטעם שלא אומרים הואיל והותרה בכניסת שבת, וכן הטעם מה שהעירוב לא חוזר, מפני שהתברר שהגוי היה עומד לבוא מתחילת השבת, ואינו דומה לנפתח הפתח וכו' הנ"ל בס' שע"ד ס"א (שעה"צ סק"ה).

סימן שפ"ד

סעיף א'. אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם. במשנ"ב כתב דלא דוקא שלא ברשות אלא שלא נכנס ברשות. דין זה נפק"מ באתרי בניה שיש ערבים שנשארים שם לשבת, אם זה שלא מדעת הקבלן הרי זה כנכנס שלא ברשות ולא אוסר. אבל בדרך כלל הדבר נעשה בהסכמת הקבלן אע"פ שזה שלא כחוק ולכן נחשב כנכנס ברשות ואוסר. ויש לדון במקומות שאנשים השתלטו על שטחים של המדינה או של העירייה, בקצה של העיר וכדומה, וגרים בהם במשך תקופות ארוכות ואפילו כמה שנים, האם זה נחשב כנכנס שלא ברשות ואינם אוסרים [כיון שאם ירצו יכולים לפנותם], או שמא כיון שכעת אין אדם שימחה בידם לא שייך בזה נכנס שלא ברשות.

ואם נכנס ברשות אם הוא רגיל לבוא אוסר מיד. בד"ן זה מבואר שאע"פ שדיוור זמני פחות משלושים יום אינו אוסר מפני שנחשב כאורה, מ"מ בגוי אם הוא רגיל לבוא אוסר אפילו בפחות משלושים יום. ומהו שיעור רגיל לבוא כתב המשנ"ב שרגיל תמיד לבוא להתאכסן שם, ועי"ז חשוב כקבוע.

ולא נתבאר מהו השיעור של תמיד ועי' בפרמ"ג. ויש אומרים שאם מגיע שלוש פעמים בשנה נחשב רגיל. לפ"ז יוצא נפק"מ מעשית מאוד, כשיש מומרים שמגיעים מעט שבתות בשנה, ומתחשבים בהם כאורחים שאינם אוסרים. אבל לפי המבואר בשו"ע, כאשר הם מגיעים כמה פעמים במשך השנה, הם נעשים קבועים, והם אוסרים.

וכן נפק"מ למלצרים שבאים מטעם המשכיר, ואינם נמצאים כל השבוע אלא רק לשבתות שיש שמחות, והם באים כמה שבתות במשך השנה כדי

נחלקו הפוסקים אם דינו כגוי גם לקולא, ונפק"מ לשני דברים עיקריים. א. לענין שאינו אוסר כישראל, כגון חצר שגרים בה ישראל אחד שומר שבת ומומר, שאילו היה כגוי אינו אוסר אלא כשיש שני ישראלים, אבל אם דינו כישראל לחומרא הרי הוא אוסר וצריך להתיר רשותו [וכיון שאינו יכול לערב אפשר רק ע"י שכירות]. ב. נפק"מ האם יש בו את מה שהקילו בגוי שניתן לשכור משכירו ולקטנו.

מחלל בפרהסיא, היינו שחילל שבת בפני עשרה מישראל, או כשידע שידעו מכך עשרה מישראל. ואם בפני אדם גדול מתבייש לחלל שבת, דינו כמחלל רק בצנעא ואינו מומר, אפילו שמחלל בפני שאר בני אדם.

בזמננו מצויים חילונים מחללי שבת בפרהסיא, שנמנעים מלחלל במקומות של חרדים מפני כבוד הציבור או שלא לעורר מהומות, יש אומרים שאם במקום אחר ממשכים לחלל בפרהסיא, דינם כמומר וכגוי, ולא כמי שאינו מחלל בפני אדם גדול שנחשב מחלל בצנעא. בחכמת הלכ (פ"ז ס"ד) כתב שאם נמנע מלחלל מחמת פחד מתגובת בני אדם, אע"פ שאמונתו לקויה כ"כ שבוור שאמללי הפחד היה מחלל שבת בפרהסיא, דינו כמחלל שבת בצנעא ולא כמומר המחלל בפרהסיא. והוכיח כן מהות' (עירובין דף סט.

ד"ה כאן) שהצדקים לא היו נאמנים ונמנעו רק מפחד החכמים, ואמרו שאינם כגויים ממש. אבל לכא' נראה לומר שדוקא בצדקים שמחמת הפחד לעולם לא חיללו בפרהסיא, משא"כ במקרה שכ' כאן שבמקומות חילונים הם מחללים שבת ורק כשנמצאים במקום חרדי נמנעים, נשאר דינם כמחללים בפרהסיא. ואין זה דומה למי שאינו מחלל בפני אדם גדול, דשם הוא מתבייש מהקב"ה, שאינו רוצה שיראו אותו עובר על דעת קונו, [או יותר מזה, שפאשר תהיה לו בושה אם יחלל, מסתלקים תאודיו, וממילא יורד לו הקושי לשמור שבת, ושומר אותה כי הוא יהודי]. משא"כ באותם שנמנעים מחמת טקט אנושי, אין זה שייך לשמירת שבת. שו"ר שבתוס' רבינו פרץ (עירובין דף סב.) ביאר מש"כ שהצדקים נמנעו מפחד החכמים, שלא היו מקולקלים כ"כ במעשיהם, ומבואר שלא מדובר בפחד גשמי ממהומות וכד', כי פחד כזה לא מציל מלהיות מומר, והיינו כמשנ"ל.

נחלקו הפוסקים אם מחלל שבת לתיאבון בצנעא, יכול לערב. שבגמ' בעירובין (דף סט:) כתוב שהמשמר שבתו בשוק [ומחלל בצנעא] "מבטל רשות" מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות, משמע ממה שכתוב ברישא רק מבטל ולא נותן, שאינו מערב, אבל שבגירסא בחולין (דף ו.) כתוב שהמשמר שבתו בשוק [ומחלל בצנעא] מבטל רשות "נותן רשות", ודעת הרמב"ם בפיה"מ שנותן רשות היינו עירוב. וברש"י שם כתב "אם לא עירב" נותן רשות. משמע שיכול לערב. וכ"מ בריטב"א ובר"ן (עירובין דף סא:) שצדוקי נקרא מודה בעירוב. ובפסקי הרא"ה ז"ל כתב שמערב. ובפוסקים מצינו שהפמ"ג (ס' שפ"ה משב"ז א') וכן בנשמת אדם (כלל ע"ה אות ח') הסתפקו ונשארו בצ"ע. בשו"ע הרב (ס' שפ"ה) כתב שמערב, ובערוך השולחן (שם ס"א) כתב שאינו מערב משום שנחשב אינו מודה בעירוב. ובחזו"א (ס' פ"ז סס"ק י"ג) כתב שיכול לערב.

במשנ"ב סק"א הביא מחלוקת הפוסקים בענין תינוק שנשבה, האם צריך לשכור את רשותו כמו ממומר, או שדינו כישראל ויכול לערב. ובשעה"צ כתב לחדש שאף אם לכל דיני התורה דינו כישראל מ"מ בעירוב דינו בשכירות דוקא כמו מומר, כי בזה שנוהג כגוי, שייך הטעם שמא ילמוד ממעשיו. והחזו"א חולק וסובר שיכול לערב, כי הגוייה לא נאמרה על כל מי שיש חשש שילמדו ממעשיו, אלא רק על מי שדינו כגוי.

והנה החזו"א אומר ג' דברים, א' תינוק שנשבה דינו כישראל, ובהו גם דעת הב"י והפוסקים כן דלא כמשנ"ב. ב' שיכול לערב, וזה דלא ככל הפוסקים הנ"ל שכתבו שמועיל לו לכל היתר ביטול, והוא אינו מודה בעירוב. [וצ"ע מש"כ בחכמת הלכ (פ"ז הערה ט"ו)] שדעת הב"י והט"ז וכל כחזו"א שיכול לערב, ומחמת זה נקט כחזו"א לדינא. ג' מה נקרא תינוק שנשבה, כל שאילו יזדיעוהו כראוי [ובזה ע"י לקמן]. ודברי החזו"א שיכול לערב קשים גם מסבא, מה שייך עירוב במי שמכריז שהעירוב לא שוה, ואל תעשו, ומטלטל מחוץ לעירוב, א"כ במה הוא קשור לפת, בכך שאם ישכנעו אותו לשוב. כן שמעתי לתמוה מהגר"מ לובין שליט"א. ועי' שבת הלוי (ח"ו ס' מ"ז סק"ד) שחיפש למצוא היתר לבקום שהיו מחללי שבת, וכתב שגם אם נחשיב אותם לתינוקות שנשבו וכד' זה לא יעזור, כיון שעכ"פ אינם מודים בעירוב אינם יכולים לערב.

החזו"א (ס' פ"ז ס"ק י"ד) חידש וכתב שתינוק שנשבה וכן כל מי שגדל ללא תורה דינו כישראל, כי הוא בחזקת שאם יזדיעוהו וישתדלו עמו "כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב", יחזור בו ולא יזיד לבטלי שוב, "כשיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו בחזקת קדשם בהכרעת דינו". ורק אם גם אחר ההשתדלות לא יחזור דינו כמומר. וכתב שבאמת צריך ב"ד לדון על כל איש ואיש בפרט, [ולפ"ז יש להחמיר כל זמן שלא הושיבו

ב"ד לדון]. אבל בשו"ת שבת הלוי (ח"ט ס' קצ"ח) כתב ע"פ הרמב"ם (פ"ג משגות) ורמ"א (יו"ד ס' קנ"ט ס"ג) שכיון שידע שהוא ישראל ויש תורה לישראל, אינו תינוק שנשבה, ואע"פ שלפעמים אפשר להחשיבו כשוגג או כאנוס, מ"מ לא עדיף ממומר לתיאבון, ולכן חילונים בזמננו גם אם נגדיר אותם כאנוסים מחמת החינוך הרע שלהם, גם אם ניתן להם דרגא של מומר לתיאבון או פחות מזה, עכ"פ אינם תינוקות שנשבו. עכ"ד. וכ"כ בשבת הלוי (ח"ב ס' קע"ב) שאין בזה"ז תינוקות שנשבו, כי מי לא ידע משבת. [וע"ע מש"כ בשבת הלוי ח"ו סוס"י מ"ז אות ד.]. וכן כתבו בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (שבועת יצחק הל' יו"ט פ"ד ט"ו, ועוד ספרים) שאין לחילונים שבזמננו דין תינוקות שנשבו. ולפ"ז כל מחלל בפרהסיא אינו מערב, [וגם לחזו"א הרי כתב שצריך להושיב ב"ד להכריע אם ישוב כשיזדיעוהו, וכל זמן שלא הוכרע הדבר צריך להחמיר ולענין עירוב צריך להחשיבו כגוי]. וצריך לדון אם יש להקל בו את הקולות שבשכירות מוגי.

סימן שפ"ו סעיף א'. אסור חכמים לטלטל מן החצרות למבוי, והתייהוה ע"י שיתוף. הנה בפשטות אין כאן איסור חדש, אלא זה בכלל האיסור של עירובי חצרות, שלא להעביר מרשות ראובן לרשות שמעון ה"ה שלא להעביר מראובן ושמעון למבוי המשותף ללוי ויהודה, ועי' משנ"ב סק"א. וא"כ רק התייהוה הוא שונה, שלהתיר את המבוי עושים שיתוף ולא עירוב. והנה כשכל חצר היא פרטית וצריך לערב חצרות, כמו חכמים שיתוף ולא עירוב, אבל כשהחצרות מעורבים, ויכולים לערב בתו חצרות יחד אם יש פתח מחצר לחצר, א"כ יתכן שכל החצרות עירבו יחד דרך הפתחים, ועדיין יהיו אסורים במבוי אם לא עשו שיתוף. וצ"ב מי אוסר בכה"ג, הרי כולם מעורבים.

ואין צריך ליתנו בבית, רק שיהיה במקום המשתמר, הלכך אין נותנים אותו באור המבוי. אלא נותנים אותו באור החצר, שהיא נקראת מקום המשתמר (משנ"ב סק"ה), וצ"ע מה הדין בחצר שאינה משתמרת, האם אין מניחים בה את שיתוף, או שמא השיתוף אינו צריך מקום המשתמר וזה רק טעם למה תקנו להניח בחצר ולא במבוי, משום שסתם חצר משתמרת, וצ"ע. ונפק"מ באדם שעושה עירוב פרטי בבנין ונוסע לשבת, ואם ישיאנו בדירה נעולה, לא יוכל להועיל לשאר השכנים, ולכן רצה להניחו בחצר [לפי דעת הרמ"א שסומכין על שיתוף לעירוב כדלקמן ס' שפ"ז]. ויש להסתפק אם יוכל להניח את הפתח בחצר הפתוחה ואינה משתמרת, או דוקא בחדר עגלות וכדומה. ועוד יש לדון ומה נקרא משתמר לענין זה. ומה נקרא מבוי לענין זה, דאפשר לומר שחדר מדרגות הוי כמבוי, דגרע מחצר שעומדת להשתמש בה, וצ"ע.

סעיף ב'. ישראלים שדרים בשלשה מקומות חלוקים, ודלתות כל אחד מהמקומות נעולים בלילה. בשו"ע מבואר שיש מצב שאינם יכולים לערב יחד, ובמשנ"ב כתב לבאר שמדובר שיש ביניהם מקום שאינו מעורב, כגון שיש בו גוים, וכיון שמפסיק מקום האסור בין הבתים לפת של העירוב שבמקום השני, אינם ניתרים בעירוב זה, וצריכים לערב בפנ"ע. ולפ"ז יש כאן כלל יסודי, שהפת צריכה להיות בתוך השטח המעורב, ומי שאינו יכול להביא הפת אל הביתו, אינו יכול להצטרף בעירוב (משנ"ב סק"ט). ונפק"מ שאם לא סומכים על העירוב השכונתי, מכל סיבה שהיא, בין מצד המחיצות ובין מחשש לגוי ומומר, אי אפשר שהפת שהניח האחראי תועיל לבנינים אחרים אפילו כדי לטלטל בתוך הבנין, אלא צריך לעשות עירוב חצרות בכל בנין בפנ"ע. [אם להוסיף שאם העירוב הכללי טוב, אינו עושה את שלו, כדי לא לחלוק עצמו מכולם, או שיוכה את שלו לסולם, כנ"ל בס' שס"ו].

סעיף ד'. משתתפין מכל מיני מאכל. מבואר שאפשר לצרף כמה מינים והנה בזמננו בדרך כלל עושים עירוב בפת דוקא, ולא שיתוף בשאר מאכלים כדלקמן ס' שפ"ז. ולכן למעשה אין לצרף מיני מאכל אחרים לעירוב. ומ"מ לומדים מכאן שאפשר לצרף מיני פת שונים. והדבר מצוי במשפחה שמתארחת ואין לה פת, ומניחים בסקוטים עם עוגות ועוגיות, להשלים לשעור לעשות עירוב לחומרא בבנין שמתארחים.

סעיף ה'. בכל מיני מאכל וכו' חוץ מתבלין, וי"א שמעורבים בתבלין. מדין זה יש ללמוד לעירוב תחומין, שדינו שווה לשיתוף, ואפשר לערב בכל המינים אבל בתבלין יש מחלוקת, ובמשנ"ב (סק"ל) כתב שיש להחמיר, ורק בשעת הדחק אפשר שיש לסמוך על היש אומרים. לכן יש למנוע מלהניח פלפל שחור וקינמון לעירוב תחומין.

ועוד יש להוסיף שגם בשעת הדחק שיעורו גדול ממה שבני אדם חושבים, ולא כמו שבני אדם חושבים שכיון שמשתמשים בסעודה בכמה גרגרים, יספיק שקית תבלין למאה איש. אלא כמ"ש המשנ"ב שצריך חצי רביעית [ובתחומין צריך שיעור כזה לכל אדם ואדם בנפרד].

ובשו"ע כתוב שאפשר להניח מים ומלח כשהם מעורבים. וצ"ע כמה מלח צריך לשים במים. ובזמננו לא משתמשים בזה לטיבול חוץ מליל הסדר, ולכן איננו יודעים מהו השיעור. ועוד יל"ע לכמה זמן זה מחזיק, כיון שהמלח שוקע ונשאר מים שאינם מלווים, והמלח בתחתית וצ"ע.

דברי חיים

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטיינמן זצוק"ל | גליון מס. 6

אֲרִיצִיִּיט הָרַבְנִית מֵרַת תְּמוֹר שְׁטֵינְמָן ע"ה כ"ה כּוֹן הַשָּׁבָב

כרכים שמנים וכבדים פי שלש מהעובי המצוי היום [זה נמצא עד היום בביתם] וכן מדרש רבה שהיא השתמשה בזה ועוד ספרים שלה.

אני יאמר דבר שלא תאמינו אבל שמעתי זאת מאמי מורתי ע"ה, ואקדים בזה שהיא לא היתה מגזימה כלל וכל מה שסיפרה היה במדויק כפי שידעה.

מסתמא ישנם מאות מאות בנות שנקראו בשם תמר על שם הרבנית, אך אמי ע"ה סיפרה לי שהרבנית ע"ה לא אהבה את השם זה [וזה מובן מאוד כיון שבילדותה היכן שהיתה גרה זה היה שם לא נפוץ בכלל] והיות והיא ולא אהבה את השם זה, מיום הנישואין **מעולם** לא פנה אליה רבנו בשם תמר, כך העידה אמי ע"ה בשם אמה הרבנית ע"ה, ועד שנולדה בתם היה קורא לה בכינוי שחברותיה קראו לה 'תימה' ולאחמ"כ כשאמי ע"ה נולדה החל לקרא לה אמה, וכשנולדו נכדים היה קורא לה בדרך כלל

יגידו שאני 'קלאפטע' אבל מה אני אעשה אני רוצה שיאכל כדי שיהיה לו כח ללמוד ולא אכפת לי מה יגידו העיקר שיהיה לו טוב. לאחמ"כ יצאה אליהם לחדר ופייסה אותם והסבירה להם שרבנו אם הוא לא אוכל עד הזמן שרגיל ללכת לנוח אז מוותר על האכילה והולך ישר לנוח (וכן אני זוכר שכשהיה חוזר בצהריים מבריתות שהיה סנדק הרבה פעמים לא היה אוכל אלא תיכף הלך לנוח) ומלבד אותו פעם אני לא זוכר שראיתי אותה גוערת באנשים.

והכבוד ביניהם היה הדדי ונספר בזה כמה עובדות, סיפרה לי אמי מורתי ע"ה כשרבנו והרבנית עלו לא"י היה הגבלה במשקל המזונות שיכלו להביא עמם באניה, והיא רצתה שיביאו בעיקר ספרים שרבנו היה צריך, ואילו הוא רצה להביא הספרים שהיא השתמשה, כי הרי בחו"ל היא מסרה שיעורים בפרשת השבוע נ"ך ועוד, ולבסוף רבנו ניצח והביאו סט נ"ך עם המפרשים

לרגל יום הארצייט של הרבנית, נביא דברים יקרים מנכד רבנו הרה"ג ר' אברהם ברלין שליט"א, הנותן פתח וצוהר לכבוד הגדול שנהג רבנו זל"ה ברבנית ע"ה.

אינני ראוי לומר דברי מוסר לאברכים ת"ח, לכן אני ישתדל לומר רק דברי זכרון ממה שבעיניי ראיתי או ששמעתי ממקורות נאמנים דברים הנוגעים לאברכים בעיקר בדברים בין רבנו לרבנית ע"ה, וישמע חכם ויוסף לקח.

כמוכן שהנסתר בזה רב על הגלוי, אך נכתוב מקצת דמקצת שידוע לנו.

ידוע שבנערותה גרה באנטווערפן שבבלגיה וחיפשה בעל בן תורה שימשיך ללמוד גם אחרי החתונה לכל חייו, ודבר זה במערב אירופה בכלל ובבלגיה בפרט לא היה שכיח, וגם שהרי היא באה מבית שהאבא עבד ולא שהיה רב או בעל משרה תורנית וכדו'. וכיון שחיפשה בעל שימשיך ללמוד המתנה עד גיל מבוגר ונתנה לאחותה לעקוף אותה, ולאחמ"כ היה עיכוב שהיה יותר קשה למצוא שידוך מחמת המלחמה, ונישאה לבעלה מרן זל"ה כשהיא בת שלושים וארבע שנה!

ומן הראוי להתחיל לומר קצת דברים ממה שהיתה לו לעזר בלימוד התורה, וידוע כמה השתדלה לדאוג לתלמודו וק"ו שלא להפריע לו בלימוד התורה כדי שיוכל ללמוד בלי הפסק, ושהיה לו כח ללמוד, ופעם נוכחתי אחר תפלת מנחה כשהיו אצלו ב' אנשים שרצו לפתוח ישיבה ובאו להתייעץ בענין זה והאריכו בשיחם הרבה עם רבנו ונעמדה בצד, ולא הבינו את הרמז שרוצה שיפסיקו כדי רבנו יוכל לאכול, ואז אמרה להם סליחה קצת מאוחר....., ועדיין לא הפסיקו, ולאחר שלא היה לה ברירה ניגשה אליהם וגערה בהם ואמרה להם, סליחה הזמן מאוחר ואם אפשר להמשיך אח"כ. וכשהפסיקו נכנס רבנו לאכול, אח"כ אמרה לי בזה הלשון:



תמונת רבנו לאחר עליה לקבר של הרבנית

סבתא, וכשלא היה לידם היה קורא לעתים אמא, אך מעולם לא השתמש בשמה תמר כך סיפרה לי אמי בשם הרבנית ע"ה.

ומה שלא המשיך לקרא לה בכינוי, הוא משום שסלד מכל ענין כינויי שמות, וגם לבג"א שכולם קוראים להם בכינוי נמנע מכך, משום דברי הגמ' במגילה... לא קראת לחבירי בחניכותו ואמרי לה בחניכותו ע"ש, כמו"כ שמעתי מפיו שאמר הרבה כינויי השמות הם חנופה.

הרבנית ע"ה בשנים שאני הכרתי אותה לא היו לה שיניים, ועקב כך היה קשה לה ללעוס והיתה צריכה לאכול חתיכות קטנות מאוד שנדרש לזה ידים עדינות ויציבות, וכנראה שזה לא היה לה קל ידיה קצת רעדו, ולכן היה רבנו מכין לה כל יום את הארוחת ערב וכן את הארוחת בוקר, היה קם ממקומו בשעה קבועה אחת או בשעה ארבע או בחמש (אינני זוכר בדיוק) והולך למקור מוציא ככר לחם חותך שתי פרוסות מוריד את הקשה של הלחם שאת זה לא יכלה לאכול, מורח על גבי שתי הפרוסות חמאה ועל זה היה מניח חתיכות זיתים שהיה פורס וחתך את הלחם לאורך ולרוחב לקוביות קטנות, והניח זאת בצלחת וכיסה זאת מלמעלה בצלחת והכניס למקרר, לאחמ"כ הרבנית היתה יוצאת מחדרה נוטלת ידיה ואוכלת בחדרה את האוכל, ובלילה לפני שהלך לישון שוב היה מכין כנ"ל בשביל שיהיה לה לפת שחרית.

ואם תשאלו מה עשה רבנו עם החלק הקשה של הלחם?

תשובה לדבר הוא כך: היה מניח זאת בתוך שקיות במקרר ואוכל זאת בסעודת מלוה מלכה, שהרי זה היה הזמן היחיד שנטל ידיו מלבד סעודות שבת וי"ט, ולפעמים כשהגשתי לו את המלוה מלכה, היה אומר לי תוציא מהדלת של המקרר שקית עם הקשה של הלחם, ובדד"כ היה אומר יש ג' שקיות הכי קרוב לדלת זה הטרי יותר ואחריו יותר ישן, אז אל תביא את זה אלא תתחיל בשלישי שהוא יותר ישן, וזה מפני שלא עמד בקצב שכמה שגם היא לא אכלה כל כך הרבה, אבל בכל זאת הוא אכל פחות ממנה ולא הספיק לגמור כל שבוע בסעודה אחת את כל הקשה של הלחם.

הרבנית ע"ה היתה כותבת לחברותיה וקרובות משפחה בחו"ל מכתבים באנגלית, אבל לא אהבה את הכתב שלה איך שכותבת בעברית ואחזה שזה לא יפה, ולכן רבנו היה כותב לה כל מה שהיתה צריכה בעברית כגון מכתבי מזל טוב לקרובי

משפחה, מכתבי שנה טובה ועוד ועוד, והיו דנים מה לכתוב וכדו', ויש באמתחתי מכתב שנה טובה שכתב לקרובי משפחה רחוקים ולבסוף מוסיף איחול מזל טוב לבר מצוה שעשו והיות והם קצת התרחקו מהדרך הוסיף אחרי הברכות רמזים לשוב בתשובה ושילכו בדרך אבותינו, והרבנית אמרה לו שזה כתוב חריף מדי לכן כתב נוסח אחר עדין יותר.

דרך אגב הרבנית היתה מוציאה שבת חמישים דקות אחרי השקיעה, ורבנו היה כותב לה בלוח שנה בשורה של זמן יציאת השבת את השעה לפי חמישים דקות. וכנהנה רבות.

ולא רק בדברים גבוהים ראו זאת אלא גם בדברים פשוטים, למשל בארוחת צהריים אחרי קבלת קהל היה רבנו הק' מדבר עמה כל מיני דיבורים פשוטים כגון פלוני אירס עם פלוני, או הבן של חברה שלך היה כאן וכדו' כל מיני דיבורים שיכולים לשמח אותה.

לפני הנסיעה הראשונה שנסע לאמריקה אמר לי: כולם נוהגים לקנות מתנות לנשותיהם ולתת לאשה כשהחזרים לארץ ואני לא יודע מה לקנות לה, אמרתי לו שיכול לשלוח את ר' משה שיקנה לה חלוק וכדו'. ענה לי יש לי בעיה היא לא רוצה כלום ומרגישה שלא חסר לה כלום.

ואין לשכוח את חלקה הגדול בכל עניני המסעות, ולפני שיצא לפועל המסע הראשון וכן בכל המסעות, התנאי הראשון שהתנה זה הסכמה מלאה של הרבנית, והסכימה כיון שראתה כמה זה חשוב לו ריבוי כבוד שמים שעתיד לצאת מכך.

וראוי לספר כמה רבנו דאג לה בכל מצוה, במוצאי יוה"כ היה מוציא את הצום כידוע בזמן זעקסטיל ולכן היה חוזר משיבת גאון יעקב ברגל ולא ברכב, והציעו לו כמה פעמים שימתין בישיבה עד הזמן שמוציא התענית ויעשה הבדלה ואח"כ יוכל לחזור ברכב ולא הסכים כיון שרוצה לעשות בעצמו הבדלה לרבנית, וגם כשהציעו מבני המשפחה שהם ילכו לעשות לה הבדלה והוא יכול לעשות בגאון יעקב הבדלה ולאחמ"כ לחזור ברכב, לא הסכים.

וכן בכל דבר מצוה איך שדאג לה להרגיש שייכות במצוות, ולמשל בפורים היה קורא לה המגילה כל שנה בליל הפורים ויומו, וכל שכן בדברים השייכים לנשים שסמך עליה וזכורני במשך כמה שנים שזכיתי לעזור לו בעת בדיקת חמץ ובהרבה מקומות היה

דן ואומר לי האם זה מקום שמכניסין בו חמץ וחייב בדיקה או לא, וכמה פעמים שראה שהניחה אחד מהעשרה פתיתים הנהוג לשים (כדי שלא יהא ברכה לבטלה) במקומות שאין בזה חיוב בדיקה (כגון על פתח האמטיה מבחוץ), חיך ואמר לי אי"ז מקום שמכניסין בו חמץ, אבל לא אמר לה כלום לשנות בשנים אחרות, וגם בשנים הבאות אמר לי אותם דברים, אך לה לא אמר כלום.

וכן בסוכות שכל ענין הניי סוכה לא התערב כלל אלא הכל נתן לה להחליט מה לתלות וכדו' (ובדרך אגב יש לציין שאצל מרן הרב שך היה ידוע שרווקות שהביאו קישוטים לנוי סוכה היה מברכם והרבה מהם באותו שנה היו מתארסות, והרבה פעמים היו מגיעות לרבנית רווקות שרצו שתתלה קישוט שלהם בסוכה והיתה מסרבת ואומרת בעלי אומר שאצלנו זה לא אותו דבר כמו הרב שך, אך היתה לוקחת את שמם לרבנו כדי שיברכם, ושנה אחת בחורה אחת התעקשה והרבנית נכנעה לקבל ממנה ובאמת התארסה בערב סוכות שאחר כך).

כשהייתי ילד אני זוכר שרבנו היה גוזז צפרניים כל יום ששי ואח"כ היה שורפן ע"ג מבערי הגז (כידוע שחז"ל אמרו חסיד שורפן), ובשלב כל שהוא הפסיק לנהוג כן, ור"י רוזנברטן שאלו על כך מדוע אינו שורף?

וענה לו רבנו שהרבנית החלה קצת לקוץ מהמראה של השריפה הזו (ולא מהריח כיון שכידוע אבדה את חוש הריח כבר בהיותם בכפר סבא) וחסידות זה לא על חשבון אחרים.

וכבר מפורסם שרבנו היה אצלה כמה ימים קודם פטירתה בבית החולים והוציא את כולם מהחדר, ואח"כ סיפרה לאחותי בכזו שמחה גדולה: ברוך השם שזיידע היה כאן ואמר עמי וידוי.

וכן כל ענין הקבורה וכו' שהיו כמו בכל דבר בדעה אחת להיקבר בצד בית הקברות בלי מודעות וכו'.

וידוע שרבנו מאוד מיעט מלהיכנס לבית הקברות וכמנהג שנוהגים ההולכים עפ"י הגר"א ובמלאת י"ב חודש מעת הסתלקותה, אני זוכר שאמר רבנו שלא רוצה כל כך ללכת לביה"ק אך הוסיף אם אני לא ילך יאמרו שאני לא בעל טוב, לכן הלך כל שנה מלבד שנה אחרונה, וגם עוד שנה אחת שעד שגמרו ללמוד את המשניות היה כבר שקיעה, אמר לעלות עכשיו אין טעם.



פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

יכול לאכול ממנה, כיון דחזי לכהנים. ולפ"ז כתב המשנ"ב לדון בפת שיש בה איסור חדש, האם אפשר לערב בה לאדם שנוקט כשיטות הפוסקים שיש איסור חדש גם בחו"ל, או שמא אינו דומה לישראל בתרומה, כי התרומה ראויה לכהנים, משא"כ בפת של חדש, זה נחשב מאכל האסור לכולם, כי לפי שיטות אלו לכולם אסור לאכול ממנה. ספק זה נוגע מאוד לכל מיני מאכלים שאינם בכשרות טובה ואדם חושש שהם אסורים האם אפשר לעשות בהם עירוב. וגם אם המזכה והמערב אינו חושש, אבל אם צריך לשתף בו אנשים שאוחזים שהמאכל הזה אסור, הרי זה לא פת הראויה לאכילה לפי שיטתם.

וכתב המשנ"ב שתלוי אם נוהג כך רק משום חומרא, מותר לערב, ואם נוהג מחמת דעת הפוסקים שסוברים שאסור מן הדין, אסור לו לערב בו. ומבואר במשנ"ב שאפילו שאותו אדם אינו בעל הוראה לפסוק שאסור, אלא שנוהג מחמת האוסרים מן הדין, ג"כ אינו יכול לערב. ונפק"מ לעירוב בפסח במצות מכונה לשתף אדם שחושש שאסור מן הדין. וכן נפק"מ לעשות עירוב בקופסה סגורה לסוברים שאסור לפתוח אותה בשבת מעיקר הדין.

סעיף ט'. אם המבוי שרגיל בו שיתפו ביניהם, ואותו שאינו רגיל לא שיתפו וכו', דוחים אותו אצל שאינו רגיל, ויסתלק מאותו שרגיל. במשנ"ב (סק"נ"ח) ביאר שהכוונה של יסתלק מאותו מבוי, היינו שלא יעבור שם. וזה חידוש גדול, שאם כן צריך להודיע לו שלא יעבור. ובזמנינו לא מצוי כ"כ מקרה כזה של בית שפתוח למבוי ולא עירב, כי דוקא בזמננו שכל אדם נתן חלק בפת, א"כ מי שלא נתן אינו מעורב. משא"כ בזמנינו שאחד נותן ומזכה לכולם, הרי הוא מזכה לכל מי שהעירוב יועיל לו, וכל מי שיגיע בעתיד ויצטרף, א"כ כל מי שפתוח למבוי בהיתר זוכה ומערב שלא מדעתו.

ומ"מ נפק"מ לגבי מומר וגוי שגרים בקצה העירוב ורגלים לעבור דרך העירוב, ולא שכרו מהם מחמת שדוחים אותם לפתח אחר שיש להם, כמבואר בסימן שפ"ה (ס"ה), הרי לא שייך לומר לומר שלא יעבור דרך הרחוב, וא"כ איך מועיל לסלקו כשיש לו פתח אחר. ובאמת שם לא נזכר התנאי הזה, וצ"ע.

סימן שפ"ז

סעיף א'. המשתתפין במבוי צריכין לערב בחצרות כדי שלא ישכחו התניוקות. הנה יש שתי תקנות, א. חכמים תקנו שכל חצר מערבת בפת להתיר להוציא מהבתים לחצר, וכן אם עירבו שתי חצירות העירוב מתיר לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר, ומניחים את הפת באחד הבתים. ב. בנוסף תקנו "שיתוף מבואות" בין או שאר מינים אוכלים, להתיר להוציא מהחצרות למבוי, ומניחים אותו בחצר.

אמנם גם באופן שעשו שיתוף בין כולם להתיר להוציא למבוי, צריכים ג"כ שכל חצר תערב להתיר להוציא מביתה לחצר, ואע"פ שכבר כולם שותפים במה שהניחו לשיתוף, מ"מ כיון שהתניוקות מבחינים רק אם יש פת בחצר ולא מבחינים בנעשה במבוי, וח"ו יאמרו אבותינו לא עירבו, לכן הצריכו גם לערב בחצר (שו"ע ומשנ"ב סק"ד).

ולכן אם משתתפים במבוי בפת, ומניחים אותו בבית שבאחת החצרות כדיני עירוב, זה שיתוף שמועיל גם לעירוב, ואין צורך שכל חצר תערב. ויש חולקים (שיטה שניה) שלעולם שיתוף לא מתיר להוציא מבית לחצר, ולכן תמיד צריך לערב, ורק לענין טלטול מחצר לחצר אפשר שיועיל, כגון חצרות שהשתתפו במבוי ועירבו כל אחת לעצמה ולא עירבו חצרות זו עם זו, מועיל השיתוף לצרפם ולהתיר לטלטל מחצר לחצר גם דרך פתחים שביניהם. וכן להיפך אם השתתפו חצרות זו עם זו מועיל גם למבוי, ואין צורך שיתוף (שו"ע). והאחרונים דחו דעה זו (בה"ל ד"ה וי"א). והרמ"א כתב (שיטה שלישית) שאפילו אם משתתפים במבוי בין ושאר מאכלים, יכול לקיים בזה גם תקנת עירוב, במיגו שמועיל לשיתוף.

וכתב הרמ"א שאנו נוהגים לכתחילה לעשות שיתוף בפת ומועיל לעירוב, והטעם כיון שכולם נותנים לשיתוף הרי זה גם עירוב, ואם מוסיף ועושה

סימן שפ"ז סעיף ו'. כל דבר שרגילין ללפת בו את הפת, שיעורו ללפת בו פת הנאכל לשתי סעודות. וכל שאין מלפתין בו את הפת, שיעורו כדי לאכול ממנו שתי סעודות. מבואר כאן שבפת וכל דבר שנאכל בעצמו השיעור הוא שתי סעודות, ודבר שמשמש לאכילה יחד עם הפת, מספיק שמניח את השיעור שלוקחים ממנו ללפת, ואפילו שאינו מניח את הפת עצמה. וזה פלא, אם ההגדרה של העירוב היא שע"י המאכל בשיעור סעודה נחשב כמקום הראוי עכ"פ לו לאכול, הרי כשמניח מעט שמו לתיבול הפת בלי להניח פת, מה יאכל מזה. ומ"מ זה מועיל לעירוב. ומוכח מזה שחז"ל קבעו גדר של הנחת מזון, והתקנה אמנם היתה מחמת הטעם שע"ז יתן דעתו כאילו יש לכל אחד מקום הראוי לאכילה שם. אבל אחרי התקנה, מספיק שמקיים את גדר התקנה להניח מאכל, ולא צריך שיהיה במצב שראוי לו לאכול אותו. וכן מוכח מהדין דלקמן סעיף ח' שמערבין לישראל בתרומה, וכן מוכח בעוד מקומות.

חומץ הוי לפתו, וכן יין מבושל. הנה בזמנינו לא מניחים שיתוף מבואות, אלא עושים שהעירוב יהיה גם שיתוף, כדלקמן ס' שפ"ז, ומ"מ מדינים אלו יש ללמוד לעירוב תחומין, שדינו שווה לשיתוף, ואפשר לערב בכל המנינים וכן בין ושמן, אבל בתבלין יש מחלוקת, ולמעשה נוהגים בעירוב תחומין להניח שמן ולא מספיק שמן מועט כפי שמניחים בזמנינו בסלטים של מזון שתי סעודות, אלא שיעור רביעית כמ"ש המשנ"ב (ס"ק מ"ד), ועי' בשער הציון (ס"ק כ"ח) שהסתפק אם זהו השיעור של טיבול ב' סעודות. וכן בחומץ התחילו להשתמש בזמנינו, משום שהוא קצת יותר זול משמן, וגם בזה שיעורו ברביעית כמ"ש המשנ"ב (ס"ק ל"ה).

ויש שמניחים קופסת ממרח ריבה או דבש או שוקולד, בשביל כל העיר, ולכא"ו טעות היא בידם, דאינו אלא רביעית לכל אדם, או לפחות חצי רביעית, ויש להוסיף, שיש הבדל משמעותי בין שיתוף מבואות לבין עירוב תחומין. שבשיתוף מבואות מספיק להניח שיעור מזון שתי סעודות לכל העיר לכל מי שגר בעירוב, אבל לגבי עירוב תחומין, צריך מזון שתי סעודות לכל אדם. ולכן יש בזה נפק"מ גדולה בענין השיעורים, כגון אם מניח לשלושים איש או למאה איש [כגון ישיבה שכולם הולכים להתפלל בישוב הסמוך], וצריך להניח מאה שיעור עירוב.

סעיף ז'. משתתפין בשני ביצים. מצוי לפעמים שאנשים מסתמכים על דינים אלו לעשות עירוב חצרות. וזה טעות, כי הדין שנאמר כאן הוא רק בשיתוף במבוי, ולא בעירוב בחצר. פעם הגיע אברך אחרי פסח, וסיפר שעשה עירוב חצרות בבנין עם המצא והביצה. כלומר הם המאכלים שהניח לעירוב תבשילין, אך הם לא מועילים לעירוב חצרות. אמנם יש לדון שבדיעבד יועיל לפי מש"כ הרמ"א לקמן שמשותתפין בין ומועיל גם לעירוב ע"י מיגו, עיין משנ"ת שם, א"כ גם זה יועיל מדין שיתוף מבואות. אבל כמות זו אינה מועילה גם לשיתוף, שהרי משתתפין בשני ביצים, ולא בביצה אחת.

מעשה באדם שהתקשר בערב שביעי של פסח לשאול, מכיון שהוא נמצא במקום רחוק והסעודות הם בבנין אחר הנמצא רחוק ממנו כארבעת אלפים אמה, והיה חייב להניח עירוב תחומין באמצע הדרך. לאחר שהסבירו לו את מקום ההנחה, הוא סיפר שהולך להניח שם את המצא והביצה. הנה שוב במקרה זה היתה טעות לערב בין עירוב תחומין לעירוב תבשילין, שיש בזה עירוב פרשיות. ומ"מ בפסח יש באמת בעיה להניח פת בשיעור מזון שתי סעודות, כי המצות עולים ביוקר. ולכן לגבי עירוב תחומין כותב המשנ"ב כאן (ס"ק מ"ז) שהשיעורים הם כמו בשיתוף מבואות, ואפשר להניח יין או שמן או חומץ (רביעית), אבל לעירוב חצרות אין בריה אחרת, וצריך לעשות עם מצות, ושיהיה באופן שאינו מקפיד על עירובו, שאם מישורו יבקש מהמצות יהיה מוכן לתת לו, (כדלעיל סי' שס"ו ס"ה).

סעיף ח. משתתפין באוכל שאינו ראוי לו, אם ראוי לשום אדם. במשנ"ב (ס"ק מ"ז) מבואר שהטעם שאפשר לערב לישראל בתרומה, אפילו שאינו

שהפתח הקטן הזה הוא עיקר הפתח שלו, ודרך הדלת הראשית אינו עיקר, צא וראה היכן הוא עובר. וצריך ביאור.

בש"ע לעיל התבאר כמה דינים במקרים שאדם גר במקום שבין שתי מבואות, או שיש לו שני פתחים שאחד מהם מחוץ לעירוב, ויש הבדלים ביניהם, נראה לסכם כאן דינים אלו, שמחולקים בג' מקומות בש"ע. א. **ישראל** שיש לו חצר בין שני מבואות, ולא עירוב איתם, 1. כשבמבוי אחד רגל ובמבוי השני אינו רגל, הוא אוסר רק על אותו מבוי שרגל, 2. אם מבוי אחד עירוב והשני לא עירוב, דוחים אותו למבוי שלא עירוב, אפילו כשרגל במבוי שעירוב, כדי שלא יאסור על זה שעירוב, וזה מדין כופין על מדת סדום. (ד"ן זה נזכר בסימן שפ"ו סעיף ט'). למשנ"ב (ס"ק נ"ח) צריך שלא יעבור במבוי ההוא, ולחזו"א (ס' צ"ה, סק"כ) יכול לעבור.

ב. **בגוי**, באופנים הנ"ל, במס' 1. אוסר רק על מבוי שרגל בו (חזו"א ס' פ"ו ס"ק י"ט). במס' 2. בש"ע (שפט, א) כתב שאם יש לו פתח לבקעה שיותר נוח לו, אינו אוסר במבוי, אבל אם נוח לו במבוי אוסר. ומשמע שלא שייך לדחות אותו למבוי אחר, וצ"ל שבגוי לא שייך כפיה על מדת סדום [דומיא דמשנ"ב המשנ"ב ס' שפ"ב ס"ק ל"א].

ג. **במומר** 1. נראה שלא גרע מגוי. 2. מבואר בש"ע (שפ"ה, ד) שאפשר לדחות אותו לרחוב הגויים, ובמשנ"ב (שם, יא) ביאר ע"פ הרשב"א (תשו' תרסא) שיש כופין על מדת סדום. ולכא"ל למשנ"ב צריך שישמע לנו ולא יעבור במבוי שעירוב, ואם יעבור יאסור, וצ"ע. משא"כ לחזו"א יכול לעבור ואינו אוסר.

ולפ"ז בזמנינו שעושים עירוב ומוציאים רחובות של מומרים, צ"ע איך אפשר לדחות את הגויים, והאריך בספר עירובי חצירות (עמ' שח), והסיק שבצורת הפתח החולקת לרחוב הרחוב ניתן לסלק אותם שלא יאסור. כל הנ"ל הוא לענין אם אוסר במבוי, דהיינו ברחוב, אבל לגבי בית שבין שתי חצירות, דעת החזו"א (פ"ו, יט) שבכל אופן אוסר, בין ישראל בין גוי, ואפילו אינו רגל באחת מהחצרות. ובש"ע (שסז, א) משמע שישראל אינו אוסר בחצר שאינו רגל בה.

סימן ש"צ

סעיף א'. מבוי שצידו אחד אינו יהודי, וצידו אחד ישראל, ובית של ישראל אחר אצלו פתוח לרשות הרבים ולא למבוי. באופן זה צריך להיות שהגוי אינו אוסר על היהודי לטלטל במבוי, כיון שהוא גר רק עם יהודי אחד, וא"כ הוא יוכל גם לערב עם היהודי שגר ברחוב הסמוך דרך חלון או חצר פרטית, אלא שחזו"ל גוזר על כך, כדי שהיהודי לא יסמוך על זה לגור בשכונת עם הגוי, שזו עיקר תקנת השכירות.

ד"ן זה נוגע בזמנינו, כשיש שכונה עם עירוב טוב ללא מומרים, ואדם אחד גר בבנין שמחוץ לעירוב שבו כולם גוים או מומרים, ורוצה להתחבר דרך החצר של הבנין שהיא מוקפת בפני עצמה והיא סמוכה לשכונה המעורבת. ולפי האמור כאן, למרות שבתוך הבנין יתכן שאינו צריך עירוב כי הוא יחיד במקום גוי, אבל לערב עם היהודים ולהעביר אליהם, אינו יכול מחמת תקנה זו. ומ"מ אם ישכור מכל הגוים שבבנין שלו, יוכל לערב עם היהודים שברחוב הסמוך, כי גם לגבי תקנה זו מועילה השכירות מהגוי, כמו שמשמע מהכרע המשנ"ב לעיל (ס' שפ"ב ס"ט בבה"ל סד"ה כד').

לרגל התחלת לימוד הלכות תחומין

יוקדמו בעז"ה השיעורים היומיים הנמסרים בטל על מנת שמגיד השיעורים יוכלו להיעזר בהם לפני מסירת השיעור
ניתן להאזין בטל של קול הלשון,
בזיהוי קולי על שם הרב משה אנגלרד שליט"א
או לפי המספרים - 03-6171110-1-19

כמו כן ניתן להשיג את החוברות "דרך התחומין"

הכוללים את החישוב של התחום בהמחשה מעשית עם מפות ושיטות על הרבה ערים ובתי חוליים
חלק א' וב' - בני ברק וגוש דן, מודיעין עילית, אזור בית חלקיה, אזור מירון, עפולה, אופקים, ובתי חוליים תל השומר, ואיכילוב.
חלק ב' - שכונות העיר ירושלים, כולל פידוט צורת הנחת עירוב תחומין ציבורי.

ניתן להשיג בבני ברק, רח' אור החיים 23, משפחת אנגלרד
במודיעין עילית, רח' אור החיים 14 משפחת אנגלרד
או במייל בכתובת המופיעה בראש הגליון

עירוב אחרי שעשה שיתוף ברכות ברכה לבטלה. ודוקא בזמן הגמרא שבני החצר לא נתנו לשיתוף אלא לעירוב, ואחד מבני החצר היה נותן לשיתוף [והיה מועיל לסלם מאחר שעירבו בחצר ונעשו כאחד], לכן היו צריכים גם עירוב (רמ"א). והלבוש הקשה על חילוק זה, וכתב שהטעם כי סומכים על השיטה הראשונה בש"ע [שכשמתחברים בפת מועיל לעירוב], ויותר טוב לומר כשמניח הפת שמוניחו גם לשם שיתוף, ובהו יצא לכולי עלמא (משנ"ב יב)

לפ"ד הלבוש וסוף דברי המשנ"ב יהיה צריך לקיים בשיתוף כל תנאי עירוב, וכמ"ש המשנ"ב בסק"ו שיניחו בבית ויהיה פת שלמה וכו'. אבל למעשה כתב הרמ"א לעיל (שסז, ג) שהמנהג להניח הפת בביהכ"ס, וביאר המשנ"ב דאע"פ שאינו ראוי לדירה מפני קדושתו, מועיל משום דהוי שיתוף וסומכים עליו לעירוב. וכ"כ בביאור הלכה שם שהב"ח הק' שאם מדין סומכים אשיתוף לעירוב צריכים להניח את פת העירוב בבית [כדעת השו"ע כאן וכן"ל], והגר"א תירץ שלדעת הרמ"א אומרים מיגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב, וכ"כ הפמ"ג (כאן משנ"ב סק"ב), וכ"כ החזו"א (ז, טז-יח) שלמעשה אנו סומכים אפילו כשנתתפו בין שמועיל לעירוב ע"ש. [ויש טוענים שלפ"ז בני ספרד ההולכים אחרי דעת השו"ע, אינם יכולים לסמוך על עירוב המונח בבית הכנסת כדעת הרמ"א].

פעם אחת בשנה יש מהדרים ועושים עירוב בין, בשבת חול המועד פסח, במקום שיש אנשים שמקפידים מאוד וחוששים שלא לאכול ממצות מכונה ומשולחן אחרים, לכן מוסיפים ועושים גם שיתוף בין שאין בו חשש כשירות. אמנם זה מועיל רק לשיתוף שהשיתוף מועיל לעירוב גם באופן שעשים שיתוף בדבר שאינו כשר לעירוב, כדעת הגר"א בבה"ל שם.

ד"ן שיתוף בזמנינו, ודין בנין אחד לעצמו. לענין דין שיתוף ברחובות שלנו, בפשטות כיון שכתב הרמ"א והאחרונים (ס' שס"ג סק"ו) שאין לרחובותינו דין מבוי אלא דין חצר, צריך לעשות רק עירוב ולא צריך שיתוף. אמנם לפי דעת הח"י אדם יש גם בימינו בבנינים המשותפים חצרות שבהם שני בתים, וא"כ כשמעריבים שני בנינים צריך לעשות גם שיתוף, אבל כשמעריבים רק בנין אחד הרי זו רק חצר אחת והוא בודאי חצר ולא מבוי. ואע"פ שכל קומה נחשבת חצר בפני עצמה, וא"כ לכא"ל גם בבנין אחד יש שתי חצרות שבהם שני בתים. התשובה היא, שמבואר בגמרא ששני בתים זה לפניו מזה, והפנימי עובר רק דרך החיצון, לא נחשבים שני בתים, וכן לענין החצרות, כיון שקומה שניה יכולה לעבור רק דרך קומה ראשונה, הרי הכל כחצר אחת. ולכן כשמעריבים בנין אחד, מספיק עירוב ולא צריך שיתוף.

אבל דעת החזו"א (ס' צ' ס"ק כ"ג ומ"ב) שגם כשאין בתים וחצרות ואין דין מבוי, מ"מ חדר מדרגות דינו בשיתוף, כיון שבתוס' (דף עד. ד"ה עד) וברשב"א מבואר ששיתוף לא צריך תנאי זה, אלא כל שיש בו רשויות של בני אדם שכל אחד חלקו מיוחד, ופתוחות לרשות אחת משותפת יש להם דין שיתוף. ולכן גם היום צריך שיתוף, ואפילו בעירוב שנעשה לבנין אחד בפני עצמו סובר החזו"א שיש לעשות שיתוף. ולכן כשעושים עירוב אומרים שיעיל גם לעירוב וגם לשיתוף, וזה מועיל לדין שסומכים על אותו פת גם לעירוב וגם לשיתוף. וראוי לומר בלשון ספק, וכך כתוב בנוסחאות החדשים, "בהדין עירובא, ואם צריך גם שיתוף יהא גם לשיתוף, יהא שרא לנו וכו'".

סימן שפ"ח

סעיף א'. אם לא עירבו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי, מותר לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו. ד"ן זה מצוי מאוד בזמנינו, כאשר יש בשכונה גוים או מומרים המעקבים את עשיית העירוב בפת, ומ"מ דואגים שמחיצות העירוב יהיו במתכונת טובה ומהודרת, הרי במצב זה הרחובות נחשבים כמבוי שלא עירוב בו, ומותר לטלטל בו כלים ששבתו בחצר. וזה הפתרון הידוע, להניח את העגלה בחדר מדרגות, ואח"כ מותר להעביר אותה בכל הרחובות שבתוך גבולות מחיצות העירוב, ולהכניס לחדרי מדרגות שבאותם רחובות. ויש עוד פרטים בנושא זה, כאשר התבאר לעיל (ס' שע"ב סעיף א').

סימן שפ"ט

אינו יהודי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו וכו', גוי הדר במבוי, וביתו פתוח רק למבוי, הרי זה אוסר [עד שישכחו ממנו]. אבל אם יש לו פתח נוסף למקום אחר והפתח ההוא עדיף לו, כגון שפתחו אחוריו לבקעה או לקרפף שהם יותר מסאתים [שיש שם יותר אור], אינו אוסר על בני המבוי, אפילו אם הפתח קטן ויש בו רק ד' על ד' טפחים, ואפילו שמכניס ומוציא קחנות דרך המבוי כל היום. שכיון שרוצה בפתח לבקעה ולקרפף שהוא לו לבדו, ע"כ מה שמשמש במבוי נידון כמי שאינו רגיל להשתמש במבוי שאינו אוסר. והנה זה פלא, שהרי ודאי שהגוי לא עובר דרך פתח של ד' על ד' טפחים, הוא צריך לשכב כדי לעבור שם, וגם כך רק בקושי רב, א"כ איך שייך לומר